د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب
د جغرافيې د تدریس لارښود

لسم ټولګی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پـراختیـــــا او درسي کتابـونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د جغرافیې د تدریس لارښود

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ.ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالان

– پوهاند غلام جیلاني (عارض)

– مولف سامعه (واعظ)

علمي او مسلکي اډیټ

– **پوهاند غلام جیلاني (عارض)**

د ژبې اډیټ

– **مؤلف اقامحمد (ګرندی) خوږیانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د چاپولو د لوي ریاست د پښتو څانګې غړې**

– **مولف میرویس ځدراڼ**

دیني، سیاسي او کلتوري کمېټه

– **مولوي صاحب خلیل الله(فیروزي)**

– **حبیب الله راحل دپوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې**

د څارنې کمیټه

– دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین

– دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول

– د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ډیزاین: سیدکاظم (کاظمی)

دچاپ د سمون چارې: محمدکبیر حقمل دپوهنې وزارت دنشراتو او اطلاعاتو رئیس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

گرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختگ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتوکېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکي لارښود داکتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو اوترتیب شوی دی. د تدریس د نویو میتودنو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډ سره به د زده‌کړې په بهیر کې د زده‌کوونکو د فعال ساتلو لپاره گټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانگه، چې د فعالې زده‌کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو دگټې وړ وگرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کېږي د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي چې په دې توگه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او بریاوې ور په برخه کړي.

زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرگندو اړتیاوو، ملي گټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او تکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي.

ددې سترې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده گټورو وړاندیزونو له لار ې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود دکتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنگه له ملي او نړیوالو درنو موسسو او نورو ملگرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي او د ښوونکي لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردک

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک ....مخ

لومړی څپرکی ۱
عمومیات ۱
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟ ۱
د ښوونکي لارښود... ۲
د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي... ۲
په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه) ۴
د تدریس ستراتیژي ۸
ارزول (Evaluation)...۹
د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي... ۱۰
د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي ۱۲
دویم څپرکی... ۱۳
د جغرافیې د علم د زده‌کړې اهمیت... ۱۴
الف: نقشې او طبیعې نقشې ۱۷
اقتصادي او مواصلاتي نقشې ۲۰
درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۲
د څلور ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان... ۷۵
د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۸
د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۱
د اووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۳
د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸٦
د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۹
دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان... ۹۱
یو دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان... ۹۳
د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۹٦
د(۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان ۹۹
د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۲
د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۴
د ۳٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۷
د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۹
د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۱
د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۴
د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک .... مخ
د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۰
د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۲
د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۵
د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۸
د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۰
د ۴۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۳
د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۵
د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۸
د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۱
د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۴
د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۶
د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۹
د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۲
د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۵
د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۸
د ۵۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۱
د ۵۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۴
د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۷
د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۶۹
د ۶۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۱
د ۶۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۴
د ۶۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۷
د ۶۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۹
د ۶۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۱
د ۶۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۳
د ۶۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۶
د ۶۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۹
د ۶۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
عمومیات

د ښوونکي لپاره لازمې لارښوونې
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟

په دې اړه هرڅوک بېلابېل نظر لري، څوک يې درسي مفردات ګڼي او څوک يې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو يې هم بېلا بېل تعريفونه کړي دي. ښوونيز يا تعليمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعاليتونه پکې شامل او تر لاسه کول يې هدف دی.

تعليمي نصاب له ټاکلې پوهې، مهارتونو او ذهنيتونو څخه عبارت دی چې يوه تعليمي موسسه يې زده کړه د خپلو زده کوونکو لپاره په پام کې نيسي. په بله وينا تعليمي نصاب د يوې تعليمي موسسې د ښوونيزو او روزنيزو زده کړو د پروګرام ټولې زده کړې دي چې درسي کتاب، درسي مرستندويه توکي، د ښوونکي لارښود، تجربې او عملي کارونه پکې شامل دي.

هغه څه چې نن يې د ښوونې او روزنې د ماهرينو پام ځانته اړولی دی، ددې پوښتنې ځواب دی: د مفرداتو چمتو کوونکي او د درسي کتابونو ليکوال بايد څه شی په ټاکلو لارو چارو زده کونکو ته ورزده کړي چې په اوسني او راتلونکی ژوند کې يې ګټور وي؟

ټول يو شان په دې نظر دي چې کوچنيان په بېلابېلو شرايطو کې وده کوي او په راتلونکې کې له نوو موضوعګانو سره مخامخ کيږي. له دې امله زياتره ددې پېژندل ډېر سخت دي، چې هغوی ته د څه شي زده کړه اړينه او د څه شي ورته نه ده او د زده کړې تر ټولو اغېزمنه لاره کومه يوه ده.

له بله پلوه د ځوانی پېر(دوره) د خپلواکې پرېکړې کولو، د مسؤوليت د منلو، راتلونکې ته د کتنې او په مسايلو کې بيا غور په څېر، ځانګړتياوو له مخې دا پېر له نور پېرونو څخه جلا کوي. ځوانان له ټولنې سره رغنده راشه درشه او د لويانو نړۍ ته د ورننوتو لپاره د بېلابېلو وړتياوو موندلو ته اړتيا لري. هغوی بايد پوه شي هغه ټولنه څنګه ده چې دوی پکې اوسيږي او څومره پوهه او علمي وړتياوې ورته پکار دي. هغوی ځان پېژندنې ته اړتيا لري، پېښو او حوادثو ته څنګه ګوري، حقايق څنګه درک کولای شي، څنګه انتخاب کولای شي او څنګه عمل کوي؟ هغوی هغه پوهې ته اړتيا لري چې يې فکر کولو، مطالعې او په ټولنيز ژوند کې تحقيق ته وهڅوي.

پورته وينا ته په پام د (جغرافيې) د درسي مفرداتو په چمتو کولو کې، په داسې حال کې چې له علمي اړتياوو سره تړاو لري، د زده کړې په نوو لارو چارو ټينګار شوی، ترڅو زده کړه د پخوانيو لارو چارو پرځای پر هغه زده کړې ډېر ټينګار وشي چې د فعالې، ګډې، ابتکاري او انتقادي زده کړې په لارو چارو ولاړه وي.

په فعالې او ګډې (مشارکتي) زده کړې يا فعالې زده کړې (Active Learning Method) کې ښوونکی د تدريس په بهير کې ستره ونډه لري. د ښوونکي دنده په دې نقش کې د معلوماتو او پوهې په لېږدونه پای ته نه رسيږي. هغه د زده کړې تجربې په غوړ نيولو او حفظولو پورې تړلې نه بولي. په دې نقش کې ښوونکی د زده کړې تر پام لاندې شرايطو لارښود او مرسته کوونکی دی. هغه د مطلبونو د يو اړخيز انتقال پر ځای د زده کړې پر لارو چارو، د تجربې په ترلاسه کولو او د مسئلې په حلولو ډېر ټينګارکوي. د ښوونکي د لارښود د کتاب يوه موخه هم د زده کړې لپاره د لارو چارو وړاندې کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونکي ددې لارښود د تاليف د نورو موخو او لاملونو په ترڅ کې د زده کړو د موخو څرګندول، د محتوا (متن) د ټاکلو اصول او د لسم ټولګي دجغرافيې د درسي کتاب ارزول دي.
دا درسي کتاب دجغرافيې د زده کړې لپاره چمتو شوی او د زده کوونکو د زده کړې لپاره پکې د ډېرو تجربو رامنځته کول په پام کې نيول شوي دي، د ښوونکي د لارښود کتاب چمتو کول اړين بلل شوي. بايد ومنو چې تدريس او زده کړه يو ابتکاري او تجربي کار دی او نوښتګر او مبتکر ښوونکي په دې برخه کې نوي، نوي شيان او لارې چارې رامنځته کوي. دا بايد هم له ياده ونه ايستل شي چې د زده کړې د ستراتيژۍ په ټاکلو کې، له موخو، د ارزونې له لارو چارو، د زده کوونکو دګډون شونتيا او نور اصول چې د اروا پېژندنې، د تربيتي اروا پوهنې او د زده کړې له اروا پوهنې سره په همغږۍ کې زموږ په وړاندې پرتې دي، بايد سم پام وشي. دا هم بايد له ياده ونه ايستل شي، چې متن د کومو اصولو له مخې وټاکل شي، د محتوا د همغږي کولو اصول کوم دي؟ د تدريس او ارزونې لارې چارې کومې دي او څه اهميت لري؟ دا چې د مهمو مفهومونو راايستل څنګه سرته رسيږي، د ښوونکی په دې لارښود کې څرګند شوي دي.

د ښوونکي لارښود

د ښوونکي لارښود د ښوونکو د زده کړې يوه وسيله ده ؛ هغه کتاب دی چې له ښوونکي سره مرسته کوي د يو درسي ساعت او يا د تعليمي دورې په اوږدو کې د خپل تدريس پلان چمتو کړي. د ښوونکي په لارښود کې د هر لوست عمومي او خصوصی موخې، د تدريس وسايل، لارې چارې، د زده کوونکو د انګېزې پارول، د ښوونکي فعاليتونه، د زده کوونکو فعاليتونه، د زده کوونکو د زده کړې د تحکيم برخه او ارزونه او په پای کې د لوست په اړوند اضافي معلومات او اخځليکونه په پام کې نيول شوي دي. د ښوونکي لارښود ددې لپاره ليکل کيږي، چې ښوونکي د درسي پلان له جوړولو او د زده کړې په يو پړاو کې د ښوونې او روزنې له عمومي موخو سره بلد کړي. له ښوونکو سره مرسته وکړي د هر لوست مفاهيم او موضوعات وپېژني، د لوست په اړوند ورته اضافي معلومات چمتو کړي، د هېواد په ټولو ښوونځيو کې د درسي کتاب د يو خپل او همغږي تدريس لپاره لاره هواره کړي، په دې توګه د افغانستان په ټولو ښوونځيو کې د لوست تدريس په پام کې نيول شوې دورې کې سرته ورسوي او درسي کتاب بشپړ کړي. دا خبره اړينه کړي، چې درسي کتاب، هغسې چې د هېواد په پلازمېنې يا د بل لوی ښار په کوم عصري ښوونځي کې تدريسيږي، د هېواد د لرې پرتو ولسواليو او بانډو په ښوونځيو کې هم هماغسې يو خپل او يو راز تدريس شي او لکه چې ويل کيږي د يو متوازن او هر اړخيز معارف لپاره په ټول هېواد کې لاره هواره کړي.

د افغانستان د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسي

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون په شپاړسمه، دريمه ځلويښتمه، څلور ځلويښتمه، پنځه ځلويښتمه، شپږځلويښتمه او اووه ځلويښتمه ماده کې د درج شوو احکامو او د افغانستان د پوهنې د قانون د شپږمې، اوومې مادې او نورو احکامو له مخې او د هېواد د معنوي او مادي اړتياوو او واقيعتونو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظام د اساسي ليکو د انځورولو په خاطر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسي په لاندې ټکو کې رانغاړل کيږي:

۱. د خدای پالنې، د اسلامي احکامو او ارزښتونو تطبيق ته د پابندۍ، وطن دوستۍ، د ملي يووالي ټينګښت، ګډ ژوند او بشر دوستۍ په روحيې د هېواد د ماشومانو، تنکيو ځوانانو لپاره، که ښځينه وي يا نارينه، د ښوونې او روزنې د زمينو چمتوکول،

۲. له خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، د ځمکنۍ بشپړتيا، اسلامي وروروليۍ، ملي پيوستون، له سولې سره د مينې او فرهنګي بډاينې څخه د دفاع، د توپير او زور زياتي د ټولو بڼو او ډولونو د له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا،

۳. د ښوونيزو او روزنيزو موسسو بيا رغول، جوړول، پراختيا او سمبالول،

٤. په نړۍ کې له علمي مثبتو بدلونونو سره جوخت د هېواد د ښوونيز اوروزنيز سيستم پراختيا،

۵. د نورو هېوادونو له ښوونيزو اوروزنيزو رغندو او بريااليو تجربو څخه ګټه اخيستنه،

٦. د جنس، توکم، ژبې، مذهب، نژاد او ټولنيز دريځ له په پام کې نيولو پرته ټولو ته تر لومړنيو او منځنيو (۱- ۹) ټولګيو پورې په جبري او وړيا توګه د لومړنيو زده کړو چمتو کول،

۷. په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې په هغو ژبو تدريس، چې په اساسي قانون کې تسجيل شوي دي.

۸. د اسلام د سپيڅلي دين له زده کړو، د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د ارزښتونو او د افغاني ټولنې له دودونو سره سم او د پيداګوژيکي اصولو او عملي تجربو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د کيفي ښه والي په خاطر د افغانستان د پوهنې سيستم د هلکانو او نجونو د جلاوالي پر بنسټ ولاړ دی. له دې امله ګډه زده کړه د لومړنۍ دورې له دريم ټولګي څخه وروسته د زده کړې په هيڅ يوه موسسه کې، که دولتي وي يا خصوصي، کورونو، ورزشي کلپونو او نورو ځايونو کې مجاز نه ده.

۹. د دريمو ژبو تدريس (د اساسي قانون ۱۶ ماده) په اړوندو سيمو کې د يو مضمون په توګه،

۱۰. د بيځايه شوو کورنيو، کډوالو او د ځانګړو اړتياوو لرونکو زده کوونکو ته د ښوونې او روزنې د زمينو چمتو کول،

۱۱. د اسلامي زده کړو د مدرسو، عمومي زده کړو، حرفوي او مسلکي ښوونځيو او د ښوونکو د روزنې موسسو پراخوالی او د هغوی سمبالول،

۱۲. د ښوونکو د علمي او مسلکي سويې لوړول،

۱۳. د ښوونکو د ژوندانه د حالت سمول،

۱٤. د بيسوادۍ د له منځه وړلو، د حياتي سواد او د کارګري متممو ښوونځيو (نارينه او ښځينه) د پراخوالي لپاره هلې ځلې،

۱۵. د افغانستان د پلي شوو قوانينو په اډانه (چوکاټ) کې د پوهنې د مسلکي تخصصي، اداري ظرفيتونو په رغاولو، سمبالولو او لوړولو کې د هېوادونو، نړيوالو موسسو، غير دولتي موسسو او اشخاصو له بې غرضه او بشر دوستانه مرستو او ونډې څخه ملاتړ،

۱٦. د متوازن معارف پياوړتيا او د هېواد په مرکز او ولايتونو کې د ښوونيزو او روزنيزو امکاناتو سم او عادلانه ويش،

۱۷. د تاوتريخوالي، تبعيض، ناروا جګړو، نشه يي توکو، مسکراتو او اخلاقي مفاسدو په ځېر د ناوړو پدېدو پر زيانونو د زده کوونکو خبرول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. ازادۍ، سولې، سوله ييز ګډ ژوند، شورا او دموکراسۍ، بشري حقونو ته درناوی او د استوګنې د چاپيريال د ساتنې په څېر غوره ارزښتونو ته د زده‌کوونکو لارښوول،

۱۹. له اسلامي احکامو او ارزښتونو سره سم د نجونو ښوونې او روزنې ته هراړخيزه پاملرنه او د نجونو او هلکانو د ښوونځيو ترمنځ د توازن رعايت،

۲۰. د خاصو زده‌کړو (ډېرو هوښيارو، ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې زده‌کوونکو) ته پام او د ښوونې او روزنې لپاره يې اغيزمنې او ګټورې لارې چارې لټول،

۲۱. د هېواد د پلي شوو قانونونو په اډانه کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې د تعليمي نصاب، په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې له تدريس او درسي موادو څخه د ګټې اخيستنې څارنه او نظارت،

۲۲. د ورزش، سپورت او بدني روزنې د ودې لپاره د زمينې چمتو کول،

۲۳. د علمي برياوو او مسلکي تجربو د راکړې ورکړې په موخه د تعليمي نصاب د پراختيا، د اسلامي زده‌کړو د معينيت او د ښوونکو د روزنې، د ساينس د مرکز د رياستونو او په هېواد کې د اړوندو پوهنتونونو او نورو ارګانونوتر منځ د اړيکو ټينګښت او د لا زياتې همغږۍ رامنځته کول،

۲٤.د افغاني ټولنې له اړتياوو سره سم د اسلامي زده‌کړو د مدرسو هراړخيزه وده، پراختيا او رغنده کول.

د لوی خدای (ج) په مرسته به د هېواد په پوهنې کې ددغې پاليسۍ په پلي کولو لاندې لويې پايلې ترلاسه شي:

- په اسلامي روحيې د هېواد د اولاد روزل، د الله جل جلاله د رضا د ترلاسه کول او د يوې سوکاله او نېکمرغې ټولنې رامنځته کول،
- د ملي هويت ساتنه،
- د مسلمانو، هېوادپالو، ګټورو، ژمنو او متمدنو انسانانو په توګه د هېواد د اولاد سالمه روزنه،
- د نړۍ او ټولنې له علمي معيارونو سره سم د بريمن تطبيق په موخه د پوهې، مهارتونو او رغنده تفکر تر لاسه کول،
- د کار مونډلو لپاره د لازمو وړتياوو د ترلاسه کولو او د کار مارکيټ ته په بري سره د ننوتو په منظور د زده‌کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)

د هېواد د ښوونې او روزنې نظام د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د احکامو، د پوهنې د قانون او پاليسۍ پر بنسټ او د افغاني ټولنې اړتياوو او واقيعتونو ته په پام د زده‌کوونکو د سالمې روزنې په خاطر لاندې موخو ته ځان رسوي:

الف ـ عقيدتي او اخلاقي موخې

۱. د اسلام د سپيڅلي دين پر اساساتو او ارزښتونو د ايمان او عقيدې پياوړتيا، د قرآني زده‌کړو او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حديثو پر بنسټ د اسلامي ليد پراخوالی،

۲. د خدای جل جلاله د پيژندنې په منظور د ځان پيژندنې د روحيې پياوړتيا،

۳. پر ځان د ويسا او پر اخلاقي ښيګڼو د پابندۍ د روحيې پياوړتيا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. د نظم او د دسپلین د منبت د روحیې وده او روزنه او د قانوني احکامو او ارزښتونو منل،
٥. د دیني، ټولنیزو، ښوونیزو او روزنیزو ارزښتونو په وړاندې مسؤولیت ته د غاړې ایښوولو د روحیې پیاوړتیا،

ب ـ د زده‌کړې او روزنې موخې

١. د زده‌کړې د مهارتونو لاسته راوړل او پیاوړتیا، لکه: اوریدل، خبرې کول، لوستل، لیکل، په رسمي او بهرنیو ژبو کې د شمېر او حسن خط کارول،
٢. د پوهنو، فنونو او معاصرې تکنالوژۍ زده‌کړه او د اړتیا وړ فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،
٣. د زده‌کړې د وړتیاوو وده او د زده‌کړې په اوږدو کې ځانې زده‌کړه او ارزونه،
٤. په علمي، ادبي، فرهنګي او فني ډګرونو کې د تفکر، استدلال، مطالعې، څېړنې، تشخیص او نوښت د وړتیاوو وده او پراختیا،
٥. د فردي او ټولنیزو ستونزو د پېژندلو او هوارۍ لپاره د وړتیاوو ترلاسه کول،

ج ـ فرهنګي، ادبي او هنري موخې

١. د کلتور، ادب او رغنده هنر په برخو کې د زده‌کوونکو د فطري وړتیاوو وده او پراختیا او د تاریخي، کلتوري، ادبي پاته شونو (میراثونو) او شتمنیو د پیژندلو، ساتلو او د درناوۍ روحیه،
٢. د افغانستان، اسلامي تمدن او د نورو هېوادونو له تاریخ، ادب او کلتور سره پیژندګلوي،
٣. د کلتور، ملي هنرونو، د افغاني ټولنې د غوره او سالمو ادابو او دودونو پراختیا او د هغوی د اصالت ساتنه،
٤. د تمرین او یوکسیزو او ډله ییزو فعالیتونو له لارې د ادبي او هنري مهارتونو پراختیا،

د ـ مدني او ټولنیزې موخې

١. د خپلواکۍ. وطن دوستۍ او ازادۍ غوښتلو، د اسلامي ارزښتونو او ملي نوامیسو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا او د انسانانو د حقوقو د عدالت او رعایت په بنسټ د کورنیو اړیکو ټینګښت،
٢. د اسلامي وروروليی، مرستې، سولې، ټولنیز عدالت، ملي او نړیوال پیوستون د روحیې پیاوړتیا،
٣. د خیر غوښتنې د حس پراختیا، د اخلاقي فضایلو لوړتیا او له زور زیاتي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه یي توکو، مسکراتو، اخلاقي او ټولنېزو مفاسدو سره مبارزه،
٤. قانون ته د درناوۍ او د هغې د منبت د روحیې پیاوړتیا او د توکم، جنس، عمر، اقتصادي او ټولنیز دریځ او سیاسي تړاو له په پام کې نیولو پرته د هېواد د ټولو اتباعو د قانوني حقوقو ملاتړ،
٥. په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سرښندنې او ایثار د روحې پراختیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو ړومبی کول،
٦. د انتقاد او انتقاد منلو، زغم او د نورو رایو ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا،
٧. انساني کرامت ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا او پراختیا، د اشخاصو د حرمت ساتل، د معاشرت او په ټولنیزو اړیکو کې د بشري حقونو د ادابو رعایت،
٨. په سوله ییز او رغنده ډول د توپیرونو او شخړو د هوارولو د روحیې پیاوړتیا،
٩. د زغم او د نورو د منلو د کلتور پیاوړتیا،
١٠. د بشري ټولنې له علمي او تخنیکي تجربو او مثبتو بریاوو څخه د ګټې اخیستنې د روحیې پیاوړتیا،
١١. د هر ډول تبعیض د ردولو او له منځه وړلو د روحیې پیاوړتیا او پراختیا،
١٢. د ښځې انساني دریځ ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا او له ښځو څخه ملاتړ،
١٣. د مور پلار، مشرانو، ګاونډیانو، هېوادوالو او د نورو انسانانو حقونو ته د درناوۍ د روحیې پیاوړتیا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د استوګنې د چاپېریال او سمسورتیا د ساتنې د روحیې وړتیا، پر څارویو زړه سوی او د طبیعی ژوندانه او نباتاتو ملا تړ،

۱٥. د اوبو د زیرمو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا، د اوبو په کارولو کې زیاتی (افراط) نه کول او د سیندونو، ویالو، کاریزونو او څاګانو د اوبو له ککړتیا څخه مخنیوی.

هـ ـ اقتصادي موخې

۱. په انساني ژوند کې د اقتصاد پر ارزښت پوهېدل، د ټولنې پراختیا او اقتصادي ودې او له کورني اقتصاد او فردي سلوک سره د اقتصادي فعالیتونو تړاو ته پاملرنه،

۲. د کار پر ارزښت او اهمیت پوهېدل او د بیوزلی د له منځه وړلو په خاطر په ګټورو دندو کې د کار د روحیې پیاوړتیا،

۳. د سپما، قناعت، اسراف او تجمل د مخنیوي د روحیې رامنځته کول او ځواکمنول،

٤. د هېواد د اقتصادي سرچینو پېژندل او له هغو څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهېدل او د ملي ګټو، شتمنیو او پانګو د ساتلو د روحیې پیاوړتیا،

٥. د تکنالوژۍ له پرمختګ سره یوځای د بیلابیلو حرفو او تولیدي دندو پېژندل، د ملي عایداتو د زیاتوالي او د بېکارۍ او د بل پر اوږو د بارېدو د مخنیوی په موخه د لاسي او سیمه ییزو صنایعو احیا او دودول،

٦. په معاملو او اقتصادي فعالیتونو کې د اخلاقي اصولو د رعایت د روحیې پیاوړتیا او نامشروعو اقتصادي فعالیتونو پر خلاف مبارزه،

۷. د حرفه یي فعالیتونو د زده کړې هڅول،

۸. د عرضې او تقاضا پر اړیکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

۹ - د انصاف او د کار د اخلاقو دودول او پر کار د ګمارونکو او کارکوونکو ترمنځ د کار قانون ته درناوی.

و ـ روغتیایي موخې

۱. د پاک ساتنې (حفظ الصحې) او د فردي او ټولنیزې روغتیا په اړه د رغنده ژوند په لارو چارو پوهېدل،

۲. د عمومي حفظ الصحې او د چاپېریال د پاک ساتنې د روحیې پراختیا،

۳. له ناروغیو څخه د ساتلو په موخه له روغتیایي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسی مهارتونو پیاوړي کول،

٤. د لارو چارو او شرایطو په رامنځته کولو د بدني او رواني روغتیا تامینول او د سالمو تفریحګانو لپاره د بدني روزنې، ورزش او د سمسور چاپېریال چمتو کول،

د مور او ماشوم روغتیا ته پاملرنه او د هغوی ننګه او ملاتړ.

و ـ ثانوي دوره (له ۱۰ – ۱۲ ټولګې)

– د تیرو ښوونیزو او روزنیزو دورو د بریاوو ځواکمنول او لوړو زده کړو ته چمتووالی،

– د تفکر د ځواک وده او لا پراختیا، په دیني مسایلو او اعتقادي بنسټونو کې ژور فکر او د معلوماتو تر لاسه کول او د ژوندانه د نظام په توګه د اسلام د دین له زده کړو سره د زده کوونکو زیات بلدول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

– د نفس پاکوالی او پر خدای جل جلاله او اسلامي لارښوونو باندي د ایمان پر بنسټ د اخلاقي فضیلتونو پیاوړي کول،

– په زده‌کوونکو کې د ښوونې او روزنې د روحیې پیاوړتیا او د مناسبو زمینو چمتو کول،

– د پوهنو، بشري تجربو او پرمختللې تکنالوژۍ په مرسته په طبیعت کې د موجودو قوانینو او د نړۍ د اسرارو د پیژندلو لپاره هلې ځلې،

– د رسمي او مورنۍ ژبې لا ښه زده‌کړه، د زده‌کوونکو د ادبي پوهې پراختیا او د بهرنیو ژبو زده‌کړه،

– د اړتیا وړ پوهنو او فنونو زده‌کړه او د فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،

– له اسلامي ارزښتونو او د ملي فرهنګ له مثبتو غوښتنو سره سم له هنر سره د زده‌کوونکو بلدول او له هغې څخه معقوله ګټه اخیستل،

– د هېواد د ادبي، فرهنګي، هنري او تاریخي میراثونو د ساتنې د روحیې وده،

– د مرستې د روحیې او رغنده سیالیو ته د زده‌کوونکو د مینې وده او پراختیا،

– د ملي نوامیسو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا او د اسلامي حقوقو او اخلاقو پر بنسټ د کورنیو اړیکو د بنسټ ځواکمنول،

– د خیر غوښتنې د حس پیاوړتیا، د اخلاقي فضیلتونو او د سوله غوښتنې د فضایلو لوړتیا، له تاوتریخوالي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه یي توکو، الکولي څښاك او اخلاقي مفاسدو سره مبارزه،

– مسؤولیت ته د غاړې ایښولو د روحیې پیاوړتیا، د کورنیو او ټولنیزو چارو سم سرته رسول او په اسلامي، فرهنګي او ټولنیزو چارو کې ونډه اخیستل،

– په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سربښندنې او ځان تېرېدنې د روحیې پیاوړتیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو لومړي کول،

– د سبا ورځې لپاره د زده‌کوونکو چمتوکول، د کورنۍ د جوړښت له ارزښت او په هغې پورې له اړوندو شرعي احکامو څخه خبرتیا،

– د اقتصاد ارزښت ته پام او د زده‌کوونکو معنوي بشپړتیا او سوکالۍ ته د رسیدو د یوې وسیلې په توګه د هغې رغنده وده،

– د ښوونې او روزنې په بهیر کې د ځاني ارزونې د وړتیاوو ځواکمنول،

– له ورزش سره د زده‌کوونکو د مینې پراخول او د بدني او رواني روغتیا څارنه،

– د فرهنګي یرغل په وړاندې له زده‌کوونکو سره مرسته او له بیځایه پېښو او تقلیدونو څخه د هغوی د مخنیوی او د افغاني او اسلامي ارزښتونو او هویت د ساتلو له لارې د وخت د مثبتو پرمختګونو او تکنالوژۍ څخه د استفادې د روحیې پیاوړتیا،

– د زده‌کوونکو د استعدادونو د روزلو په موخه په کلتوري او ټولنیزو فعالیتونو کې د هغوی د ګډون د روحیې پیاوړتیا،

– د مطالعې او دکتاب لوستلو د کلتور وده.

د منځپانګې د غوره کولو لارې چارې

د منځپانګې په غوره کولو کې لاندې اصول په پام کې نیول شوي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اړتیاوو او علاقه مندۍ سره همغږي، اعتبار (د منطقي، پرله پسپوالي، له پلټنو او تایید شـوو کتـابونو او لـه لومړنیـو او مستندو سرچینو څخه ګټه)، د ټولګي دننه او بهر د زده‌کوونکو له عمر او ذهنـي وړتیـاوو سـره سـم د لازمـو فرصـتونو چمتو کول.

د منځپانګې د تنظیم او ترتیب اصول

د منځپانګې په تنظیم او ترتیب کې له لاندې لارو چارو څخه ګټه پورته کیږي:

پرله پسپوالی، همغږي، د زده‌کوونکو د فردي او ټولنیزو اړتیاوو تر منځ سـمون، د تـدریس د لارو چـارو او منځپـانګې تر منځ سمون،

د تدریس ستراتیژي

دا کتاب د فعال او ګډ تدریس د اصولو له مخې تالیف شوی دی. له دې امله ښایي د کتاب پـه تـدریس کـې د فعالـ او مشارکتي لارو چارو څخه ګټه واخیستل شي، لکه؛ د مناظرې (Argument)، د پوښـتنې او ځـواب (Question & Answer)، د لکچر یـا توضـیحي (Lecture)، ډلـه ییـزې خبـرې اتـرې او مباحثـه (Group Discussion)، د نقـش لوبـول (Role Play)، د علمـي سیر(Excursion)، د ذهنـي یـا فکـري تحـرک (Brain Storming)، لـه میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. پروژه یي میتود (Project Method) دې هم په دې برخه کې ورزیات شي.

دې ټکي ته ښایي پام وشي چې تدریس یو ابتکاري او تجربي کار دی. نشي کېـدای د یـوه لوسـت یـا کتـاب لپـاره د یوې ټاکلې او یوازنۍ لارې وړاندیز وشي؛ ځکه د هېواد په بېلابېلو برخـو کـې لـه امکانـاتو او شـرایطو سـره سـره هـر ټولګی او ښوونځی خپل ټاعمومي شرایط لري. دا ددې معنا نه لري چې یوه ټاکلې لاره (د تدریس لـه فعـالو سـتراتیژو څخه ګټه) دې وړاندې نشي.

د لوست اصلي برخې

هر لوست له لاندې برخو څخه جوړ شوی دی:

سرلیک (عنوان)، سریزه (مقدمه)، متن، انځور، شکل، فرعي سرلیک او ورودي، منځني او وروستني فعالیتونـه. یـو څـو هغه یې لاندې څېړل کیږي:

د لوست سرلیک

سرلیک لوست ته د زده‌کوونکو د ذهني چمتوالي لامل کیږي. کېدای شي د لوست له سرلیک څخه د یـو فعالیـت پـه توګه هم ګټه واخیستل شي.

انځور، نقشه او شکل

په هر لوست کې له متن سره سم انځورونه او نقشې راغلې دي. انځورونه او نقشې، نه دا چـې کتـاب لا پـه زړه پـورې کوي، بلکې انګیزه هم راپاروي.

ورودي فعالیت

هر لوست په یوه فعالیت پیلیږي چې د هغې له مخې د زده‌کوونکو ونډه او فعالیت هم پیلیږي. فعالیت داسې کوم شـی نه دی چې له متن څخه دې بېل په پام کې ونیول شي او یا دې متن او منځپانګه بېله تدریس شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنی فعالیت

د هر لوست دویم فعالیت، لکه هم لومړي فعالیت (ورودي) ته ورته نقش لري؛ یعنې د راوروسته متن د تدریس لپاره کارول کیږي او کله هم د لومړنیو مفهومونو د تحکیم او بشپړوالي نقش لري.

وروستنی فعالیت

د هر لوست په پای کې داسې فعالیتونه راوړل شوي چې د لوست د منځپانګې (متن) له پیاوړتیا سره مرسته کوي او له مخې يې لوست هم ارزول کېدای شي.

د لوست د اصلي پيغامونو په نښنه کول (Key Concepts)

لومړی ښايي د «اصلي پيغامونو» معنا او مفهوم وپېژنو. هر لوست پوهنيزه موخه یا موخې لري. دا موخه یا موخې د یوه یا څومفهومونو د زده کړې لپاره چمتو شوي دي. دا د لوست هماغه اصلي پيغامونه دي. ددې سریزې له مخې د لوست له اصلی پیغامونو څخه د ارزونې لپاره هم کار اخیستل کیږي؛ ځکه د زده کوونکو له خوا ددې عمل سرته رسول دا معنا لري چې هغوی لومړنۍ پوهه ترلاسه کړې ده.

کېدای شي د مختلفو متونو د زده کړې او مطالعې مهارت او وړتیا (د لوست د اصلي پيغامونو په نښنه کول) د زده کړې او ارزونې په پړاو کې د یو عمده مهارت په توګه وګڼل شي او په زده کوونکو کې د هغې رامنځته کول او پیاوړي کول یوه موخه بلل کیږي.

د لوست لنډيز

د «لنډيز» فعالیت هم پخپله یو اساسي مهارت دی او هم د ارزونې لپاره کارول کیږي، چېئ ښايي زده کوونکي یې زده کړي.

د «لوست د لنډولو» وړتیا د تفکر یو مهم مهارت دی. د لوست د لنډولو له لارې کېدای شي پراخ معلومات په لنډ ډول بیان شي، ترڅو د لوست د متن موخه اسانه په لاس راشي. لنډيز په لنډه وینا د لوست د اصلي مفهومونو بیان دی. لنډيز په یوه وینا کې د ټولو جزیاتو نغښتل دي. د لنډيز توپیر د لوست د اصلي پيغامونو له راایستلو سره دادی چې د اصلي مفهومونو د یادولو پر ځای زیار ایستل کیږی مفهومونه یوه پلا سره یوځای شي او بیا بېرته نوی متن لاسته راشي.

د لنډيز لپاره ځینې لارښوونې

۱- که غواړئ یو مطلب لنډ کړئ، زیار وباسئ له لیکلو او یاداشتولو پرته پرې پوه شئ.

۲ - تر مهمو کلمو او مفهومونو لاندې لیکه وکاږئ. په دې کار هغه معلومات مخې ته نه راځي چې ګټه يې لږه وي.

۳ – لنډيز په خپلو عبارتونو ولیکئ. د اصلي متن د جوړښت په څېر يې مه لیکئ. په دې کار ډاډ تر لاسه کوئ چې خپل شخصي عقيدې مو په لنډيز کې نه دي راوستي. د لنډيز هره کلمه او عبارت باید پر متن ولاړ وي. لنډيز باید د ټول متن ۱۵ – ۲۰ سلنه وي.

۴ – له لنډيز څخه وروسته د خپل ډاډ لپاره هغه له اصلي متن سره پرتله کړئ.

ارزول (Evaluation)

ارزونه د زده کړې موخو ته د زده کوونکي د پرمختګ د معلومولو او ټاکلو لپاره له منظم بهیر څخه عبارت دی. منظم بهیر په دې معنا چې ارزونه ښايي د پلان له مخې منظمه سرته ورسیږي. په دې ترڅ کې د «زده کړې د موخې» ددې لپاره دي چې په ارزونه کې باید د زده کړې موخې له وړاندې ټاکل شوې وي. په دې توګه د زده کړې ارزونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس له څرنګوالي سره د مرستې، د ښوونکو په اړه د لوړپوړو چارواکو د پرېکړې، د زده‌کوونکو سره د مرستې او د تدریس په برخه کې د پلټنې په اړه د لارو چارو د معلومولو په منظور سرته رسیږي.

په ارزونې کې اساسي لارې چارې په دې بڼه وي چې د زده‌کړې د دورو موخو ته متوجه وي او پایلې یې زده‌کوونکو او ښوونکو ته د لارښونې او له هغوی سره د مرستې لپاره وکارول شي. همدا راز ارزونه ښایي موخو، د تدریس لارو چارو او د درسي مضمون بېلابېلو توکو ته په پام سرته ورسیږي.

ارزونه د زده‌کړې د بهیر د سمون لپاره سرته رسیږي. د زده‌کوونکو په اړه قضاوت باید د هغوی د کړنو، چال چلن او شخصیت په اړه د هر اړخیزو معلوماتو پر بنسټ ترسره شي، نه یوازې د ازموینو د نومرو له مخې. له بل پلوه زده‌کوونکی ښایي په ارزونه کې ورګډ شي، ترڅو خپل ځان پخپله وارزولای شي. په لنډ ډول باید د ارزونې لپاره غوښتونکي شرایط به پام کې ونیول شي.

په زده‌کړه کې د ارزونې اهمیت او اړتیا

د زده‌کړې ارزونه دوې ګټې لري:

۱ – زده‌کوونکي پوهیږي چې څومره علمي پرمختګ یې کړی او څومره بریالیتوب یې ترلاسه کړی،

۲ – ښوونکی پوهیږي چې د مضمون تدریس یې څومره بریالی و.

له خپل بریالیتوب څخه د زده‌کوونکو خبرتیا ددې لامل کیږي چې زده‌کوونکي په سم ډول او تاعمومي لاره د خپل پرمختګ په اړه قضاوت وکړای شي او د زده‌کړې او بریالیتوب لپاره د زیات مسؤولیت احساس وکړي. زده‌کوونکي خپل کمزوري ټکي وپېژني او ویې مني او د هغې د له منځه وړلو لپاره زیار وباسي. که چېرته ارزونه په ښه نیت او سم ډول سرته ورسیږي، پر ځان د زده‌کوونکو باور پیاوړی کیږي.

د مضمون د تدریس له بریالیتوب څخه د ښوونکي خبرتیا ددې لامل کیږي چې ښوونکی د لاسته راغلو معلوماتو له مخې د درسي مضمون په کمزورو او قوي ټکو وپوهیږي او د تدریس لاره چاره د هغې له مخې سمه کړي او د تدریس فن د زده‌کړې په بېلابېلو لارو چارو او د تدریس د نوو مهارتونو د زده‌کړې له لارې بډای کړي.

د ارزونې بڼې

ارزونه د وخت او موخو له مخې په دریو ډلو ویشل کېدای شي:

تشخیصي، پرله پسې او وروستنۍ ارزونه.

الف: تشخیصي ارزونه د زده‌کړې په هر نوي پړاو کې د زده‌کوونکو د مخکنیو زده‌کړو او مهارتونو د معلومولو په موخه سرته رسیږي.

ب: پرله پسې ارزونه له منظمې او پرله پسې ارزونې څخه عبارت ده چې د ښوونیز کال په اوږدو کې په هر څپرکي یا لوست کې د زده‌کوونکو ترلاسه شوې زده‌کړه او پوهه ازمویل کیږي.

ج: وروستنۍ ارزونه د یوه ښوونیز کال په پای کې په هر ټولګي کې د زده‌کوونکو د مفهومونو او مهارتونو د زده‌کړې د معلومولو لپاره تر سره کیږي.

د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي

د تدریس لارې چارې (د تدریس ستراتیژي) له بېلابېلو لارو چارو ډلبندي کېدای شي. تر اوسه بېلا بېلې ډلبندۍ وړاندې شوې. لاندې ډلبندي د هغې له ډلې څخه یوه ده:

۱ – دودیزه یا غیر رسمي لاره، چې په جوماتونو او غیر رسمي مدرسو کې ترسره کیږي.

۲ – د تدریس نوې میتودونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – د لکچر میتود (وینا یا څرګندونې)
۴ – د ذهني یا فکري هڅونې میتود
۵ – اکتشافي میتود،
۶ – د مسئلې د حل میتود،
۷- د پوښتنې او ځواب میتود،
۸ – انفرادي میتود،
۹ – د خبرو اترو میتود،
۱۰ – د پروژې ورکولو میتود،
۱۱ – ډله ییز میتود،
۱۲ – د نمایش میتود،
۱۳ – د تمثیل میتود،
۱۴- استقرایي میتود،
۱۵ – ازمایښتي میتود،
۱۶ – د کیسې ویلو میتود،
۱۷ – تلفیقي یا ګډ میتود (په یوه لوست کې د څو میتودونو کارول)

د لوستونکو د لا زیاتو معلوماتو لپاره په لاندې ډول یوه بله ډلبندي راوړل کیږي:

۱ – فعال دوه اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر میتودونه ښوونکی او زده کوونکي له غوښتنې سره سم فعالوي او یادول او ورزده کول له دوه اړخیزې لارې ترسره کیږي. په دې میتود کې مطلبونه او مفهومونه د ښوونکي او زده کوونکو له فعالیتونو څخه راوځي او هر یو انتخابي میتود د تدریس محور جوړیږي. سربېره پر دې ښایي په هغې کې دننه له یو یا څو میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. دا میتودونه پراوونه لري او په هغې کې تدریس په منظم ډول پیلیږي او د مفهوم تر موندلو پورې دوام مومي. ددې میتودونو له ډلې څخه استقرایي، د مسئلې د حل، د نقش د سرته رسولو، ازمایښتي او... میتودونو نومونه واخیستل شي.

۲ – ګډ یا مشارکتي میتود

ګډ میتود د زده کړې د بهیر د فعال کېدو له مخې د فعالو میتودونو په ډله کې راځي. هغه څه چې مشارکتي میتود له نورو فعالو میتودونو څخه بېلوي، موخو ته د رسېدو لپاره د څو زده کوونکو همکاري او همفکري ده. ښایي د ښوونکي او زده کوونکو تر منځ فعاله زده کړه سرته ورسیږي، خو مشارکتي میتود په ډله ییز ډول دی او په هغې کې د ډلې ګټې زیات اهمیت لري.

۳ – غیر فعال یا یو اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر نور میتودونه، لکه د لکچر میتود زده کوونکي چوپ او ښوونکی فعالوي؛ ځکه معلومات په یو اړخیز ډول سرته رسیږي. څنګه چې دا میتود اکتشافي میتود نه دی، له دې امله په یوازې سر ترې په تدریس کې ګټه نه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي

۱ – د اړتیا وړ درسي مرستندوی توکي

توره تخته، تباشیر، مارکر، د لوست کتاب، د ښوونکي لارښود، ورځپاڼې او مجلې، د زده‌کړې چارتونه، فلش کارتونه، جغرافیایي نقشې، کمپیوتر، انټرنیټ، سلایډونه، انځورونه، فلمونه، تاریخي اطلسونه، د ځمکې د کرې مودلونه، ګرافونه، د مندلیف جدولونه، د تاریخي لړۍ شجرې، د موضوع په اړه تاریخي او داستاني مستند فلمونه، عکسونه، د نقاشی تابلوګانې، د علمي، تاریخي، ملي شخصیتونو عکسونه، د اعتبار وړ کتابونه او ماخذ، د سکو، کاغذي لوټونو او فلزي پیسو البومونه، ... د درسي توکو په ډلې کې راځي.

۲ – له ښوونکو څخه هیلې

الف – عمومي وړتیاوې

د معلمی له تجربې سره د لیسانس یا لږ تر لږه د فوق بکلوریا بریلیک لرل، د مضمون په اړه د وروستنیو معلوماتو په اړه پوهه، د زده‌کوونکو په عمر او ذهن پورې پر اړوندو ځانګړتیاو پوهېدل، د فعال او مشارکتي تدریس په اړه معلومات او د زده‌کوونکو د ارزونې په اړه پوهه او معلومات، د ښوونکي له دندې سره مینه او د اخلاقي وړتیاوو درلودل.

ب: اختصاصي او مسلکي وړتیاوې

- د مختلفو لوستونو لپاره د درسي پلان د چمتوکولو وړتیا،
- د ټولګي د اداري وړتیا،
- له درسي مرستندویه توکو د کارونې وړتیا،

۳ – له ښوونځي څخه غوښتنې

- د اړوند مضمون د تدریس لپاره د شرایطو چمتو کول(د لوست د کتابونو، د ښوونکي د لارښود او د درسي مرستندویو توکو چمتو کول)
- د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو سره د منظمو اړیکو چمتو کول،
- د پلانونو په سر ته رسولو کې د پوهنې وزارت مصوبې په پام کې نیول،
- په ټولګي کې د ښوونکو د اعمالو څارنه او د ښوونکو لارښوونه،
- په ښوونځي کې د کتابتون جوړول،
- د کورنیو په مرسته د ښوونکو او زده‌کوونکو د اړتیا وړ کتابونو چمتو کول،

۴ – د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیلې

- د زده‌کوونکو د تعلیمي څرنګوالي په اړه د خپلو کوچنیانو له ښوونکو سره د اړیکو نیول،
- د زده‌کوونکو له درسي پرمختګ څخه خبرېدل،
- له ښوونځي سره پرله پسې مرسته او همکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

د مضمون د تدریس لارښود

ددې لارښود په لومړي څپرکي کې مو د درسي مضمون له عمومیاتو او لومړنیو خبرو او د تدریس او ارزونې له لارو چارو سره بلد شوئ. په دې څپرکي کې به دجغرافیې د زده کړې، د تدریس له کلني پلان او د هر لوست د تدریس له لارو چارو سره بلد شئ.

- په ټولګي کې د درسي پروګرام معرفي

په ثانوي دوره کې د جغرافیې د علم د زده کړې ارزښت: د پوهنې وزارت دنده لري چې د هیواد بچیان باخبره او متمدنه انسانان وروزي، او ددې لپاره اړتیا ده چې زموږ ګران زده کوونکي د زده کړې په دوره کې د علومو او ریاضي څانګو په پیژندنې سربېره باید له خپل دین، اخلاقو، تاریخ، مدنیت او شاوخوا جغرافیې سره هم په سمه او ژوره توګه اشنا شي.

په

ننني نړۍ کې چې یو شمیر یې د نړیوال کلي په نوم یادوي ماهر انسان باید نه یوازې له خپل عمومي، ښار او هیواد سره اشنایي ولري، باید د نړۍ ټول هیوادونه هم و پیژني او د بیلابیلو سیمو او هیوادونو په طبیعي، اقلیمي، بشري، اقتصادي، او سیاسي ځانګړتیاوو باندې پوه شي. هغه پوهه چې دغه ډول اړتیاوې بشپړولای شي له جغرافیې څخه عبارت ده.

د جغرافیې زده کړه زده کوونکي له هیواد، سیمې، نړۍ او حتی له لمریز نظام او سیارو سره اشنا کوي.

انسانان د لارښوونکي غریزه یې قدرت در لودونکي دي چې ترڅو په غریزه یې توګه منظم شي، پرته له دې هغوی باید له ارزښتونو، او قوانینو څخه چې په یوه ځانګړې ټولنه او یا ټولو انساني ټولنو کې د منلو وړ وي، پیروي وکړي. د قواعدو او ضوابطو دا ټولګه دومره پراخه اوپیچلې ده چې په ښوونځیو کې ورته په رسمي توګه د زده کړې اړتیا ده. زموږ اولادونه باید په منل شویو ټولنیزو اصولو او ارزښتونو سربیره د هیواد له رسمي قوانینو سره هم اشنایي پیداکړي ترڅو یو ازاد او د عزت او انساني کرامت ژوند ولري.

- جغرافیه څه ته وایي؟

د انساني پدیدو او طبیعي موضوعګانو ترمنځ د اړیکو پیداکولوته جغرافیه وایي، چې انساني او طبیعي متقابلې اړیکې لاس ته راوړنې) او اسانتیاوې د انسان لپاره برابروي.

همدغه راز د جغرافیې پوهه د ځمکې د سطحې له عناصرو او زیرمو څخه هم بحث کوي. په حقیقت کې جغرافیه هم له طبیعت (اقلیم، طبیعي زیرمو، غرونو، سیندونو، سمندرونو، دښتو، حیواناتو، واښو، ځنګلونو او...) او همدا راز له بشري اړوندو چارو (ټولنې، نفوس، هیوادونه، نژادونه، ژبې، اړیکې او لیږدونې) او په همدغه توګه د انسان او طبیعت اړیکې (د چاپیریال ساتنې اړونده مسلې) او د ځمکې له زیرمو څخه منظمې ګټې اخیستنې له انساني پروګرامونو څخه بحث کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

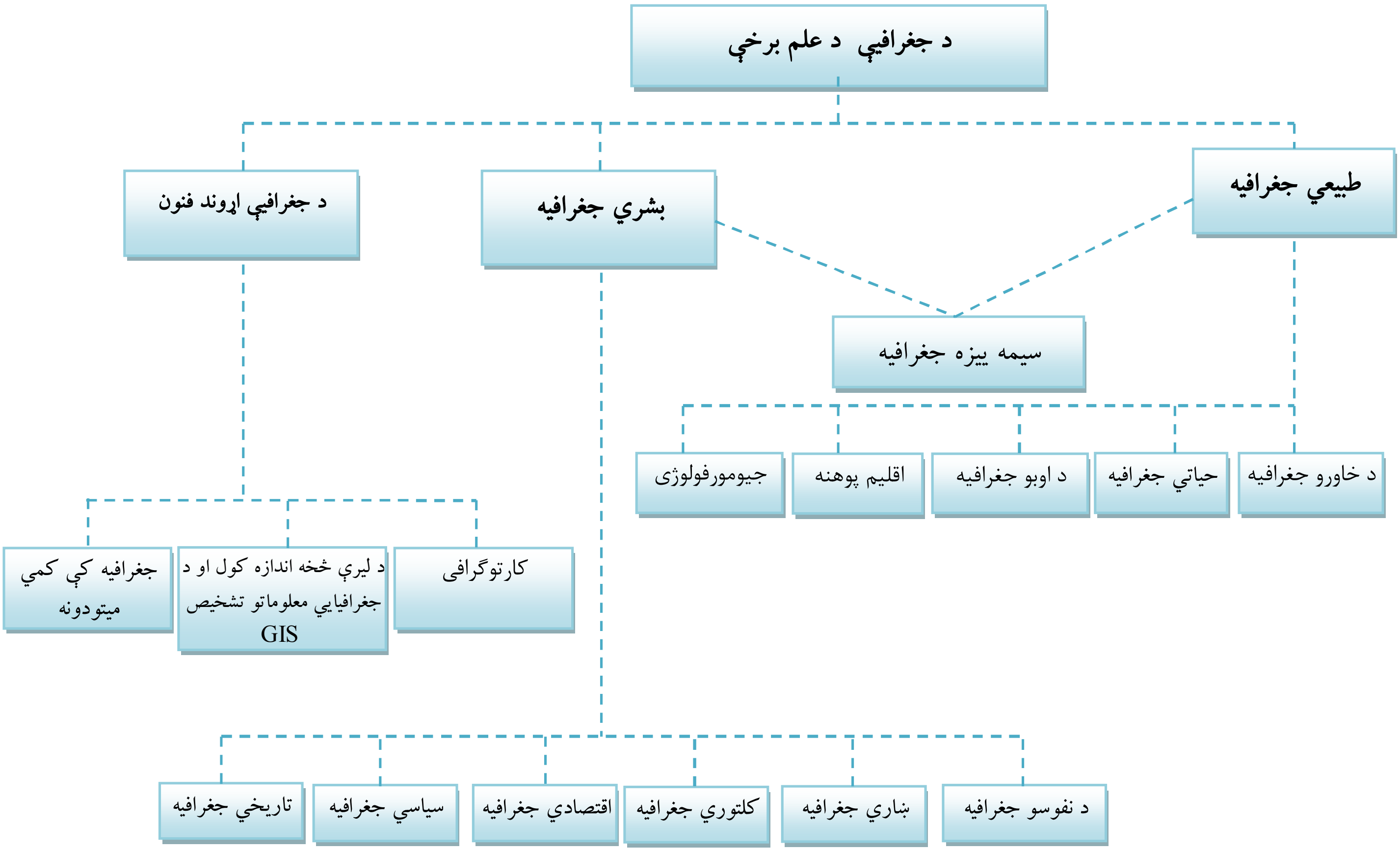

د جغرافيې علم چې د انسان اړيکې له چاپيريال او پر يوبل باندې د هغوی اغيزې تر مطالعې لاندې نيسي په دوو ځانګړو برخو ويشل کيږي:

۱ـ فزيکي (طبيعي) جغرافيه: طبيعي ښکارندې او پر انسان باندې د هغوی اغيزې مطالعه کوي.

۲ـ بشري (انساني) جغرافيه: بشري ښکارندې او پر طبيعي چاپيريال باندې د هغوی متقابله اغيزې مطالعه کوي.

طبيعي جغرافيا له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ خاوره پيژندنه، هايدرولوژي (اوبه پيژندنه)، هوا پوهنه، اقليم پوهنه، بيولوژي، جيولوژي او نباتي علوم.

بشري جغرافيه له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ نفوس پيژندنه، انسان پيژندنه، ټولنپوهنه، سياسي علوم، اقتصاد، تاريخ او حتی ګرځندوی (توريزم).

همدارنګه جغرافيه د يو ډول ځانګړو متممو فنونو درلودونکې ده چې له فضايي علومو، هندسې، کارتوګرافي، GIS (د جغرافيايي معلوماتو سيستم) او نورو سره اړيکې لري.

د جغرافيې د علم د زده‌کړې اهميت

په نننۍ نړۍ کې چې ځينې يې د نړيوال عمومي په نوم يادوي، هر څوک بايد نه يوازې خپل هيـواد و پيژنـي بلکـې د نورو سيمو او هيوادونو پر طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي او سياسي ځانګړتياوو باندې هـم پـوه شـي. هغـه علـم چـې کولای شي يادې شوې اړتياوې بشپړه يې کړي، جغرافيا ده.

داچې انسان د ځمکې پرمخ ژوند کوي، نو د ځمکې پرمخ د طبيعي او انساني زيرمو او په همدې توګه دهغو د ويـش په هکله بيلابيلو معلوماتو ته اړ دي. د جغرافيې مضمون د طبيعي او انساني زيرمو د ويش او موقعيـت پـه هکلـه ځيړنـې او معلومات وړاندې کوي، نو لازمه ده چې د ښوونځي په بيلابيلو دورو کې د جغرافيې مضمون لوست شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جغرافیایي پوهه به د زده‌کوونکو سره مرسته وکړي ترڅو د خپل هیواد له حدود و او موقعیت سره آشنایي پیداکړي، لویې وچې او بیلابیل هیوادونه و پیژني، د هیواد او نړۍ لـه اقلیم، اوبـو او هـوا څخـه خبرشـي. د خپـل هیـواد او نـړۍ طبیعي زیرمې وپیژني.
د خپل هیواد او نورو هیوادونو د نفوسو د شمیرې او ویـش پـر څرنګـوالي پـوه شـي. د جغرافیـې د علـم د لوسـتلو پـه مرسته به زده‌کوونکي وکولای شي چې په خپلو اقتصادي، ټولنیزو او سیاسي چارو کې په سمه توګـه پریکـړه وکـړي او په خپل راتلونکي ژوند کې ډیر بریالیتوبونه ترلاسه کړي.

د جغرافیې د زده‌کړې موخې

د جغرافیې مضمون باید د زده‌کوونکو لپاره د افغانستان پیژندنې او یووالي سبب شي او د ګاونـډیو هیوادونـو سـره یـې اړیکې پیاوړې کړي.

د ثانوي دورې د جغرافیې له مضمون څخه هیله ده چې لاندې علمي، مهارتي او ذهني موخې ترلاسه کړي:

- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ د طبیعي جغرافیې په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي د طبیعي افتونو او پیښو په هکله معلومات پیداکړي.
- زده‌کوونکي د توریزم او په نړۍ کې د توریستکي سیمو په هکله معلومات لاس ته راوړي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له سیاسي جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له بشري جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د ځمکې، سیاراتو، لمریز نظام او کهکشانونو په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د اقلیم ډولونه یو له بله جلا کړي.
- زده‌کوونکي د کرنې، مالدارۍ، سوداګرۍ او صنایعو په هکله کاري وړتیا پیدا کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې نقشه ولولي او په عملي توګه له هغې څخه ګټه واخلي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ بیلابیل طبیعي، سیاسي، اقتصادي او مواصلاتي حالت د نقشې پـرمخ په نښه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ په بیلابیلو سیمو کې د نفوسو د را ټولیدو او ویش لاملونه په ګوته او روښانه کړي.
- زده‌کوونکي باور ولرې چې کهکشانونه، د سیارو نظامونه او ستوري د لوی خدای سترقدرت نښه ده.

د جغرافیې د درسي پروګرام لیدلوری

د جغرافیې د زده کړې ډګرد جغرافیایي پوهې او معلوماتوتر لاسه کول او له هغې څخه پـه عمـل کـې ګټـه اخیسـتل دي.د جغرافیایي پوهې او زده کړې موخه د ځای پیژندنـه (موقعیـت، طبیعـي او انسـاني ځانګړتیـاوې)، لـه ځـای سـره دانسان متقابلې (دوه اړخیزه) اړیکې (پر انسـان دطبیعـت اغیـزې او پـه طبیعـت د انسـان اغیـزې) او دځـایونو تـر مـنځ اړیکې(اقتصادي، فرهنګي اوسیاسي)، دښاري، کرنیزو، نفوسو، اسـتوګنځایونواو چاپیریـال د پلانونـو او پرګرامونـو پـه طرحه او جوړلو کې ګټه اخیستل شامل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس کلنی پلان

د تدریس کلنی پلان څرګندوي چې د لوست کتاب پر یوه تعلیمي کال څنګه وویشل شي. زموږ په هېواد کې تعلیمي کال د سړو او تودو سیمو لپاره یو له بله توپیر کوي. په تودو سیمو کې تعلیمي کال د وږي د میاشتې په پنځلسمه نېټه پیلیږي. د مرغومې د میاشتې په دوو ورستنیو اونیو کې څلور نیم میاشتنۍ ازموینه اخیستل کیږي. وروسته زده‌کوونکي لس ورځې رخصتیږي. د پسرلي د فصل په وروستۍ میاشت، یعنې د غبرګولي په دوو لومړنیو اوونیو کې ازموینه اخیستل کیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د کال وروستي رخصتي اخلي.

په سړو سیمو کې تعلیمی کال د وري په لومړۍ نېټه پیلیږي. څلورنیم میاشتنۍ ازموینه د چنګاښ د میاشتې په دوو ورستیو اونیو کې اخیستل کیږي. زده‌کوونکي له ازموینې څخه وروسته د زمري په لسو لومړنیو ورځو کې رخصتیږي. د تعلیمي کال په پای کې د لیندۍ د میاشتې په لومړیو دوو اوونیو کې کلنۍ ازموینې پیلیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د ژمي په رخصتۍ ځي.

تعلیمي کاله ۲۸ څخه تر ۳۰ اونیو پوري دوام مومي. د کلني پلان د تنظیم لپاره د لوست د کتاب مخونه پر ۲۸ یا ۳۰ ویشل کیږي. لاسته راغلې شمېره په یوې اوونۍ کې د لوست د کتاب د تدریس برخه څرګندوي.

د هر لوست په ورځني پلان کې د هر لوست د زده‌کړې موخې، د تدریس او ارزونې لارې چارې، د تدریس توکي، د تدریس فعالیتونه (د لومړنیو فعالیتونو سرته رسول، لکه سلام، روغبړ، د حاضرۍ اخیستل، د پخواني لوست پوښتنه، د انګېزې رامنځته کول، د نوي لوست وړاندې کول او د زده‌کوونکو د زده‌کړې ارزول)، د لوست د متن او پای په اړه پوښتنې او د زده‌کوونکو او ښوونکو لپاره اضافي معلوماتو برخه جوړوي. هغه په ځیر وګورئ او په پوره زړه سوي او رغنده ډول یې د شونتیا تر کچې پر خپلو زده‌کوونکو عملي کړئ.

ستاسو د ټولو د بریالیتوب په هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح		
۱– د لوست موضوع	**الف: نقشې او طبيعي نقشې**		
۲– زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي ذهنيتي). موخې	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخو ته ورسيږي. – عمومي موخې: – له نقشو او طبيعي نقشو سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي. ځانګړې موخې: – د طبيعي نقشو په اړه به پوهه تر لاسه کړي. – د نقشې له منځپانګې سره به بلد شي. – د کانتور په خطونو او د نقشې په مقياس به پوه شي. – له سياسي نقشو سره به علاقه وښيي. – د طبيعي او سياسي نقشو پر توپير به پوه شي.		
۳– د تدريس لارې چارې	توضيحي او ډله ييز کار، پوښتنه او ځواب		
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود، د درس اړوند انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافياوي، ويډيويي، تلويزيوني، فلمونه او د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنيټ.		
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحريري د لنډو ځوابونو پوښتنې، په ټولګې کې د فعاليتونو ارزونه او عملي کار.		
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس فعاليتونه	مقدماتي فعاليت، روغبړ، سلام اچول، د ټولګي ترتيب، تنظيم او حاضري اخيستل.		وخت په دقيقو
	هڅونکي پوښتنه: ۱– د سياسي او طبيعي نقشو په اړه معلومات لرئ ؟		۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د نقشې په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - د نقشې له مخې نقشې توضیح کړئ. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې نوی لوست، د نقشې چوکاټ او د نقشې کانتور، کچې او کرښې توضیح کړئ. - ز ده کوونکي په ډلوویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. - د زده کوونکو پوښتنې او ستونزې حل کړئ. - پوښتنې طرحه او د لوست ارزونه وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او دخپل محترم ښوونکي څرکندونې په غوراوري - د لوست مهم ټکي یا داشت کوي. - د ښوونکي څرګندونوته غوږ نیسي او غور ورباندې کوي. - د ټولګي د ننه فعالیتونو او ډلو کې هڅوونکې برخه اخلي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې وایي. - پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - له ټولګي د باندې فعالیتونه تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په طبیعي نقشو کې لوړوالی د کانتور د کرښې په واسطه ښودل کیږي. او لوړې څوکې په تورو تیزو رنګه عددونو باندې لیکل کیږي.

۲- نقشه لاندینۍ مهمې نښې لري، لکه: د نقشې چوکاټ، د طول البلد او عرض البلد دایرې، د نقشې د کانتور اوکچې ځانګړي نښې او مقیاس.

۳- سمندرګي، سیندونه او لوی سمندرونه په طبیعي نقشو کې ښودل کیږي.

۴- طبیعي نقشې د ځمکې جوړښت، د غرونو او سمندرونو شتون ښایي. سیاسي نقشې، اداري تقسیمات، د هیوادونو سرحدات او د دوي پلازمیني ښیي.

۵- د هیوادونو پولې په سیاسي نقشه کې په نښه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

نقشه د ځمکې پر مخ د ښکارندو یو تصویر دی چې د اړتیا له امله په یوه ټاکلي مقیاس کوچنی شوي ده. نقشه بیلا بیل ډولونه لري، او جغرافیه پوهان د هر کار له پاره له ځانګړي نقشې څخه کار اخلي.

نقشې په کوچني او لوي مقیاس رسمولای شو.

اوس د جغرافیوي نقشو د برابرولو له پاره له هوایي او ځمکنیو انځورونو څخه کار اخلي. جغرافیه پوهان له نقشو څخه ډېر معلومات تر لاسه کوي او طبیعي ځایونه او د هغوی موقعیت، لکه: غر، سیند، ځنګل او دغه راز د انساني ښکارندو لکه: ودانۍ، کروندې، لارې او پلونو دقیق ځای جوتوې.

په جغرافیه کې د هرې موضوع د ښو دلو له پاره، ځانګړي نقشه برابروي، د ساري په توګه په یوه سیمه کې نا اوارۍ، په یوې سیمې د اورښت اندازه، د یوه هېواد لارې، د ښارونو او کلیو د نفوسو کچه په بېلا بیلو نقشو کې ښيي. هغه کتاب ته چې د نقشو مجموعه په کې جمع شوي وي (اطلس) وايي.

طبیعي نقشې له هغو نقشو څخه عبارت دي چې په هغو کې د ځمکې د مخ ټولي فزیکي ښکارندې، لکه: غرونه، دښتې، دریابونه، جهیلونه، کانونه او خاکناګانې رسمیږي. چې د توپو ګرافي نقشو او فزیکي نقشو په نامه سره یادیږي، په دې نقشو کې د ځمکې جوړښت په څرګنده توګه ښودل کیږي.

سیاسي نقشې هغه نقشې دي چې د هیوادونو سیاسي ویش، د هغوی سرحدي کرښې او د هماغو هیوادونو پلازمینې ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دويم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت) ۴۵ دقيقې

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	**اقتصادي او مواصلاتي نقشې**	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکو به د لوست په پاي کې لاندې موخې تر لاسه کړي. عمومي موخې: – زده کوونکي به د اقتصادي او مواصلاتي نقشې او د هغې ګټې وپيژني ځانګړې موخې: – زده کوونکي به اقتصادي او مواصلاتي نقشو په ځانګړتياوو پوه شي. – زده کوونکي به د افغانستان مواصلاتي نقشه رسم کړاي شي. – زده کوونکي به په اقتصادي نقشو کې له اصطلاحاتو او مفاهيمو سره بلد شي – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو له محتوا سره بلد شي. – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو د کارونې او مطالعې توان پيدا کړي. – زده کوونکي به له اقتصادي او نورو نقشو سره مينه او علاقه پيدا کړي.	
۳– دتدريس لارې	د نقشو توضيحي ميتود، د پوښتنو او ځواب طرحه، د زده کوونکو په واسط د نقشو عملی رسمول، د خبرو اترو ميتود، د نقشو پرتليز ميتود.	
۴– د تدريس اړين توکي	په ټولګي کې د نقشې شتوالي، سلايډونه، تخته، تباشير، پروجکټور، د نقشو ښودل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري، شفاهي، د نقشې رسمول.	
۶– په ټولکي کې زده کړه يز او تدريس فعاليتونه	سلام اچول، د ټولګي ترتيب، تنظيم او د حاضري اخيستل. – د لوست سرليک د تختې پر مخ وليکي – په ټولګي کې د زده کوونکو له نظره د اقتصادي نقشو يوې بيلګې ښودل – په ټولګي کې اقتصادي نقشې تصنيف او ډلبندي کړي.	وخت په دقيقو
	هځوونکې پوښتنه: – آيا د اقتصادي او مواصلاتي نقشو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه زده کړه بز ارزونه او مفهوم	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- د اقتصادي نقشو په هکله معلومات ورکړئ. - د اقتصادي نقشو پر ځانګړتیا او ارزښت به خبرې وکړئ. - د طبیعي زیرمو نقشې توضیح کړئ. - د قیمتي ډبرو نقشې روښانه کړئ. - د نجیبه فلزاتو نقشې شرحه کړئ. - د هوایي او سمندري مواصلاتي کرښو نقشې توضیح کړئ. - زده کوونکي په دو ډلو کې وویشل شي او د سوالونو په طرحه کولو سره د لوست ارزونه وکړي. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - زده کوونکي د اقتصادي نقشو د ځانګړتیاوو په هکله د ښوونکي سره جرو بحث کوي. - د نقشې بیلګې په چوپه خوله لولي او پر محتوایي ځانونه پوهوي - په هغو ځایونو چې نه پوهیږي له ښوونکي څخه پوښتنه کوي. - د خپل لوست پایله بیا تکراروي - د خپل ښوونکي پوښتنو ته په ځیر سره ځوابونه ورکوي.	۳۵دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په اقتصادي نقشو کې د فلزاتو طبیعي زیرمي، د سون توکي، نفت، ګاز، د کرنیزو پیداوارو، صادرات او واردات ځای په ځای کیږي.

۲- په اقتصادي نقشو کې کرنیزو پیداوارو ته ځای ورکول کیږي، ځکه چې ارتزاقي توکې د اقتصاد مهم رکن بلل کیږي.

۳- د لویو لارو په مقدماتي نقشو کې، لویو لارو، هوایي او سمندري کرښو، تر مینلونو او سټیشنونو ته ځای ورکول کیږي.

۴- د ځمکني لیږد رالیږد سړکونو، د ریل ګاډو او د میترو له کرښو څخه عبارت دي، خو د الوتکو هوایي کرښې په هوایي کوریدرونو(هوایي دهلیزونه) کې وړاندې کیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مضمون ښوونکي باید د نړۍ او هیواد په ټولو اقتصادي توکو باندې وپوهیږي د مالوچو د تولید او نورو صنعتي تولیداتو په اړوند باید معلومات ولري، په صنعتي محصولاتو او پیداوارو، لکه: ګني او چغندر باندې وپوهیږي، چې په کوم ځای کې کول کیږي او په کومه سیمه کې د قندو یا بورې صنعتي فابریکه شتون لري، د فولادو ډیر ستر تولیدوونکي او ځینې الکترونیکي سامان او وسایل وپیژني، واردات، صادرات او مهم اقتصادي تولیدات په ګرافونو او چارتونو کې لست او وښیي.

ګرافونه او د صنعتي تولیداتو او کرنیزو پیداوارو کچه او احصاییه راټوله کړي په ټولګي کې زده کوونکو ته نوي او تازه تر څو چې د اقتصادي نقشې پر مخ د تولیداتو کچه د وارداتو او صادراتو اندازه وښیي.

د لارو، سرکونو نقشې او د ترافیکو د تګ راتګ کچه معلومه کړای شي، د ښاري ترافیکو نقشې له لویو لارو او حلقوي سړکونو څخه بیلې کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	اندازه (مقیاس)	
۲– زده کړه بړ (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	له زده کوونکو څخه هیله کیږي چې د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له مقیاس سره پوره بلدتیا پیدا کړي. ځانګړي موخې: – د نقشې له مقیاس سره به بلدشي. – د مقیاس له ډولونو سره به بلدشي. – د مقیاس د ډولونو نومونه به واخلي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، تلویزیوني ویدیویي د کمپیوتر، سي ډي ګانې او انترنت	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي لنډو ځوابه لنډې پوښتنې، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بړ او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه (کورنۍ کار)، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست او تیر لوست ترمنځ اړیکه را منځ ته کول.	وخت په دقیقو
	هڅونکې پوښتنه: د نقشې د مقیاس په هکله معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - دمقیاس په اړوند پوښتنې وکړئ، پر تخته د لوست مهم او عمده ټکي ولیکئ - د نقشې له مخې مقیاس، لفظي مقیاس اوګرافي مقیاس بیان کړئ. - د لفظي او ګرافي مقیاس په هکله پوښتنې وکړئ. - ز ده کوونکي په ګروپونو وویشئ په ټولګي کې د ننه د دوی فعالیت جوت کړئ. - پوښتنې ځواب کړئ. - د زده کوونکو پوښتنې حل او د لوست ارزونه وکړئ. - له ټولګي نه بهر فعالیت شرح کړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته متوجه کیږي. - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د نقشې په هکله نظر څرګند وي - د لوست مهم ټکي په کتابچو کې لیکي نقشې ته پام کوي او د محترم ښوونکي توضیحات په غور اوري مهم ټکي په نښه کوي او خپلې پوښتنې کوي. پوښتنو ته ځواب وایي. د خپلو پوښتنو ځوابونه په کتابچو کې لیکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د نقشې په کسري مقیاس کې $\frac{۱}{۱۵۰۰}$ یو سانتي متر، په څمکه کې د (۱۵) متره واټن معنا لري.

۲- په دغه مقیاس (۱:۲۰۵۰۰۰۰) د نقشې یو سانتي متر په ځمکه کې ۲.۰۵ کیلو مترو اندازه ښیي.

۳- د نقشې په کسري مقیاس $\frac{۱}{۲۵۰۰۰۰۰۰}$ یو سانتي متر، په ځمکه کې ۲۵۰ کیلو متره واټن ښیي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په کارتو ګرافي نقشو کې مقیاس یو اصلي عنصر یا جز دی.

په نقشه کې د مقیاس شتون اړین دی، ځکه د فاصلې (واټن) ټاکل، د کرنیزې ځمکې د مساحت معلومول، د ځنګلونو مساحت د اداري واحدونو او د هیواد د پولو ټاکل او اندازه کول. سیاسي نقشې هم د مقیاس پواسط محاسبه او ارزول کیږي.

د سیندونو، دریابونو اوږدوالي، د اوبلنو سیمو، د بحیرو مساحت، جهیلونو او د بحیرو د پولو اوږدوالي ټول د مقیاس په واسطه اندازه او ارزول کیږي. په ځانګړې ډول په پوځي عملیاتو کې، د الوتکو الوتنه، د سمندري کرښو اوږدوالی د مقیاس په واسطه معلوم او ټاکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په نقشه کې د رنګ کارول	
۲– د ز ده کړې (پوهنیزې، مهارتی او ذهینتې) موخې.	له زده کوونکو هیله کیږې چې د لوست په پای کې لاندې هدفونه تر لاسه کړي: عمومي موخې: زده کوونکي به په نقشه کې د رنګونو له کارولو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړې موخې: ز ده کوونکي به په نقشو کې د مختلفو رنګونو په اهمیت وپوهیږي. زده کوونکي به په نقشه کې د رنګ په کارولو پوه شي او نوروته به معلومات ورکړای شي زده کوونکي به هغه مهم رنګونه وپیژني چې په نقشه کې ځانګړی مفهوم لري او له هغو سره علاقه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتودونه	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، دړه، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه او د امکان په صورت کې جغرافیاوي فلمونه، تلویزیوني، ویدیویي، او کمپیوتري سي ډي ګانې اوانترنت	
۵– د ارزونې لارې	په وینا، کتبي ډول، د پوښتنو لنډ ځواب، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، او عملي کار	
۶– په ټولګي کې د تدریس لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ څارنه، له ټولګي نه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې د اړیکې ټینګول هڅوونکي پوښتنه. آیا په نقشه کې د رنګو د استعمال په هکله معلومات لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د مطلبونو شرح د زده کوونکو فعالیت	وخت په دقیقو
– ښوونکی پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – ښوونکی دي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – ښوونکی دي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې معلومات ورکړئ. – ښوونکی دي پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. – ښوونکی دي په نقشه کې د رنګونو استعمال توضیح کړئ. – دي په نقشه کې د رنګونو او د هغو د استعمال په باره کې بحث وکړئ. – ښوونکی دې ز ده کوونکي په ډلووویشئ او د هري ډلې فعالیت وټاکئ. – ښوونکی د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – ښوونکی د ارزونې په موخه پوښتنې وکړئ. – ښوونکی له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– زده کوونکي د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – زده کوونکي نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – زده کوونکي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې نظر څرګندوي. – زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي او غور پرې کوي. – زده کوونکي د لوست غوره ټکې یاد داشت کوي. – زده کوونکي په نقشه کې د استعمال شوي رنګ په باب له محترم ښوونکي سره یوځای بحث کوي. – زده کوونکي په ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې رغنده برخه اخلي. – زده کوونکي د ستونزو ځواب په کتابچو کې لیکي – زده کوونکي پوښتنو ته ځواب ورکوي. – زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوی	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱– په نقشو کې دوه ډوله شمال لوری لیدل کیږي، جغرافیایي شمال او مقناطیسي شمال.

۲– حقیقي شمال له جغرافیایي شمال څخه عبارت دي چې د TN په توري ښودل کیږي.

۳– مقناطیسي شمال: د مقناطیسي شمال قطبي لوری راښیي چې د هدسن د خلیج په شمال کې موقعیت لري.

۴– لوړ ځایونه په نقشه کې په جګري رنګ ښودل کیږي چې د غره له لمنې څخه لوړوالي په کم جګري رنګ پیل کیږي، په منځني لوړ والي کې ملایم جګري او له ۵۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ ارتفاعاتو پورې تیز جګري رنګ کارول کیږي او په لوړوغرنیو ځایونوکې که یخچال شتون ولري هغه په سپین رنګ ښیي.

۵– په نقشه کې ابي رنګ د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، سمندرګیو او سیندونو له پاره کارول کیږي.

۶– په نقشه کې دښتې په زیړ رنګ ښودل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

یو ډول مشخص رنګونه د جغرافیې په نقشو کې کارول کیږي چې هر رنګ ځانګړئ مفهوم لري.د جغرافیې په نقشو کې هغه رنګونه چې کارول کیږی، له تور، شین، زیړ، ابی، سور او جګړي رنګونو څخه عبارت دي، خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږي، چې له اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او له ځمکو څخه د ګټې اخیستنې په څرنګوالي کې له هغو څخه کار اخیستل کیږي، په جغرافیایي نقشوکې یو شمیر ځانګړي رنګونه استعمالیږي چې هر رنګ د زده کوونکو په ذهن کې ځانګړی مفهوم رامنځته کوي.

هغه مهم رنګونه چې په جغرافیایې نقشو کې کار ول کیږي په دې ډول دي.

- تور رنګ: د نقشې د اډانې د ښودلو او دښارونو او نورو ځایونو د مختلفو نومونوله پاره کارول کیږي.
- شین رنګ: د سمسورو ځمکو او ځنګلي سیمو د ښود لوله پاره استعمالیږي.
- زیړرنګ: دبیا باني وچو او شګلنو سیمو د ښودلو له پاره دي.
- ابي رنګ: د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، وړو سیندونو اوسیندونود ښودولو لپاره کارول کیږي.
- سور رنګ: د مواصلاتي کرښو، لویو لارو، اداري او سیاسي مرکزونو له پاره ترې کار اخیستل کیږي.
- ځیګري رنګ: د غرونو د لړۍ شتون ښيي.

خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږی چې په اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او د ځمکو په څرنګوالي کې ترې کار اخلي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د نقشو رسمول	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د دې لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. –عمومي موخې: –زده کوونکي به د نقشې له ارتسام سره بشپړه بلدتيا پيدا کړي. ځانګړې موخې: – ز ده کوونکي بايد پوه شي چې هر ه نقشه د يوه ټاکلي ارتسام له مخې تهيه او برابريږي. – زده کوونکي به پوه شي چې د نقشو رسمول بيل ډولونه لري چې د سيمې د اړتيا له مخې ترې کار اخيستل کيږي – زده کوونکي به د نقشو رسمول مرکاتور او مشخصات وپيژني. – زده کوونکي به د مخروطي ارتسام او دکارولو له ځای سره بلدشي. – زده کوونکي به په مستوي کې مولوايد، ايکرت او سينوسايدل رسم کړای شي.	
۳– د تدريس ميتودونه	– په ټولګي اولابراتوارو کې عملي لاره او د تطبيق کار، – ډله ييزکار، د ترسيم او ارتسام د لارې په باره کې توضيح	
۴– د تدريس اړين توکي	په نوري مرکز شفافه مجسمه کره، هغه شفافه مقوا چې مجسمه احاطه کوي د لابراتوار تياره خونه چې نور او د وړانګو عمل د مجسمې کرې له مرکز څخه نشر کړي.	
۵– د ارزونې لار	پوښتنې او ځوابونه، عملي کار، د ښوونکي ياداشتونه	
۶– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د کورنۍ دندې کتل، دتېر لوست ارزونه، او له نوي لوست سره اړيکې ټينګول هځوونکي پوښتنه: آيا د نقشې د رسمولو په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- زده کوونکي د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - زده کوونکي نوي لوست په پټه خوله لولي. - زده کوونکي د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. - زده کوونکي نقشې ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - زده کوونکي په تختې لیکنو ته پاملرنه کوي. - زده کوونکي د ټولګي د ننه فعالیت کې هڅوونکي برخه اخلي. - زده کوونکي مهم ټکي او خپلې پوښتنې وایي. - زده کوونکي پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعالیتونه یاداشت او بیایې په کورونو کې ترسره کوي.	- ښوونکي پر تخته د نوي لوست سرلیک لیکي. - ښوونکي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه کوي. - ښوونکي د مرکانتور او مخروطي نقشو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - ښوونکي د نقشې رسمول توضیح کوي. - ښوونکي د مولواید نقشې د رسمولو په باره کې بحث کوي. - ښوونکي مهم اوغوره ټکي لیکي - ښوونکي زده کوونکي په ډلو ویشي او د هرې ډلې فعالیت ټاکئ - ښوونکي له زده کوونکو پوښتنې کوي او د لوست ارزونه کوي. - ښوونکي له ټولګي بهر فعالیت توضیح کوي.

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

له اووه ډوله ارتسام سره بلدیو. استوانه یي، مخروطي، مستوي، مولواید، سنوسایدل، ګودز او ایکرت ارتسامونه.

۲- د استوانه یي ارتسام ځانګړتیاوې یا مرکانتور دا دي چې په سمندري او هوایي چلند اوان چې د مصنوعي سپوږمیو په توغولو او لارې وهلوکې ډیر غوره ګنل کیږي، د یوې سیمې د زاویې ځاې د بل ځای په اړوند ښیي، غوره استوانه یي ارتسام د مرکانتور نقشې دي چې زیاتره له هغوڅخه کار اخیستل کیږي.

۳- د کاغذ په مخروطي ارتسام کې مخروط د یوه عرض البلد له پاسه او یا د دووعرض البلدو له پاسه د مماس په توګه کیښودل کیږي، په نتیجه کې لاس ته راغلی ارتسام او تولید شوي نقشې ته مخروطي ارتسام وایي، دغه د شکل او ساحې له مخې د ځمکې له سطحې سره مناسب دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

جغرافیایي نقشې د هندسي معیارونو له مخې په اووه ډوله تصنیف کیږي چې له استوانه یي یا مرکانتور، مخروطي، مستوي، مولواید، سینو سایدل، ګودز او ایکرت ارتسام څخه عبارت دي، که څه هم د مرکانتور نقشې مقیاس یوازې د مدارونو په ساحه کې سم دي. په قطبینو کې له حقیقت نه لرې او د استوا له ساحې سره مساوي دی، چې دغه تشه د مرکانتور ارتسام له ستونزې څخه ده، خو د بین المللي کارونې له پلوه نړیوال ارزښت لري.

په مخروطي ارتسام کې چې پر و جکش د عرض البلد په یوه دایره او یا دوو دایرو یا د عرض البلد له زیاتو دایرو سره مماس دی، د مماس په ساحوکې د نقشې مقیاس د قناعت وړ او سم دی.

په مستوي ارتسام کې د ارتسام کاغذ د مجسمې کرې په یوه برخه په ځانګړي ډول په قطبینو کې عملي کیږي.

د مولواید، ایکرت او سینوسایدل ارتسام د طول البلد او عرض البلد د هندسي دایرو تنظیم دي چې په بشپړ مهارت سره دغه ارتسامونه د یوې جغرافیایي نقشې په شکل برابر شوي او ټولې لویې وچې او سمندرونه په کې ځای کړای شویدي، له دې جملې څخه مولواید ارتسام په جغرافیایي نقشو کې زیات مطلوب دی او په ښه توګه ترې کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د مصنوعي اقمارو له انځورونو کار اخېستل	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخه: – د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: – زده کوونکي به له مصنوعي سپوږمکیو څخه له کار اخیستلو سره بلدشي. – د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو له ګټو سره به بلد شي. – زده کوونکي به د غرونو د لړیو د لوري موقعیت د مصنوعي سپوږمکیو د انځوروبو پر بنسټ رسم کړي.	
۳– د تدریس میتودونه	فضایي عکسونه ښیي، توضیحي او ډله ییز کار، په مصنوعي عکسونو، عملي کار، تر سره کوي	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه که امکان ولري جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې	
۵– د ارزونې لار	تحریري او شفاهي لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګې د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه دتېر لوست ارزونه، د نوي لوست اوزاړه لوست تر منځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅونکي پوښتنې: آیا د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو څخه د ګټې اخیستلو په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکي. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د مصنوعي سپوږمکيو د انځورونو د ګټې په اړه دې پوښتنې طرحه کړئ. - دکرنې او ښار په مطالعه کې د مصنوعي سپوږميو له عکسونو څخه دکار اخيستل توضيح کړئ. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې وليکئ. - زده کوونکي په ډلو وويشئ او د هرې ډلې فعاليت وټاکئ. - ښوونکي پوښتنې طرحه او دلوست ارزونه وکړي. - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	- د نوي لوست سر ليک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د نقشې په اړه د نظر ښکاره کول - فضايي عکسونو ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري - مهم ټکي او خپلې پوښتنې دې کوي. - په تختې نصب شوي عکسونه ګوري او دهغو په هکله تبصره کوي. - له ټولګي بهر فعاليتونه تر سره کړئ	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- د مصنوعي سپوږمکيو د انځوروونو په واسطه د وچو ټو ټو شکل او د لويو وچو ساحلونه ښه ثا بتيږي چې د جيولوجيکي او کارتو ګرافي پوهانو له پاره اسانتياوي برابر وي.

۲- په مصنوعي سپوږميوکې د کرنې برخه سمسوره او اواره څرګنديږي.

۳- د ځمکې انځورونو اخيستل چې د مصنوعي سپوږمکيو په واسط اخيستل شوي وو، ځمکه په کروي شکل ښيي. په فضا کې ځوړند(معلقه) او د لمر چاپيره ګرځي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مصنوعي سپوږ ميو عکسونه د جغرافيايي موضوعګانو د تحليل اوتفسير له پاره ډير په زړه پورې، د استفادې وړ دي او زده کوونکي يې بايد په ارزښت پوه شي.

د ځمکې عکس اخيستل چې له مصنوعي سپوږ ميو څخه تر سره کيږي، ځمکه په کروي شکل ښيې او په فضا کې ځوړنده(معلقه) ده او دلمر چاپيره څرخي.

ټولې مصنوعي سپوږمۍ چې له ځمکې چاپيره ګرځي، بيضوي مدار لري، په مختلف لوړوالي له (۷۰۰- څخه تر ۳۰۰۰ کيلو مترو پورې تنظيميږي.

د مصنوعي سپوږميو عکسونه د توپوګرافي د وضعي په تحقيق او د محکې په جوړښت کې مهم رول لري، د جيولوجيکي جوړښتونو په اړوند، ماتې، طبيعي سرچينې، تر ځمکې لاندې اوبه، کانونه، منرالونه، اوبه لرونکي حوزې، د يخچالونو حالت، د ځنګلونو پراختيا، د ساحلونو غاړې، د روانو اوبو شبکې، د سيندونو څرګنوالي او خط السير او يخچالي جهيلونو په اړوند ښکاره معلومات ورکوي.

د بشري مشخصاتو له پلوه د نفوسزياتوالی، د کليو او ښارونو مواصلاتي کربښې، د لويو لارو ترافيکي حالت او ښارونه په غور مطالعه کولی شي.

صنعتي مرکزونه، د بندرونو حالت، سمندري ترافيک، او دغه شان نور په هوايي انځورونو کې جوتيږي، د طيفون، هری کن او سيلاوونو طوفاني تګلاره ټول په انځورونو کې مطالعه او ثابتيدلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان اقلیم	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اقلیمي مهمو فکتورونو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړي موخې: – د اقلیم اصلي عناصر (لکه تودوخه، لنده بل، اورښت او د بادونو لګیدل) به وپیژني – هغه فکتورونه چې پر اقلیم تاثیر لري نومونه به یې واخلي. – په دې به وپوهیږي چې افغانستان په کومه اقلیمي سیمه کې پروت دی. – د اقلیمي عناصرو نومونه به واخیستلی شي؟ – په نقشه کې به د افغانستان اقلیمي سیمې وښیي.	
۳– د تدریس میتودونه	تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث.	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، د افغانستان اقلیمي نقشه، تخته، تباشیر، د کتاب عکسونه، چارتونه، اقلیمي ګرافونه او دښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټو لګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه. د کورنۍ کار کتل او له تیر لوست سره د نوي لوست اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	– هخوونکي پوښتنه: زمورږ هیواد د اقلیم په ډولونو کې کوم عوامل اغیزناک دي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک لیکي. - د نوي لوست په اړوند پوښتنې کوي. - ایا اقلیم د انسانانو په ژوندانه اغیز لري؟ - په تختې د افغانستان د اقلیم د نقشې ځړول. - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښتنه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې حل کوي. - په تختې د تودوخې، لنده بل، اورښت او باران مهم ټکي لیکي - نوي لوست (مهم اقلیمي فکتورونه) تشریح کوي. - زده کوونکي په ډلو ویشل - له ډله ییز فعالیت څخه کتنه او لارښوونې - د ارزونې په موخه د لوست د وروستنیو پوښتنو طرح کول. د نوي لوست لنډیز وایي او زده کوونکو ته کورنۍ دنده سپاري	- د ښوونکي څرگندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د اقلیم د اغیز پوښتنې ته ځواب ورکوي. - د اقلیم نقشې ته په پوره غور گوري او په پټه خوله نوي لوست مطالعه کوي. - د نوي لوست د لغتونو او اصطلاحاتو پوښتنه کوي. - د لنده بل، اورښت او باران په اړوند څرگندونو ته پاملرنه کوي. - د ټولگي په فعالیت کې گډون کوي د مهمو ټکو یاداشت اخلي. - د فعالیت نتیجه د ټولگي په مخ کې لیکي - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - په ډله ییزو کارونو کې رغنده برخه اخلي. - له ټولگي څخه بهر فعالیت ته په ځیر گوري	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب: د اقلیم اغیز ناک عوامل، دلمر وړانگو د لگیدلو زاویه، جغرافیایې عرض، لوړ او ټیټ فشار، د سمندر له سطحي څخه لوړوالی، سمندري جریانونو، د هوایي کتلو، له سمندرڅخه لرې والي او نژدیوالی او داسې نورو څخه عبارت دی.

سمې جملې د (س) په توري او نا سمې د (ن) په توري په نښه کړئ

۱- س

۲- س

۳- س

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان په اقليم عمومي نظر:

په مترولوژي کې د اقليم موضوع له ډېرو مهمو، اساسي او فوق العاده موضوعګانو څخه ګڼل کيږي او هم د انسان او نورو حشرانو په ژوند مستقيماً اغيزه کوي.

د اقليم پيژندنه: اقليم د جوي عواملو، جوي اثارو او مترولوژي له ټولګې څخه عبارت دی. چې د تودوخې، لنده بل، اوربښت، فشار او دغه شان د باد لګېدلو د منځني کچې ځانګړتياوې لږ تر لږه يې ۳۰ يا ۴۰ کاله يې مطالعه کوي.

– په غرنيو هېوادونو، لکه افغانستان کې د هوا پيژندنې دستګاوې د بېلا بيلو سيمو د جوي حالت د ټاکلو او ثابتولو له پاره ځاي پر ځاي او په کار اچوي. چې په پای کې د اقليمي غوره او موثقو نتيجو د لاس ته راوړلو له مهمو او اساسي غوره موضوعګانو څخه ګڼل کيږي.

د جوي اثارو مهم، غوره عوامل او شرايط چې د افغانستان اقليم جوړوي، په دې ډول دي.

– د لمر د ځليدو زاويه: لکه چې مطالعه شوي په کابل کې د لمر د ځليدو زاويه د چنګاښ په اول ۷۸درجې او ۵۷ دقيقو ده، ځکه هوا توده وي.

خو دحمل او ميزان په اول په کابل کې د لمر د ځليدلو زاويه ۵۵ درجې او ۲۸ دقيقې وي، نو په منې او پسرلي کې هوا معتدله او دجدي په لومړۍ د لمر د ځليدو زاويه ۴۰ درجې او ۵۸ دقيقې وي، نو هوا سړه وي.

– د جغرافيايي عرض البلد موقعيت: دغه عامل په يوکال کې زموږ د هېواد اقليمي مهمې نتيجې رامنځ ته کوي، لکه چې زموږ د هېواد د شمالي عرض البلد په ۲۹ درجو او ۳۰ دقيقو او ۳۸ درجو او ۳۱ دقيقو کې پروت دی. کله چې د لمر وړانګې په استوا خط عمود وي، د افغانستان په جنوبي سيمه کې دلمر وړانګې ميلان ٦۰ درجې ۳۰ دقيقو او د افغانستان په بشپړه شمالي برخه کې ۵۱ درجې او ۲۳ دقيقو وي.

– د ټيټ او لوړ فشار اغيز ناک جوړښت هم غوره او مهم عامل دی.

– لنده بل لرونکي هوايي کتلې چې دکال په مختلفو موسمونو کې افغانستان ته له بيلو خوا وو څخه د اخليږي، هم د هېواد په اقليم اغيز کوي.

– لوړ والی هم د هېواد په اقليمي حالت کې اساسي عامل دی او د ځمکې د جوړښت د حالت له مخې فوق العاده اقليمي موضوع رامنځته کوي. افغانستان غرنی هېواد دی، تو پوګرافي وضعه او د غرونو د واقع کيدلو لوری يې څرګند اقليمي عامل جوړ وي، ځکه چې د تودوخې درجه له لوړوالي سره معکوس تناسب لري، نو په لوړو غرنيو ځايونو کې زياتره يخچالونه ليدل کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتم لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	تو دوخه	
۲- زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: د لوړ تیا له مخې به د تودوخې په بدلون پوه شي. - ځانګړي موخې: دکال موسومونه به په شکل کې رسم کړي. - زده کوونکي به پوه شي چې ۲۴ ساعته یوه شپه او ورځ کیږي - زده کوونکي به پوه شي چې عرض البلدونه پر اقلیم اغیزه لري.	
۳- د تدریس میتودونه	تشریحې، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، نقشه، مجسمه یي کره، تخته او تباشیراو د کتاب عکسونه.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، عملي کار لنډ ځوابه پوښتنې	
۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتل او له نوي لوست سره اړیکې ټینګول. - هڅوونکي پوښتنه. کوم اقلیمي عناصر د کال په اوږدوکې د هېواد پر اقلیم اغیزه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقه
– ښوونکي د نوي لوست سرلیک په تختې لیکي – له تېر لوست څخه پوښتنې کوي. – د ټولگي مخې ته د افغانستان اقلیمي نقشې ځړوي – د نوي لوست په پټه خوله سپار ښتنه کوي. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې حل کوي. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې لیکي. – او د نوي لوست شرحه (تودوخه) – په ډلو کې د زده کوونکو ویشل تر سره کوي. – د ډلو په استازو د ټولگي په مخ کې نتیجې وایي – د لوست لنډیز وړاندې کوي. – دلوست دپاې پوښتنې کوي. – له ټولگي بهر د فعالیت سپارښتنه کوي.	د نوي لوست سر لیک ته گوري. د نوي لوست د سر لیک نقشې مطالعه کول په پټه خوله د لوست مطالعه کول د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحگانو پوښتنه د نوي لوست (حرارت) شرحې ته غوږ نیول – د ټولگي د ننه فعالیت کې برخه اخلي – د ډلو په فعالیت کې د نوي لوست شرحه کول – د خپلو استازو پواسطه د ډلو کار تشریح کول – وروستی نتیجه وړاندې کوي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کول – د لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي – له ټولگي څخه د بهر فعالیت ته غور کول	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د (۱) پوښتنې ځواب: تودوخه د طبیعي ځانگړتیا له یو عنصر څخه عبارت ده

د (۲) پوښتنې ځواب: هغه وخت چې لمر وړانگې له اتموسفیر څخه ځمکې مخ ته رسیږي.

د (۳) پوښتنې ځواب: افغانستان د ۲۹ درجو، ۳۰ دقیقو او ۳۸درجو ۳۱ دقیقو شمالي عرض البلدونو ترمنځ پروت دی.

د (۴) پوښتنې ځواب: افغانستان یو لوړ او غرنی هیواد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

تودوخه: د يوې سيمې اقليم اساسي عنصر ګڼل کيږي. تودوخه د ځمکې د مخ په ټولو ځايونو کې يو ډول نه ده، بلکې په مختلفو ځايونو کې په مختلفو درجو شتون لري، د يوې سيمې د تودوخې درجه دوخت په اوږ دوالي د عرض البلد دايرې لوړ والي او نورو پورې اړوند دي، نو هر کله چې د کابل، جلال اباد او چغچران د تودوخې درجه چې تقريبا په يو عرض البلد کې واقع دي، په نظر کې ونيسو، ليدل کيږي چې د دې ځايونو هر يو د ارتفاع له مخې زيات اختلاف لري، له دې کبله د کال په اوږ دوکې د هغو د تو دوخې درجه هم زيات اختلاف لري، نو هر څو مره چې ارتفاع زياته شي، د تودوخې د درجې اندازه کميږي، لکه څنګه چې واضح شوي ده، د تودوخې درجه په هر سل متره ارتفاع کې په مرطو بو ځايونو کې ۰.٦۵ درجې او په وچو ځايونو کې تقريبا يوه درجه ټيټيږي، که وغواړو چې د يوې سيمې د تودوخې درجه و څېړو، بايد د يوې سيمې منځنۍ کچه د څو کلونو په اوږدوکې مطالعه کړو، او سط يې پيدا کوو، د يوې سيمې د مځنۍ تودوخې درجه معلوميږي، په يوه سيمه کې چې هر څو مره د تودوخې درجه زياته وي، دابنيې چې دغه سيمه يوه غرنۍ او يا بيديانۍ منطقه ده

$$\frac{\text{اعظمي تودوخه + اصغري تودوخه}}{\text{۲}} = \text{د ورځې منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{د کال د ۱۲ مياشتو تودوخه}}{\text{۱۲}} = \text{کالنۍ منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}}{M\text{(د کلونو په شمير)}} = \text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}$$

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت) ۴۵ دقیقې

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	لنده بل او د هوا فشار د بادونو لګېدل	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان په اقليم کې به د لنده بل وضعيت وپيژني ځانګړي موخې: – په دې به پوه شي چې کوم عوامل په لنده بل اغيزه لري – د افغانستان مرطوبې سيمې به په نقشه کې وښي – په سيمه کې به د لنده بل وضعيت بيان کړای شي.	
۳– د تدريس ميتود او لار	تشريحي، پوښتنې او ځواب، ډله ييز بحث	
۴– د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، د افغانستان اقليمي نقشه، تخته او تباشير، حاضرۍ اخيستل، دکتاب عکسونه د ښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنه کول، د کورنۍ کار پوښتنه، دنوې او زاړه لوست ترمنځ اړيکې رامنځ ته کول.	وخت په دقيقو
	هڅوونکې پوښتنه – آيا پوهيږئ د افغانستان په اقليمي حالت کې لنده بل څه اغيزه لري؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک ليکل – انگيزه يي پوښتنې کول – د ټولگي په مخ کې د افغاستنان د اقليمي نقشې ځړول. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپار ښتنه – د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحگانو حل کول – پر تختې باندې د لوست د مهمو برخو ليکل او شرحه کول – په ډلو کې د زده کوونکو تنظيمول، د ډلو څارنه او لارښوونه او بيا د ډلې په استازې د هرې ډلې معلومات لولي – د ارزونې په موخه د لوست د ورستنيو پوښتنو طرحه کول. – له ټولگي بهر فعاليت سپار ښتنه کوي.	– د نوي لوست سر ليک ته گوري. – انگيزه يي پوښتنې ته ځواب ورکوي. – د نقشې په هکله نظر ښکاره کوي. – په پټه خوله لوستل او د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحگانو پوښتنه کوي. – د نوي لوست شرحې ته غوږ نيسي – په ډلو کې برخه واخلي او د ښوونکي لارښوونې ته پاملرنه کوي. – د فعاليت نتيجه دي په ټولگي کې وايي. – له ټولگي بهر فعاليتونو ته پاملرنه کوي. – د پوښتنو ځوابونه وايې.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د مياشتې او کال په اوږدوکې لنده بل د يوې سيمې په جوي شرايطو او اقليمي حالاتو باندې مستقيمه اغېزه لري.

۲– د يو ځای د اقليم په بدلون کې بادونه ډېر اغيز ناک دي، بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټو فشارونو د مرکزونو په لوري حرکت کوي، د ساري په توگه پروان او هرات د ۱۲۰ ورځو بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار په لوري حرکت کوي.

۳– د ټيټ فشار په ساحه د استوا په کرښه او د لوړ فشار ساحه د سرطان او جدي په دايره تشکيلېږي.

۴– ډېر ټيټ فشار د زمري په مياشت کې او ډير لوړ فشار مرغومي(جدي) په مياشت کې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

لنده بل- د يوې سيمې لنده بل او اورښت، د هوا د فشار د مرکزونو د ځمکني جوړښت او په سړو او ګرمو جبهو پورې مستقيم تړاو لري. د اورښت اندازه زياتره په هغو سيمو کې چې ټيټ فشار لري، زياته وي، خو په لوړو سيمو او غرونو کې چې د تودوخې درجه په کې نسبتا ټيټه ده، لنده بل ژر د اشباع حالت غوره کوي، له دې کبله په لوړو ځايونو او د غرونو په لړۍ کې اورښت زيات وي. کله کله د سړې او ګرمې جبهې ټکر په صحرايي ځايونو کې په موقتي توګه اورښت او کله په پرله پسې توګه اورښت رامنځته کوي.

د جغرافيايي موقعيت له پلوه هغه ځايونه چې د لوړ فشار په ساحه کې دې، د دي سبب کيږي، چې دوچ اونيم صحرايي اقليم ځانګړتياوې افغانستان ته ډالۍ کړي، ځکه چې په عمومي توګه صافه هوا، کم لنده بل، د تودوخې د درجې اختلاف او کم دوامه اورښتونو افغانستان ته وچ اقليم ورکړيدی او د سړې هوا کتلې چې دکال په مختلفو سيمو کې افغانستان تر اغيزې لاندې راولي، د لنده بل د پيدا کيدو او اورښت سبب ګرځي. د ژمي په موسم کې د سايبريا سړې جبهې د هيواد شمالي سيمو ته ننوځي، د واورې اوريدلو سبب کيږي د اوړي په موسم کې د هند د مونسون تودې کتلې د ختيځ او جنوب ختيځ له لوري زمونږ خاورې ته را ننوځي، د سپين غره په لوړو برخو او د سليمان د غرونو په لړۍ کې او د دغو غرونو د لړۍ په لمنو کې اورښت پيدا کوي. دجلال آباد په شاوخوا کې د تودو بادونو سبب کيږی، د ژمي د موسم په پای او د پسرلي په لومړيو کې هغه لند بل چې د اطلس له اوقيانوس څخه سرچينه اخلې، مرکزي لوړې سطحې او د هندوکش نورې غرنۍ سيمې تر اغيزې لاندې راولي، د اوړي، په موسم کې د فارس د خليج مرطوبه هوا افغانستان ته راننوځي، په غرنيو سيمو کې موقت او کم دوامه اورښت منځته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
١– د لوست موضوع	د افغانستان اقليمي سيمې	
٢– زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندنې موخې تر لاسه کړې. – عمومي موخې: – د افغانستان له اقليمي سيمو سره به بلد شي. ځانګړې موخې: – په افغانستان کې به د اقليمونو له څرنګوالي څخه خبر شي. – په دې به پوه شي چې د افغانستان سيمې د لوړتيا له کبله کوم اقليمي صفتونه لري. – د افغانستان په نقشه کې به د اقليم ډولونه وښيي. – د افغانستان د اقليمي سيمو نومونه به واخيستلاى شي.	
٣– د تدريس ميتود او لار	تشريحي، پوښتنې او ځوابونه، ډله ييز بحث	
٤– د تدريس اړين توکي	کتاب، د افغانستان د اقليم نقشه، تخته او تباشير، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لار ښود کتاب.	
٥– د ارزونې لارې	تحريري شفاهي، عملي کار	
٦– په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظيم، حاضرى اخيستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتنه، د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړيکې ټينګول هڅوونکې پوښتنه ايا د افغاسنتان د اقليمي سيمو څرنګوالى بيانولى شئ؟	وخت په دقيقو ١٠ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ او دافغانستان دا اقلیم نقشې وځروئ - په پټه خوله د نوي لوست مطالعه کول - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کړئ. - د افغانستان اقلیمي سیمې تشریح کړئ. - په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول او د ټولګي د ننه فعالیت تر سره کړئ. - د ډلو لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست په پای کې د ارزونې د پوښتنو سپارښتنه وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرلیک او د افغانستان اقلیمي نقشه ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې په خپله کتابچه کې لیکي. - د نوي لوست غوره او مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست تشریح ته په غور غوږ نیسي - په تنظیم شوو ډ لو او د ټولګي په فعالیت کې زیاته برخه اخلي - د لوست په پای کې پوښتنو ته ځواب وایي - له ټولګي نه بهر فعالیت په اړوند یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- د جلال آباد اقلیم لاندې ځانګړتیاوې لري، وچ او تود اوړی، په ژمي کې ډېر اورښت او په اوړي کې د تودوخې د منځنۍ درجې لوړوالي.

۲- په جلال آباد کې اورښت عموماً د باران په ډول وي او واوره نه وریږي، یوازې د سپین غره په ۹۰۰ مترو لوړوالي کې واوري لیدل کیږي.

۳- د (ب)ځواب سم دي

۴- د (د) ځواب سم دي

نا سم دي

نا سم دي

نا سم دي

سم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان اقليمي سيمې:

د افغانستان اقليمي سيمې په لاندې ترتيب تنظيميږي.

- صحرايي اقليم

- مونسوني اقليم

- مديترانه يي اقليم

- په اوارو ځايونوکې د ۱۰۰۰ او ۲۵۰۰ مترو ترمنځ د ستپ اقليم.

د ۲۵۰۰ او ۳۰۰۰ مترو تر منځ د تندرالپاين د ناحيې اقليم.

د ۳۰۰۰ مترو اوله هغو څخه لوړ غرنۍ اقليم.

صحرايي اقليم: د صحرايي اقليم صفتونه اومشخصات دا دي چې د کال په اوږدو کې د اوربښت کچه او اندازه فوق العاده کمه او وقفه يې وي او مياشتنۍ منځنۍ اوربښت له ۵- ۱۰ ملي متروڅخه تيرى نه کوي، د شپې ورځې په اوږدوکې د تودوخې درجې بدلون په اوړي اوژمي کې ډېر ليدل کيږي.

د ستپ سيمې اقليم: هغه ځرګندې ځانګړتياوې چې له ستپ اقليم څخه نمايندګي کوي، له وچې اب او هوا څخه عبارت دى. د تودوخې د درجې اختلاف د سانتي ګريد له ۲۰ درجو نه زياتيږي، اوربښت په عمومې توګه د ژمي په موسم کې واقع کيږي او زياتره علفزاروي، په ځينو ځايونو کې د تيټ قد لرونکو بوتو او په ځينو ځايو کې د کرکو بوتو پراخې سيمې نيولې دي. او په د وو بيلا بيلو سيمو ويشل شويدي، شمالي ستپ او جنوبي ستپ،

الپاين تندرا اقليم: د الپاين تندرا اقليم په ټولو ځايونو د لوړو قد لرونکو ونو د ودې له سيمو څخه پورته ليدل کيږي.خو موقعيت يې له يوې اقليمي سيمې څخه بلې اقليمي سيمې ته بدلون کوي. په افغانستان کې دغه سيمې په عمومي توګه له ۳۰۰۰ مترو لوړوالي څخه پورته ليدلى شو، د الپاين تندرا په شاوخواکې د تودوخې درجې توپير هم زيات وي، د کرنې دودې فصل ډېر لنډ او يخنې يې نه پريږ دي چې حبوبات په کې وکرل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوولسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ستپ سيمې اقليم	
۲– زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له ستپ اقليم سره به بلد شي ځانګړې موخې: – د غرني او ستپ اقليم ځرنګوالي به وپيژني. – د ستپ اقليم د صفتونو په اړه به معلومات ترلاسه کړي – غرنی او ستپ اقليم به سره بيل کړای شي – د هغو سيمو په اړوند به معلومات پيدا کړي چې ستپ اقليم لري – د هېواد د سټپ سيمې به په اقليمي نقشه کې وښيي.	
۳– د تدريس ميتود	تشريحي، پوښتنې او ځواب، ډله ييز بحث	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، دافغانستان د اقليم نقشه، تخته او تباشير، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحريري، شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنې، له ټولګي څخه بهر فعاليت کتل، د تېر او نوي لوست ترمنځ اړيکې ټينګول. هڅوونکې پوښتنه: – ايا پوهيږئ چې سټپ اقليم څه ځانګړتياوي لري؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د ټولګي مخکې د افغانستان نقشې وځړوئ - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپار ښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - نوي لوست تشریح او توضیح (غرنۍ اقلیم) کړئ. - په ډلو د زده کوونکو ویشلو لاربنوونه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - د افغانستان اقلیمي نقشې ته پاملرنه کوي. - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. - د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي - په ټولګي کې دننه فعالیت کې برخه اخلي - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت ته پاملرنه کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب سم دی

د دویمې پوښتنې ځواب غلط دی

د دریمې پوښتنې ځواب سم دی

د څلورمې پوښتنې ځواب غلط دی

د پنځمې پوښتنې ځواب سم دی

د شپږمې پوښتنې ځواب سم دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

- غرنی اقلیم: په لوړو او غرنیو ځایونو کې د تودوخې درجه فوق العاده ټیټیږي. بر خلاف د اورښت اندازه او د هوا لنده بل زیاتیږي. په لوړ و ځایونو کې داوړي او ژمي د میاشتو د شپې او ورځې د تودوخې د درجې اختلاف ټیټ وي، د اورښت حالت په لوړو ځایونو کې د هماغې برخې له اقلیم سره په بشپړه توگه پیوستون لري، خود تودوخې درجه او د لمر لگیدلو زاویه د اراضي د میلان له مخې بدلون مومي، په دې معنا چې جنوبي میلان یو څه تود او وچ دی. شمالي میلانونه یې یخ او مرطوب دي. څنگه چې هر ډول مرطوبې کتلې او یاسرې جبې چې د افغانستان د لوړو ځایونو او د غرونو دلړۍ له پاسه تیریږي، د واورې اورید لواو اورښت سبب کیږي. ځکه په لوړو ځایونو کې د هوا تکاثف عمل او اشباع ژر منځته راځي لکه چې په شمالي سالنگ کې د اعظمي او اصغري تودوخې اختلاف ۵۲، ٦ درجې او په جنوبي سالنگ کې د سانتي گرید ۴۶، ۸ درجو معادل وي، د واورې دایمي اورښت په ختیځ هندوکش او د بابا د غره په ځینو ځایونو کې په تیره د شاه فولادي په گاونډ کې د یخوانیو یخچالونو نښې روښانه کوي.

ستپ اقلیم: د ستپ اقلیم د پراختیا ساحه د مونسوني او مدیترانه یي اقلیم په پرتله زیات دی.

ستپ په عمومي توگه په نیمه صحرایي ساحه کې پروت وي، د ستپ په سیمه کې واښه او مختلف حبوبات کرل کیږي چې د هندوکش شمالي او جنوبي لمنې او د پروان سمیې په بر کې نیسي.

میوه لرونکي اوبې میوې ونې هم په دې ځای کې وده اونمو کوي. که دغه لوړې سطحې او غرونه نه وای، بې شکه شگلنو او پراخو دښتو به په هندوکش ځاي نیولی و. له نیکه مرغه له د غې سیمې سره طبیعت مرسته کړي، د هندوکش غرو لړۍ او سپین غره له شتون سره سره په افغانستان کې یې پراخه د ښتې له منځه وړي دي. د ستپ سیمه وچه اب او هوا لري. د شپې او ورځې تودوخه یې له ۲۰ درجو زیاتی نه کوي، د هندوکش د غرونو لړۍ د ستپ برخه په دوو سیمو ویشلي ده، دستپ شمالي او جنوبي سیمې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د افغانستان جیولوجیکي حالت	
۲- زده کړه بزر (پوهنیزې، او مهارتي ذهنیتي) موخي	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د افغانستان له جیولوجیکي حالت سره به بشپړه بلدتیا پیداکړي ځانګړی موخې: - د افغانستان له جیولوجیکي حالت سره به بلدشي - د جیولوجیکي مختلفو دورو د بدلونونو سره به مینه پیدا کړي. - په یوه دیګرام کې جیولوجیکي مختلفې دورې رسم کړئ.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي، مباحثه یي، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځمکې د جوړښتونو او شکلونو بیلې بیلې نقشې، په لوست پورې اړوند عکسونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري شفاهي، د فعالیتونو ارزونه، لنډ ځوابه پوښتنې، عملي کار	
۶- په ټولګي کې زده کړه بزر او تدریس لومړنې فعالیتونه	روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت، له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامینول، د زاړه لوست په اړه ارزونه - هڅوونکي پوښتنه: ایا د ځمکې د جوړښت د شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د جيولوجيکي حالت په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي وليکئ. - د افغانستان جيولوجيکي حالت شرحه کړئ. - زده کوونکي په ډلو وويشئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د ډله ييز کار لارښوونه اوڅارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د ټولګي بهر فعاليت شرحه کړئ.	- د نوي لوست سرليک ګوري. - نوي لوست په پټه خوله مطلعه کوي. - د افغانستان د جيولوجيکي حالت په باره کې نظر څرګندوي. - د لوست مهم ټکي ياداشت کوي. - تختې او نقشې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست تشريح ته غوږ نيسي. - د نوي لوست پوښتنوته ځواب وايي. - زده کوونکي دې په ډلو کې او د ټولګي د ننه فعاليت کې فعاله ونډه واخلي او د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وايي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- لومړۍ شميره سمه ده

۲- دويمه شميره سمه ده

۲- رسوبي تيږې چې زموږ په هېواد کې د ميزوزويک له دريم عهد څخه شتون لري، شګلنې تيږې، شيلونه او کانګلو مراتونه دي چې د هندوکش په جنوبي برخو کې ليدل کيږي.

۳- په کواترنري دوره کې جوړښتونه په عمومي توګه د افغانستان په جنوب غرب کې د نيمروز، مارجې، نوزاد، ګودزيره دښتې او په نورو برخو، لکه فراه. هلمند، کندهار او زابل کې رامنځته شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

افغانستان یو غرنی هیواد دي چې له $\frac{۱}{۳}$ څخه زیاته برخه یې د غرونو لړیو نیولي ده چې زیاتره دهمالیې د غرونولړی اوله بلې خوا د لویدیځې اسیا د غرونو لړی سره اړوند دی. د اسیا د فزیکي نقشې له کتنې څرګندیږي چې د منځنی اسیا لوړ ځایونه د لوړوالي له نظره د نړی له مهمو غرونو څخه شمیرل کیږي چې ختیځې سیمې یې ډیرې لوړې، خو لویدیځې برخې یې ډېره ارتفاع نه لري

د غرونودغه لړی دختیځ له خوا د لویدیځ په لور پرته ده.

د افغانستان غرونه هم له خیتځ څخه لویدیځ خواته پراته دي، نوموړي غرونه په خپل اوږدوالي کې د ختیځ له خوا لویدیځ لورته په څوڅانګو ویشل شویدي او له بلې خوا یې لوړ والی له ختیځ څخه د لویدیځ په لور لږ لږ کمیږي او په پای کې په اوارو ځمکو او جبو پای ته رسیږي.

د مرکزي آسیا په برخه کې چې نن د ځمکې د کرې ډیره لوړه سیمه جوړوي او د نړی په بام شهرت لري، د ځمکې پیژندنې په دویم عهد کې یو سمندر شتون درلود چې د اطلس سمندریې د الکاهل له سمندر سره یو ځای کاوه. دغه سمندر د ځمکې پیژندنې د پوهانو په واسطه د تیتس په نامه یاد شوي دي چې شمالي لویه وچه یې (Angara) او جنوبي لویه وچه یې (Gondvana)سره بیلولې د وخت په تېریدلو شمالي اوجنوبي طبقاتو د دوه اړخیزفشار په پای کې او غرونود راپورته کیدلو حرکتونو کرار کرار د تیتس رسوبات لوړ کړل، په پای کې یې موجود غرونه منځته راوړل چې له ختیځ څخه دلویدیځ په لور پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیارلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱ - د لوست موضوع	د اراضي جوړښت اوشکلونه	
۲ - زده کړه بڼ (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پایې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخي: - د اراضي له جوړښت او شکلونو سره به بشړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړی موخې: - د اراضی له جوړښت او شکلونو سره به بلد شي. - لوړې، وتلي او نىوتلي او اوري سیمې رسمې کړي. - د افغانستان د لږو لوړو سیمو په باره کې به معلومات او مینه پیدا کړي.	
۳ - د تدریس میتود	توضیحي، مباحثه یي، ډله کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴ - د تدریس اړین توکې	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اراضی نقشه شکلونه او جوړښت، د لوست اړوند عکسونه د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵ - د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، د فعالیتونو ارزونه، لنډ ځواب پوښتنې، عملي کار	
۶ - په ټولګي کې زده کړه بڼ او تدریس لومړنې فعالیتونه	روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضری اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامینول. هڅوونکي پوښتنه ایا د اراضي د جوړښت او شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اراضي د جوړښت او شکلونو په هکله ځانګړې پوښتنې. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د اراضي جوړښت او شکلونه تشریح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ګروپونو وویشئ دهغوی په ټولګي کې د ننه فعالیت جوت کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست دپای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیت تشریح کړئ.	- د لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - د اراضي د جوړښت او شګلونو په هکله نظر ښکاره کوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي په ډلو کې برخه اخلې او د ټولګي د ننه فعالیت کې تر سره کوي. - زده کوونکي په ډلو کې فعاله او رغنده ګډون کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي. - له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځوابونه:

د متن په کتنې سره د نیمګړو جملو تش ځایونه ډک کړئ

۱- د سمندر له سطحې د هېواد د خاورې ډېره لړه ارتفاع ۲۵۹ متره ده.

۲- ډېره لوړه ځوکه یې د نو شاخ په نامه د هندوکش ځوکه ده چې ۷۴۸۵ متره لوړوالی لري.

۳- هغه اراضي چې له ۲۰۰۰ څخه تر ۶۰۰۰ لوړوالی لري، د افغانستان د ټولو غرونولړۍ ده.

۴- هغه اراضي چې په منځنۍ ارتفاع له ۵۰۰ څخه تر ۲۰۰۰ مترو لوړوالی کې پرته ده، څه ځانګړتیاوې لري.

۵- هغه سیمې چې د سمندر له سطحې له ۳۰۰ مترو څخه تر ۵۰۰ مترو پورې لوړوالي لرې، په عمومي توګه دټیټو ځمکو تر سرلیک لاندې یا د لږو لوړو سیمو په نوم یاد شوي دي

۱- د آمو لږه لوړه ساحه د افغانستان په شمال کې د آمو د سیند په غاړه د کوکچې د سیند تر وروستنۍ برخې پورې، د کندوز د سیند له غاړو څخه تر شکاشم، د تاشقرغان حوزه، د بلخ آب له سیند ورستنۍ برخې څخه د مزارشریف تر جنوب، د شبرغان حوزه، دولت آباد او تر اندخوي غزیدلي ده.

۲- د هلمند حوزه د افغانستان په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د هلمند دسیند ټیټه حوزه، خاشرود، فراه رود، ادرسکن او ګودزیره نومیږي چې په عمومي توګه دګودزیره دښته، د جهندم دښته، امیران دښته د چخانسور ټولې ځمکې، زرنج، کنګ، د پوزک هامون او اطراف یې احتوا کوي او بري او صحرايي ځانګړتیا لري.

۳- د ننګرهار لږ ارتفاع ساحه نسبتاً د کابل دسیند غاړ وکې له جلال آباد څخه د لعل پورې سیمې نیسي د ګواترنرې د شګلنو تیږو او د نورو دورو د تیږو ډولونه جوړ شویدي، له دې کبله یې د اراضیو لنده بل رامنځته کړې او تر استوا لاندې اقلیم په درلودلو سره مدیترانه یي پیداوارو په کې پراختیا موندلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د جوړښت، تشکیل او پیداښت له نظره تقریباً د مرکزي اسیا د غرونوله لړۍ سره ورته والی لري، د افغانستان د غرونو لړۍ په تیره مرکزي برخې یې له ختیځ څخه د لویدیځ په لوري اوږدوالي لري او په پای کې د هریرود په حوزې پای ته رسیږي. د اوبو دوېش سرحد د هندوکش او بابا غر دشمال او جنوبي برخو ترمنځ تاکنه کوي سربیره پر هغې د افغانستان د بیلو بیلو سیمو د غرونو لړۍ له دې جملې نه د هېواد شمالی سیمې په تیره بدخشان اوترکستنان د جنوبي او جنوب ختیځ له سیمو یعنې کابل، ننگرهار، غزني او کندهار سره بیلوي او د مواصلاتو او ترانسپورټ له نظره یې زیاتې ستونزې رامنځ ته کړي دي، په داسې حال کې چې په اوسني وخت کې د سالنگ د تونل په کیندلو سره یې دغه ستونزې تر یوه حده لرې کړیدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوارلسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د غرونولړۍ او په ژوند کې د هغې اهميت	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د غرونو له لړۍ او په ژوند کې به دهغې له اهميت سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: – د غرونو په لړۍ او په ژوند کې د هغې اهميت وپيژني. – زده کوونکي به مينه پيدا کړي چې د غرونو لړۍ د انسانانو په ژوند کې څه رول لري. – پوه به شي چې کومې مهمې زيرمې د غرونو په لړۍ کې شتون لري.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه، که امکان ولري جغرافيايي ويډيو، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر، سي، ډي ګاني او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د ياداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځته کول: هڅوونکي پوښتنه ايا د غرونو د لړيو او په ژوند کې د هغو د ارزښت په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په ژوند کې د غرونو د لړلو د اهمیت په هکله پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې په تختې د غرونو د لړۍ مهم ټکي ولیکئ او په ژوند کې یې اهمیت شرحه کړئ. - د نوي لوست په باره کې پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ د هغو فعالیت مشخص کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د غرونو د لړۍ او د هغو د اهمیت په باره نظرخرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسئ. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - ز ده کوونکي پر ډلو ویشئ او په ټولګي کې د نـه فعالیت کې برخه اخلي. - د ښوونکي په لارښوونه د ګروپي کار پایله د خپل استازي پواسطه نورو زده کوونکو ته وړاندي کوي. - د نوي لوست د پاي پوښتنو ته ځواب وایي. - خپلي ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعالیت لیکئ	**۳۵** دقیقې
۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:		

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ

۱- دافغانستان $\frac{1}{3}$ **برخه** دغرونولړۍ او لوړې ارتفاعګانې دي

۲- زموږ د هېواد غرونه او لوړې برخې د **قراقرم** او د کوچني پامیر له شمال ختیځ څخه پیل شویدي.

۳- د افغانستان د غرونو لړۍ یوازې طبیعي عامل دی چې د دغې ساحې **دښتې حالت یې** له منځه وړی دی.

۴- د افغانستان ځینې غرونه په **ځنګلونو** پوښلي دي

۵- د افغانستان په زیاترو **غرونو کې** دایمي **واورې** شته.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د مرکزي اسیا د غرونو له لړۍ سره د جوړښت له طرز او پیدایښت سره لږ تر لږه یوشان دی. د افغانستان د غرونولړۍ په تیره مرکزي برخې یې چې له ختیځ څخه لویدیځ پلو ته امتداد لري او په پای کې د هریرود په حوزې کې پای ته رسیږي، د شمالي سیمو، د هندوکش او بابا غره ترمنځ د اوبو دوېش سرحد ټاکي او سر بیره پر دې مختلفې سیمې یعنې د افغانستان شمال په تیره د ترکستان او بدخشان شاوخوا د افغانستان د جنوب او ختیځ جنوب سیمې یعني کابل، ننګرهار، غزني او کندهار بیل کړیدي، د مواصلاتوله درکه یې ستونزې رامنځ ته کړیدي.

په داسې حال کې چې دغه ستونزې نن د سالنګ د تونل په کیندلو او له ښو نقلیه وسایطوڅخه په کار اخیستلو ترپوې اندازې لږې شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د هندوکش لړۍ	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هندوکش له لړۍ سره به بلدشي ځانګړې موخې: – د هندوکش دلړۍ په باره کې به معلومات پیدا کړي. – په نقشه کې به د هندوکش د لړۍ موقعیت رسم کړي. – د ختیځ هندوکش او لویدیځ هندوکش د لړیو سره به مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب– تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلې انځورونه، د هندوکش لړۍ، که امکان ولري د کمپیوټر، له سي ډي ګانو انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزوني لارې	تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول هڅوونکي پوښتنه – ایا د هندوکش دلړۍ په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هندوکش د لړۍ په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ او په نقشه کې یې شرحه کړئ. - د هندوکش د لړۍ نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې د نن ه فعالیت ورته مشخص کړئ. - د ډلو کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې طرحه کړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست د سرلیک په غور لوستل او کتاب کې پیدا کول - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هندوکش د لړۍ په باره کې نظرخرګند وي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. - زده کوونکي په ډلو کې ونډه اخلي او د ټولګي د نن ه فعالیت ترسره کوي او د ښوونکي لارښوونې عملي کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د افغانستان د هندوکش غرونو لړۍ په شمال او جنوب یعنې د دوو اوبو لرونکو سیمو یعنې د کابل د اوبو حوزه د امو له اوبو څخه بیلوي.

۲- ختیځ هندوکش د زیباک له درې د خاواک تر کوتله د ۳۶۰ کیلو مترو په واټن امتداد موندلی، زموږ د هېواد له لویو غرنیو لړیو څخه شمیرل کیږي

۳- یخچالي مرینونه د کران او منجان له درې څخه لاندنۍ ناحیه انجمن، پوشال او خاواک د ائتکالي فعالیت له اغیزې په زیاته اندازه رامنځته شوي دي.

۴- د ختیځ هندوکش ډیره لوړه څوکه له افغاني خاورې بهر په چترال کې د تراجمیر په نامه پرته ده او د سمندر له سطحې څخه یې لوړوالی ۷۷۵۰ متروته رسیږي

۵- د هېواد د شمال او جنوب سترې لویې لارې دلویدیځ هندوکش د سالنګ له تونل او شکاري دره له همدې ساحې څخه تیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واخان په جنوب لویدیځ لوري. د غرونو لړۍ یا لوړې څوکې پرتې دي چې د هندوکش یا هندي قفقاز په نامه یادیږي. د غرونو دغه لړۍ له شمال ختیځ څخه د لویدیځ او جنوب لویدیځ پلوته امتداد لري او دغرونو هغه لړۍ چې په لویدیځ کې پرتې دي، د افغانستان د شمال او جنوب ترمنځ یې لوی دیوال رامنځته کړیدی. د غرونو دغه لړۍ د ختیځ له لوري د افغانستان خاورې د قراقرم د غرونو له لړۍ سره یوځای شوي دي او د بروغل کوتل د ۳۸۰۴ مترو په لوړوالي د دغو دوو لړیو بیلوونکی حد جوړوي.

د جیومار فولوجستانو له نتیجې څخه داسې روښانه کیږي چې د هندوکش د غرونولړۍ د مرکزي اسیا دلړیو په شان ځوانې دي او د څرګندیدو او ودې په حالت کې دي، د غرونو پیدا کولو حرکتونه چې د زلزلو د رامنځته کولو سبب کیږي، د دې موضوع حقیقت ثابتوي، د غرونو د دغه لړۍ اساس او بنسټ له پلتونیک او ولګانیک نار په ډوله تیږو څخه جوړ شوي او پورتنۍ برخې یې د رسوبي تیږو پنډو طبقو نیولې ده چې په ځینو برخو کې یې تیږې ښکاره شویدي، د هندوکش لړۍ ښې شمیره درې او وادي ګانې لري چې د ځینو د جوړښت اساس د ائتکال د عمل په واسطه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپاړسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د بابا غر	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د بابا له غره سره به بشپړه بلدتیا ومومي. ځانګړې موخې: – د بابا د غره په باره کې به معلومات حاصل کړي. – د بابا غره د موقعیت معلومات به ترلاسه کړي. – په نقشه کې به د بابا غره کوتلونه په نښه کړي. – د سپین غره په باره کې به معلومات ترلاسه کړي. – د سپین غر په اقتصادي ارزښت به وپوهیږي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دبابا غره او سپین غره نقشې، د امکان په صورت کې دکمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول.	وخت په دقیقو
	هڅوونکي پوښتنه – ایا دبابا غره او سپین غره په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښته وکړئ. - د بابا د غره او سپین غره په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ، د بابا غر او سپین غر نوی لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت و ټاکئ. - دلوست دپای پوښتنې طرحه کړئ. - د زده کوونکو پوښتنې اوستونزې حل کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بابا د غره او سپین غر ه په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست د تشریح په اړه د ښوونکي څرګندونې په غور اوري - پوښتنو ته ځوابونه وایي. - په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب وایي:

سم ځواب نښه کړئ

۱- (د) سم دی

۲- (ب) سم دی

۳- (د) سم دی.

۴- (ج) سم دی

۹- د ښوونکي له لپاره اضافي معلومات

د بابا غر:

د غرونو دغه لړۍ تقریبا دافغانستان په مرکزي برخه کې پرته ده او دغرونو دغه لړۍ هم د هندوکش، فیروز کوه او د ترکستان د تیربند د غرونو په شان له ختیځ څخه دلویدیځ په لور پرته ده، هغه څانګې چې له دغې لړۍ بیلې شویدي په مختلفو خواوو غځېدلې چې د څانګو یوه برخه یې د شمال او شمال لویدیځ په لور او بله برخه یې د جنوب او جنوب لویدیځ په لور پرته ده. دغه څانګې له شمال څخه جنوب ته اوله جنوبه شمال ته تګ راتګ له ستونزو سره مخامخ کړیدی د بابا د غره زیاتې لوړې برخې په کال کې له شپږمیاشتو زیاته موده په واورو پوښلې وي، تګ راتګ په کې نه کیږي، د دغې لړۍ د لوړوالي منځنۍ اندازه (۴۰۹۰) مترو ته رسیږي او ډیره لوړه څوکه یې د شاه فولادي په نوم یادیږي چې د سمندر له سطحې څخه (۵۱۴۰)متره لوړوالی لري.

سپین غر(سفید کوه) د افغانستان د ختیځ په لور پروت دی، (۱۵۰) کیلو متره اوږدوالی لري، دغه لړۍ د پینور له (۴۸) کیلومترۍ څخه پیل کیږي، د لویدیځ په لورې امتداد لري، ښايي چې د سپین غره ښاخونه زیات وي چې یوه برخه یې د کابل تر جنوب ختیځ پورې رسیږي اوله هغه ځایه یې نورې څانګې د جنوب په لور دوام لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	دسلیمان غر	
۲– زده کړه ېز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخه: – د سلیمان غربه په بشپړه ډوگه وپیژني ځانگړې موخې: – دسلیمان د غره په اړوند به پشپړ معلومات پیداکړي. – د سلیمان د غره موقعیت به په نقشه کې وښیي. – دترکستان دتیربند په اړوند به خبرتیا او مینه پیدا کړي – په دې به پوه شي چې په پسرلي او اوړي کې د ترکستان د تیر بند شمالي او جنوبي برخې څنگه دي، نوروته به یې روښانه کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرگندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دسلیمان د غره نقشې، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي گانو او انټرنت څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، په ټولگي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۶– په ټولگي کې زده کړه ېز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولگي تنظیمول، له ټولگي بهر فعالیت تامینول، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅوونکي پوښتنه – ایا د سلیمان غره په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند په اړوند پوښتنې وکړئ - د تختې پرمخ د لوست دمهمو ټکو د لیکلو سپارښتنه وکړئ. - دنقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ. - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند نوي لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلوویشئ - د ټولګي د ننه فعالیت وګورئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - دلوست د پای پوښتنې حل او دنوي لوست ارزونه وکړئ. - د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د سلیمان د غره او د ترکستنان دتیربند په باره کې نظر څرګندوي - د درس مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او پر تختې باندې لیکلو مهمو ټکو ته پاملرنه کوي، نوي لوست ته په غور غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډ لو او په ټولګي کې د ننه فعالیت کې فعاله ونډه اخلي. د خپلو ستونزو په هکله پوښتنې کوي. - د ډله ییز کار پایله د خپلو استازو په واسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي په مخکې نورو ته وړاندې کوي. - د لوست د پای پوښتنوته ځواب ورکوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب وایې:

۱- د افغانستان د غرو لړۍ په مجموع کې په جیولوجیکي (ترشیري) دریمې دورې پورې اړوند دي.

۲- د سلیمان د غره د لړۍ لوړه څوکه د سلیمان د تخت په نامه یاده شوي او دسمندر له سطحې (۳۲۰۰) متره لوړوالی لري.

۳- نور ښاخونه چې دسلیمان د غره د لړۍ په دوام زموږ د هېواد محلي اوسیمه ییز غرونه جوړوي، په پکتیا، پکتیکا او بلوچستان کې پراخیتا موندلې او د سیند حوزه د افغانستان له جنوبي ولایتونو څخه بیلوي، خو د دغې سیمې د اوسیدونکو کلتوري ځانګړتیاوې یو شان دي او ګډ فرهنګ او کلتور لري او هغه سرحدي کرښه چې د غرونو له دغې لړۍ څخه تیره شوې واحدې قبیلې له یو بل څخه بیلوي.

۴- د ترکستان تیربند د افغانستان په شمال لویدیځ کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د سليمان د غرو دلړۍ پروت لورى د سپين غره او ختيځ تور غره له لړۍ سره اختلاف لري. د غرونو دغه لړۍ د افغانستان د پولو په جنوب کې پرته ده او ۶۰۰ کيلو متره اوږدوالى لري. د لويديځ سليمان داغ او ختيځ سليمان داغ په برخو ويشل کيږي. د سليمان د غره په جوړښت کې د تکتونيک عمليه رول لري او په دغه توګه يې زياتې ماتې په دغه لړۍ کې رامنځته کړي دي، د غرونو د لړۍ په پورتنيو برخو کې اهکي تيږې ځرګندوي چې د جوړښت عمل يې د طبقات الارضي په دويمه او دريمه پيړۍ کې رامنځته شويدى. د سليمان د غره دلړۍ ختيځه برخه د افغانستان له پولو بهر پرته ده او د وزيرستان خاوره جوړ وي. جنوبي څانګې يې د سيند حوزې په بلوچستان کې افغانستان له جنوبي حوزې بيلوي، د سليمان د غرو لړۍ، ختيځو غرو لړۍ، سپين غره د موسمي لنده بل درسيدلو له امله زيات مرطوب دى او ستنې ته ورته پاڼې لرونکې ونې، څيړۍ زيړه ونې او نورې ونې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	ب− هوار ځایونه − د ښتې او شګلنې سیمې	
۲− زده کړه یز (پوهنیزې مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي: − عمومي موخې: − له اوارو ځایونو − دښتون اوشګلنو سیمو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: − د اوارو ځایونو − دښتو او شګلنو سیمو په باره کې به معلومات پیدا کړي. − د اوارو ځایونو − دښتو او شګلنو سیمو موقعیت به په نقشه کې وښيي − د غرونولړۍ، لړ لوړ ځایونه او اوارې سیمې به وپیژني او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳− د تدریس میتود	توضیحي، خبرې، ډله ییزکار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴− د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، طبیعي نقشه که مکان ولري، د کمپیوتر له سي ډي ګانو او انترنت څخه کار اخیستل.	
۵− د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې) په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶− په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنتځه کول	وخت په دقیقو
	− هڅوونکي پوښتنه: − ایا د اوارو ځایونو، دښتو او شګلنو سیمو په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوارو ځایونو، دښتو او شګلنو سیمو په اړوند پوښتنې وکړئ. – دلوست مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې له مخې دې مهم ټکي ولیکئ او پر تختې دې اوار ځایونه، دښتې او شګلنې سیمې توضیح کړئ – د نوي لوست د مهمو ټکو په باره کې پوښتنې وکړئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعالیت مشخص کړئ. – د ډله ییز کار څارنه وکړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې طرحه کړئ – د لوست د پای پوښتنې طرحه او نوي لوست ارزیابي کړي – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوارو سیمو دښتو او شګلنو سیمو په اړوند نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. – نقشې او په تخته لیکل شوی مهمو ټکوته پاملرنه کوي. – د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. – په ډلو کې دټولګي د ننه فعالیت کې فعال برخه اخلي ډله ییزکارکې د ښوونکي له لارښونې سره سم برخه اخلي او پایله یې د خپل استازي پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د لوست د پای پوښتنو ته ځواب وایي – له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب ووایې:

۱– د افغانستان هېواد د طبیعي عوارضو او توپوګرافی د له مخې په درو برخو ویشل شوی ده

۲– د افغانستان په شمال کې د شیر ماهي شګلنې دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ پرتې دي.

۳– د هلمند د حوزې دښتې صحرایي اقلیمي ځانګړتیا لري.

۴– د ننګرهار د حوزې دښتې د ثمر خیلو او غازي اباد د شګلنو ځمکو او په لغمان کې د ګمبیري او سرخکانو له دښتو څخه عبارت دي.

۵– د افغانستان د جنوب لویدیځو شګلنې ساحې چې د ګودزرې د جهیل شاوخوا سیمې، د جهندم دښته، صدیقی ریګستان، د امیران دښته او د چخانسور ټولې ځمکې په کې شاملې دي چې پراخه شګلنې سیمې جوړې کړې دي.

۹– د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

په هغو ځایونو کې چې د غرونو لړۍ شتون و نه لري، او به او داوبو سرچینې نه لیدل کیږي او اورښت پکې ډیر لږ وي صحرایي او دښتي ساحې رامنځ ته کوي. د افغانستان په شمال کې د شیرماهي دښته او شګلنه دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ موقعیت لري، دهلمند په حوزه کې اواره اراضي د ګودزری د جهیل شاوخوا، د جهندم دښته، صدیقي ریګستان او د امیران دښته پرته ده. په ننګرهار کې د ثمر خیلو او غازي اباد شګلنې سیمې، په لغمان کې د ګمبیري او د سرخکانو دښتې شته. دغه راز په لوګر کې د سقاوې دښته او په کاپیسا کې ریګ روان د یادولو وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نولسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	ژوي	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له ژويو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان د ژويو په اړه به معلومات حاصل کړي. – د اهلي او وحشي ژويو د ارزښت په اړه به معلومات پيدا کړي. – د ژويو د ژوند ځای به د اقليمي سيمو له نظره وپيژني – د ژويو د اقتصادي ارزښت په اړه به معلومات پيدا کړي	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د سليمان غره نقشه، که امکان ولري د کمپيوتر له سي ډي ګانو او انټرنت څخه به کار واخلي	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د فعاليت ارزونه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ اخيستل، له ټولګي څخه بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – ايا د افغانستان د ژويو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. - د ژویو په اړه پوښتنې وکړئ. - له تختې څخه د لوست د مهمو ټکو لیکلو سپارښتنه وکړئ. - د انځورونو له مخه پر تختې باندې مهم ټکي ولیکئ او نوی لوست تشریح کړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت مشخص کړئ. - ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د لوست په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست مهم او غوره ټکي یاداشت کوي. - د انځورونو له مخه د تختې مهم ټکي (ژوي) توضیح کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې ونډه اخلي، د ډله ییز کار نتیجه د استازو پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب وواییږ:

سم ځواب په نښه کړئ

۱- (۱) شمیره سمه ده

لنډ ځواب ورکړئ

۲- د هندوکش د غرونو لړۍ د نیمه قطبی او نیمه استوایي سیمو د څارویو د جلا کولویوه پوله ګڼل کیږي.

۳- زمونږ په هیواد کې له ۴۴۱ څخه زیات ډولونه الوتونکي لیدل کیږي چې زیات شمیرېې د اوبو او مهاجر الوتکونکي دي.

۴- هغه مرغان چې په لوړو ځایونو کې ځاله لري، د هامون له جهیلونو او د غزني د ولاړ و اوبو له مرغانو سره توپیر لري.

د ساري په توګه: پکه بابښه، ګربت، تیوس او کونګ په لوړو ځایونو کې ژوند کوي.

۵- صحرایي ژوي له ډول ډول موږ کانو، ګیدړو، کفتار، سور لنډي، خځنده ګانو او حشراتو څخه عبارت دي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ډول ډول ژوي، مدیترانې او تر استوا لاندې ژویو ته ورته ژوي شته. له دې کبله زموږ د هېواد نښتې ساحه د ژویو ځای د قطب او تر استوا لاندې سیمو ترمنځ سیمه جوړوي چې د هېواد په اقتصاد او د توریزم په جلبولو کې مهم رول لري، دغه هېواد د هغو د ژوند له پاره مناسب ځای دي چې کم پیداکیږي، لکه مار خوړونکې هوسۍ، مارکوپولو هوسۍ، د ختن هوسۍ، اورین پړانګ، سپین کلنګ او ډول ډول تې لرونکي او نور جوړ وي.

لکه: پخوا یږه دنورستان په ځنګلونو کې اوسیده، د امو دریاب په غاړه کې ببر او پړانګ په اوچتو او د هندوکش په لوړو سیمو کې یې شتون در لود، په کوهستانونوکې لیوه ژوند کاوه، سره ګیدړه چې ځانګړی طبي ارزښت لري، په مرکزي کوهستانونو کې پیدا شویده.

د شمال په لوس ستپ خاوره کې شیشګې ژوند کوي او له ۴۴۱ زیات مرغان چې زیات شمیرېې ابي او مهاجر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شلم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	**د مطلبونو شرح**	
۱– د لوست موضوع	ځنګلونه	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له ځنګلونو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړي موخې: – د افغانستان له ډول ډول ځنګلونو څخه به خبرتیا تر لاسه کړي. – د ځنګلونو اقتصادي ګټې به وپېژني. – په دې به و پوهیږي چې ځنګلونه په څو ډولو ویشل شویدي – د ځنګلونو ارزښت د ژوند د چاپیریال په ساتنه به پوه او نوروته به یې معلومات ورکړای شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځنګلونو انځورونه که امکان ولري د کمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنېټ کارول	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونې او عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست د اړیکې رامنځته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه – ایا د ځنګلونو له ډولونو او قسمونو سره بلدتیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیت	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. - (د ځنګلونو) په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ځنګلونو د نوي لوست د انځورونو له مخې لیکل شوي مهم ټکي توضیح کړئ. - له زده کوونکو څخه د نوي لوست پوښتنې وکړئ - د ټولګي د ننه ډله ییز کار مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو پوښتنو او ستونزو ته ځوابونه ورکړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د نوي لوست (ځنکلونو) په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. - د انځورونو او هغو مهمو ټکو چې په تخته لیکل شوي په اړوند توضیح کوي. - نوی لوست (ځنګلونه)په غور وایي - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظریې په خپل استازي د ټولګي په مخکې لولي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنګلونه چې پاڼې یې همیشه شنې دي، د ۲۰۰۰ - او ۳۰۰۰ متره لوړتیا ترمنځ وده او نمو کوي، د هېواد په جنوبي او ختیځو سیمو کې شتون لري.

۲- د دولت په وسیله د ځنګلونو حفاظت او ساتنه او په عنعنوي توګه دهغه ځای د خلکو په وسیله رامنځته کیږي

۳- ځنګلونه زیاتې اقتصادي ګټې لري، د ساري په توګه د ودانیو د جوړولو، تودوخې، سکرو او مغز لرونکو میوو، د لرګیو پلورل چې د ملي اقتصاد په پراختیا کې مهم رول لري

خالي ځایونه ډک کړی.

۱- زموږ د هېواد د ځنګلونو زیاتې **برخې د امنیت** د تامین له امله او په تیره دونو ساحې خالي کول، چې دوا ټونو او اوسیدلو کورونو ته نژدې وې له منځه وړی دي.

۲- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنکلونه د ۲۰۰۰ - او ۳۰۰۰ مترو ترمنځ لوړوالي کې وده او نموکوي.

۳- بوټي لرونکي او تیت شوي ځنګلونه د هېواد په مرکزي او جنوب لویدیځو برخو کې واقع دي.

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

ځنګلونه دافغانستان له طبیعي مهمو سرچینو څخه دي، د ټولنې او هېواد په اقتصادي بنسټ او د اړتیا وو په لرې کولو کې اغیزمن رول لري. شواهد ښیي چې د هېواد د جنوب غربي سیمې د ستنې په شان پاڼو لرونکو او پلنو پاڼوګڼو ځنګلونو پوښلي دي. د هېواد د جنوب ختیځ غرونه، لکه: دسلیمان غر، سپین غر، د چترال برخې، هندوکش او پامیر دنورستان په ګڼون له او چتو ارتفاګانو څخه د هغو ترلمنو پورې له صنعتي او له ارزښت لرونکي صنعتي ځنګلونو او دځېرې او ستنې په شان پاڼو لرونکوونو پوښلي دي او هم د هېواد شمال لویدیځې سیمې او غونډۍ دښتې ځنګلونو او نورو ډول ډول ونو پوښلي دي، په افغانستان کې د ځنګلونو حفاظت او ساتنه د دولت په واسطه په عنعنوي توګه د هغه ځای د خلکو په واسطه کیږي، زموږ په هېواد کې د استوګنې د چاپیریال له عمده رنګولو او د جګړې په وخت کې د ځنګلونو له منځه تلل او د طبیعي سرچینو ستره ضایعه ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونه شرحه	
١- د لوست موضوع	د بوټو فرش	
٢- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بوټو له فرش سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د بوټو د فرش په ارزښت به پوه او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي. - د اقليمي سيمې تول بوټي به وپيژني - د بوټو د فرش په ګټو به پوه شي - له و نو او بوټو څخه د کار اخيستلو له طريقې به خبرتيا حاصله او په کتابچو کې به يې وليکي.	
٣- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
٤- د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د بوټو فرش انځورونه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل	
٥- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت کتل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: - ايا له اقليمي مختلفو سيمو څخه د بوټو د فرش خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ١٠ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د بوټو د فرش په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم او عمده ټکي ولیکئ. – د انځورونو او په تخته د لیکل شوو بوټو فرش توضیح کړئ – د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګې د ننه د دوی فعالیت مشخص کړئ. – د ډله ییز کار څارنه وکړئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ او د لوست ارزونه وکړئ – د لوست لنډیز وواییِ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د بوټو د فرش اړوند نظر څرګندوي – د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. – د بوټو د فرش توضیح ته غوږ نیسي – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. – په ټولګي کې د ننه د ډلو په فعالیت کې فعاله ونډه اخلي د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د لوست لنډیزته غوږ نیسي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

خالي ځایونه په مناسبو جملو ډک کړئ

۱ – افغانستان یو غرنی هېواد دی

۲– په افغانستان کې د تودوخې د درجې، لنده بل، اوربښت او د ځمکې د جوړښت له نظره ډول ډول بوټي لیدلی شو.

صحیح او غلطې پوښتنې

۱ – (ص)

۲ – (غ)

۳ – (غ)

۴ – (غ)

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې د تودوخې د درجې، لنده بل، اوربښت او د ځمکې دجوړښت له نظره ډول ډول بوټي پکې لیدلی شو. لکه چې زموږ د هېواد شمالي برخو کې ډول ډول نباتات روزل کیږي، سربیره په دې په افغانستان کې نور بوټي هم شته. زېره د وحشي بوټو له ډلې څخه ده چې له هېواد څخه بهرته صادرېږي. د بدخشان درې د نرۍ ډېره ښه زیره تولیدوي او دد غه بوټي تخم زرونه کاله پخوا ختیځو او لویدیځو هېوادونو ته د وریښمو له لارې صادریده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په طبیعت کې د اوبو ګرځېدل (سایکل يې)	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – په طبیعت کې به د اوبو ګرځېدل(سایکل يې) وپېژني ځانګړې موخې: – په طبیعت کې داوبو له ګرځېدلو (د اوبو سایکل) سره به بلد شي او نورروته به يې معلومات ورکړای شي. – د هایدرو سایکل په عملیې به و پوهیږي. – د اوبو د بد لیدلو حالت په براس او کنګل کېدل به وپېژني	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، د ښوونکي لارښود کتاب، په طبیعت کې داوبو له ګرځېدلو (د اوبو سایکل) که امکان ولري، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انترنټ کار واخلي.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګیو بهر فعالیت لیدل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا په طبیعت کې د اوبو د ګرځېدلو (د اوبو سایکل) په اړه څه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په طبیعت کې داوبو ګرځیدلو (داوبو سایکل) په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې دلوست مهم ټکي ولیکئ. - د تختې له مخې د غوره ټکو پوښتنې وکړئ. - د انځورونو له مخې د اوبو سایکل توضیح کړئ. د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او فعالیت یې ځانګړی کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په طبیعت کې د اوبو د ګرځیدلو(د اوبو سایکل) په باره کې نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي یاداشتت کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه خپلې ستونزې هواروي او پوښتنې کوي. - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلو ډلو پایله د خپل استازې پواسطه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه وړاندې کوي. - د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د ځمکې په کره کې موجودې اوبه تل په بدلون کې دي چې راز راز پړاوونه او پیچلتیا په کې طی کوي، د بېلګې په ډول د مایع او بلن حالت په بړاس او وریځو بدلیږي، او ربنتونه منځه راوړی، تر هغې چې په لومړي حالت بدلې شي، د اوبو دغه سایکل ته د اوبو دوراني سایکل ویل کیږي.

۲- د اوبو ګرځیدل د ځمکې د کرې پر اصلي برخو یعنې اتموسفیر، هایدروسفیر او بایوسفیر ویشل کیږي.

صحیح اوغلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (ص)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

سایکل یا د اوبو دوران د سمندر له بړاس څخه پیل کیږي او به له سمندرونو او د اوبو له سرچینو څخه بړاس کیږي، فضاته پورته کیږي او د باد په وسیله په فضا کې حرکت کوي، د هوا د کتلو د حرکت واسطه، د اوبو بړاس د مترولوجي شرایطو لاندې تراکم کوي، وریځې رامنځ ته کوي او داشباع د عملیې په واسطه بیرته تکاثف(نژدې کیدل) کوي، په باران بدلیږي، د باران او به چې پر ځمکه پریوزي، په مختلفو بڼو جریان پیدا کوي، یوه برخه یې په خاورې کې جذبیږي، بله برخه یې سمد لاسه د لمر د لګیدلو په اغیزې د خاورې د مخې د بړاس او ترانسپایریشن، په بڼه د بوټي له سطحې فضا ته پورته کیږي، د باران یوه برخه د ځمکې پرمخ جاري کیږي، د سیند او یا ویالې په شکل حرکت کوي او یوه برخه یې په ځمکه کې جذبیږي، تر دې چې ترځمکې لاندې او به جوړ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اوبو ارزښت په ژوندانه، د انرژۍ په توليد او کرنيز اقتصاد کې	
۲- د زده کړې(پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په توليد او ژوند کې به د اوبو له اهميت سره به بشپړه توګه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د زراعتي اقتصاد، انرژۍ د توليد او ژوند کې به د اوبو د اهميت په اړه معلومات پيدا کړي - په زراعتي اقتصاد کې به د اوبو په اهميت وپوهيږي او نورو ته به يې ووايي - په ژوند کې به د اوبو ارزښت وپيژني. - د انرژۍ په توليد کې به له اوبو څخه د کار اخيستلو په اهميت پوه شي	
۳- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په زراعتي اقتصاد انرژۍ توليد، د اوبو اهميت او که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنيټ کار اخيستل.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي تحريري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړيکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه - ايا په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په توليد او ژوند کې د اوبو له اهميت خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په باب پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. – د انځورونوله مخې په تخته د لیکل شویو مهمو ټکو تشریح وکړئ – د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې دننه د هغو فعالیت مشخص کړئ – د ډله ییز کار څارنه وکړئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د نوي لوست ارزونه وکړئ، د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په اړوند نظر څرګندوي – دلوست مهم ټکي لیکي – د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي – د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي، دلوست لنډیز ته پاملرنه کوي. – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب په نښه کړئ

۱– (ج) سم دی

۲– (ج) سم دی

۳– (الف) سم دی

تشریحي پوښتنې:

۱– د اوبو له سطحې څخه د کورونو په ورځنیو لګښتونو، ښاري او کورنیو لګښتونو، زراعتي او صنعتي لګښتونو سر بیره د کالیو او مسافرو په وړلو راوړلو کې کار اخېستل کیږي.

۲– په کرنه کې هم باید د اوبه خور او د اوبه کولو له مناسبو او نویو لارو څخه کار واخیستل شي، څو د اوبو له ضایع کیدلو مخنیوی وشي

۳– اوبه په صنعت کې هم کارول کیږي، لکه چې په میلیونونو لیتره اوبه د صنعت په تولید کې کارول کیږي. دبرېښنا د ځواک په تولید کې د موادو او دستګاوو په کارولو کې هم له اوبو څخه کار اخیستل کیږي، په پرمخ تللیو هېوادونو کې چټلې اوبه بیرته سایکل کوي او په ښارونو کې ترې کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د $\frac{۳}{۴}$ برخې په شاوخوا کې د ځمکې سطحه اوبو نيولې ده، دانسانانو، ژويو او نباتاتو ژوند په اوبو پورې تړلی دی، له اوبوڅخه د څښلو او په ورځنيو کارونو کې کار اخيستل کيږي. له اوبو څخه د کرنې، صنعت او دبرېښنا د انرژۍ له پاره هم کار اخيستل کيږي، امکان لري چې بشر له خوړ و پرته ډير وخت ژوندي پاتې شي، خوله اوبو پرته ژوند ته دوام نه شي ورکولی، انسانان په څښلو او ورځنيو فعاليتونو کې خوړو او بوته اړتيا لري يعنې هغه اوبه چې د مالګې اندازه يې ډېره کمه وي، د سمندرونو او بحيرو اوبه ترو شې دي او له هغو څخه د کار اخيستل پاکولو ته اړتيا لري.

د براعظمونو په ترتيب سره د نړۍ د اوبو نامتو حوزې په لاندې ډول دي

۱– په آسيا کې د ژيړ سيند او هوانګهو د اوبو حوزه په چين کې، د آسيا په سهيل ختيځ کې ميکانګ سيند، همدارنګه د سير او آمو سيندونه د افغانستان په شمال کې له ځانکړي اهميت څخه برخمن دي. چې په دې حوزو کې په ځانګړي ډول په چين او افغانستان کې مهمې کريزي حوزې شميرل کيږي. سر بيره پر دې د دې حوزو له اوبو څخه د بريښنا په توليد کې ډيره ګټه اخيستل کيږي.

د سيند درياب حوزه همدارنګه د ګنګا او بر هماپوترا سيندونو اوبه چې د بنګال په خليج کې ورتويږي، له هغوي څخه هم په کرنه او د بريښنا په توليد کې ګټه اخيستل کيږي.

زمونږ په ګران هيواد کې د کابل سيند، امو درياب، د هريرود او هلمند اوبو له حوزو څخه په کرنه او د بريښنا په توليد په لوړه کچه ګټه اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلور ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو لګولو حوزې	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اوبو لرونکو حوزو څخه به بشپړه معلومات ومومي ځانګړې موخې: – په دې به پوه شي چې افغانستان په څو اوبو لرونکو حوزو ويشل شويدي. – د هېواد اوبو لرونکو حوزو سر چينې به وپيژني. – اوبو لرونکې حوزې به رسم کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني، خبرې او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو لرونکو حوزونقشې او انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتني)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، کورنی دنده، د لوست کتل، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې ټينګول – هڅوونکې پوښتنه – ايا د اوبو لرونکو حوزو په باره کې خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - (د اوبو لرونکو حوزو) اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د اوبو لرونکو حوزو تشریح وکړئ. - پر تختې لیکل شوي مهم ټکي شرحه کړئ - د نوي لوست په باره کې ستونزې اوارې او پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعالیت مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډیز ووایي - کورنۍ دنده ورکړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د اوبو لرونکو حوزو په اړوند نظر څرګند وي - دلوست مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي - له تختې مهم ټکي په خپلو کتابچو کې لیکي. - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - په ډلو کې خپل کارونه تر سره او د خپل استازې پواسطه یې د ښوونکي په لارښوونه د ټولګې مخکې وړاندې کوي چې نور زده‌کوونکي هم پرې پوه شي - د ډله ییز کار په تر سره کولو کې د ښوونکي لارښوونې عملې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي - په کورنۍ دنده ځانونه پوهوي چې په کورونوکې یې تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځوابونه:

۱- (ص)

۲- (ص)

۳- (غ)

۴- (غ)

۵- (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

- افغانستان یو غرنی هېواد دی، د اوبو لرونکو حوزو سر چینې یې د هندوکش د غرونو لړی او دهغه لوړې سیمې جوړوي، په تیره دایمي واورې او یخچالي کتلې چې په واخان، پامیر، ختیځ او لویدیځ هندوکش او د بابا په غره باندې یودبل له پاسه لویږي، د پسرلي او اوړي په ورځو کې دغه واورې اوبه کیږي، رواني اوبه د هېواد په مختلفو حوزو کې رامنځ ته کوي. دواورې او باران د اوربښت له کبله په ژمي او دپسرلي په لومړیو ورځو کې د سیندونو د اوبو اندازه زیاتیږي، کله سیلابي متلاطم اوطوفاني کیږي او کله د سیندونو د اوبو دغه زیاتیدل د ځمکې په سطحه کې د نباتاتو دکموالي سبب کیږي، د سیندونو او خوړونو په تګلاره کې د ګاونډیو سیمو د ځمکو شکلونه تخریبیږي او یو څه برخې یې سمسورې او زراعتي ګرځي.

په اوسینو شرایطو کې په افغانستان کې د اوبو پنځه سیمې شتون لري.

۱- د آمو حوزه: په دې حوزه کې د واخان: کوکچې، پلخمري او امام صاحب سیندونه شامل دي.

دا حوزه د هیواد په شمال کې د سر سبزي او کرنیزو ځمکو په خړوبولو کې ګټه اخیستل کیږي.

۲- د کابل سیند د اوبو حوزه: په دې حوزه کې د غوربند، سالنګ، پنجشیر، للندر او لوګر سیندونه شامل دي. همدارنګه دې حوزې د سره رود، الیشینګ، الینګار او د کنړ سیند پراخه سیمه یې نیولې ده. د دې حوزې له اوبو څخه دوې کرنیزې پروژې (هډه او غازي آباد) فارمونه او د هغوي ترڅنګ ځمکې خړوبیږي. همدارنګه د سروبي، نغلو او درونټې په سیمو کې د بریښنا لویې دستګاوي، د دې حوزې پر اوبو ګرځي او بریښنا تولیدوي.

۳- د هریرود اوبو حوزه په کرنه او د بریښنا په تولید ارزښتناکه ونډه لري.

۴- د هلمند د اوبو حوزه: دا حوزه پغمان ته نژدې له لوړو برخو سرچینه اخلي، اوبه یې سهیل لودیځ پلو بهیږي، د قندهار او هلمند ولایتونو له خړوبولو وروسته د سیستان هامون ته ورتویږي، د دې حوزې پر اوبو د کجکي د بریښنا بند جوړ شوي او قندهار ولایت ته بریښنا تولیدوي.

۵- د اوبو بسته حوزې: په دې حوزې کې د غزني، تاشقرغان او بلخاب سیندونه شامل دي، له دې اوبو څخه د کرنیزو ځمکو په خړوبولو کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د آمو حوزه	
۲– د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د آمو له حوزې سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړي موخې: – د آمو د حوزې په اړه به بشپړ معلومات ترلاسه کړي – د آمو درياب موقعيت به په نقشه کې رسم کړي. – د آمو درياب مرستيالان به وپيژني – د آمو درياب، بندرونه به وپيژني او له هغوي سره به مينه پيدا کړي. – .د کوکچې او کندز دسيند په اړوند به پوه او نوروته به معلومات ورکړای شي	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې، او ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د امو درياب د حوزې عکسونه انځورونه که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه دې کار واخيستل شي	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار، او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
٦– په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام، روغبړ د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخيستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوې لوست سره يې اړيکي رامنځ ته کول – هڅوونکې پوښتنه – ايا د امو حوزې په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د آمو د حوزې په اړوند ځانګړې پوښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست مهم ټکي وليکئ. – د نقشې او په تخته د ليکل شوي نوي لوست له مخې د آمو حوزه شرح کړئ د نوي لوست له مخې اړوند پوښتنې وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعاليت وټاکئ – د ډله ييز کار څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د آمو د حوزې اړوند نظر څرګندوي – د تختې د نوي لوست غوره ټکې ليکي – نقشې او تختې ته پاملرنه کوي د نوي لوست تشريح ته غوږ نيسي – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ټولګي کې د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګې په مخکې د ښوونکې په لارښوونه د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي – د لوست لنډيز ته غوږ نيسي او ځانونه پرې پوهوي – له ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱– د آمو په حوزه کې هغه شمير دريابونه شامل دي چې هندوکش د لړۍ شمال او شمال ختيځ له څوړو څخه سرچينه اخلي.

۲– Oxus د آمو درياب په ګاونډ کې د بخدي يا نني بلخ زوړ مدنيت را څرګند شوی او پخوانيو يونانيانو امو د اوکسوس په نامه ياد وه.

۳– د افغانستان په خاوره کې د امو درياب مرستيالان له کندز او کوکچې څخه عبارت دي چې د واخان او پامير د اوبو په ګډون په سلو کې څلويښت برخه لري او د اوبو د حجم له مخې په سلو کې له ۲۰څخه تر ۳۰ پورې د امو په اوبو کې برخه لري، د دغه درياب مرستيالان چې د شمال له غاړې ورسره يو ځای کيږي، د تاجکستان او ازبکستان په جمهوريت کې بهيږي، مهم يې له ګونت، وانچ درياب، قزل سو، وخش درياب او د کافرنهان او سرخان له دريابو څخه عبارت دي.

۴– د امو دريا ب د افغانستان د اسلامي جمهوريت، تاجکستان او ترکمنستان ترمنځ سياسي پوله جوړوي.

۵– د کوکچې درياب د بدخشان له مهمو او مشهورو سيندونو څخه ګڼل کيږي، له دې کبله چې د کوکچې د سيند ژوروالې زيات او سور يې لږ او په ځينو ځايونو کې له يو کيلو متر څخه تيری نه کوي، له دې امله په ويالو او لښتيو کې د اوبو اخيستل ترې ناشونې دي او په بدخشان کې زراعت هم دومره پراختيا نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د آمو په حوزه کې هغه سيندونه شامل دي چې د هندوکش له لړۍ د شمال او شمال ختيځو ځوړو څخه جاري کيږي، يو شميرېي د امو له درياب سره يو ځای او نوريې د هندوکش د شمال په پراخو دښتو او شګلنو سيمو کې جذبيږي.

د آمو درياب چې د اکسوس Oxus په نامه هم مشهور دی، د پامير له لوړو سطحو څخه سرچينه اخلي د آمو سيند د ارال تر بحيرى Aral (د اورال په درياب کې د تويېدو تر ځای) پورې۲۵۰۰ کيلومتره اوږ دوالی لري، ۱۲۰۰ کيلو متره د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ترمنځ سياسي پوله جوړوي، د امو درياب د کوچني پامير له کنګلونو څخه سر چينه اخېستې ده، د امو درياب چې د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان د جمهوريتونو ترمنځ واقع دی، له سياسي اړخه د بين المللي سيندونو رژيم لري يعنې دواړه هېوادونه په ټاکلو شرطونو له اوبو څخه د کار اخيستلو حق لري، خو د امو د کينې غاړې د نه مساعدت له نظره او د اوبود اوچتولو له پاره د کافي وسايلو د نشتوالي له کبله د کرنې هغه ځمکې چې د درياب د بستر له سطحې ډېرې اوچتې، دي، د امو له اوبو څخه لږه اقتصادي استفاده کيږي، خوله مرستيالانو څخه يې په تيره د کندز او کوکچې له سيندونو څخه کرنيز او اقتصادي کار اخيستل کيږي. د کندز له سيند څخه د برېښنا د توليد له پاره د پلخمري د سپېسينو ټوکرانو د فابريکې او د روښانولو له پاره کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د کابل حوزه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د کابل له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د کابل د حوزې له سیندونو سره به بلد شي - د کابل سیند او د هغه مرستیالان به د نقشې پر مخ رسم کړي. - د کابل د سیند د اوبو لرونکي حوزې په سمسورتیا کې به د بریښنا په ترلاسه کولو به وپوهیږي او نوروته به یې معلومات ورکړای شي - د کابل سیند تګلاره او سرچینه به وپیژني او د هغه سره به مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، نقشه او د کابل د سیند انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست سره یې اړیکې ټینګول - هڅوونکي پوښتنه: آیا دکابل د حوزې په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د (کابل د حوزې) په باب ځانګړي پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د نوي لوست مهم ټکي تشریح کړئ. - د نوي لوست اړوند پوښتنې وکړئ. - د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د نوي لوست ارزونه وکړئ. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د کابل د حوزې په هکله نظر څرګندول - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست (کابل حوزه) تشریح ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ص)

۲- (ص)

۳- (غ)

۴- (ص)

۵- (غ)

۶- (غ)

۷- د کونړ سیند کامې ته نژدې د کابل له سیند سره یوځای کیږي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د کابل د سیند اوږ دوالی له سرچینې څخه د توییدو تر ځایه ۵۰۰ کیلومتروته رسیږي، چې ۳۶۰ کیلو متره یې د افغانستان په خاوره کې بهیږي. د کابل سیند د کابل د ښار د لویدیځ له ۸۰ کیلو متری د اونی درې له نژدې اوله ۳۵۰۰ متره لوړ والي څخه سرچینه اخلي، د خپل بهیر په پورتنی برخه کې ډېر تیز او مخ پر ځوړې بهیږي. د کابل د سیند تګلوری لویدیځ لوري ته دی، له بې شمیره حوزو او تنګیو تیریږي، د ساري په توګه کله چې د کابل سیند د للندر له تنګي تیریږي د چهاردهي حوزې ته ننوځې، وروسته له هغه چې له کابل څخه تیرشو، تنګ غاروته ننوځي او دنغلو او سروبي له حوزې څخه تیریږي، وریښمین تنګي ته د اخلیږي، وروسته بیا لغمان او د بهسودو له حوزې د لعل پورې تنګي ته ننوځي، د پیښور حوزې ته داخل او د اټک په نژدوکې د سیند له سطحې څخه د ۲۷۱ مترو په لوړالی د سند له دریاب سره یو ځای کیږي. د دغه بهیر په اوږدوکې له ښي او کیڼي خوا څو مرسیتالان ورسره یوځای کیږي او د کابل دسیند د اوبو د زیاتوالي سبب کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د هلمند او سیستان اوبو لرونکي سیمه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د هلمند او سیستان اوبو لرونکي حوزې به وپیژني
ځانګړې موخې:
– د هلمند او سیستان له اوبو لرونکې حوزې سره به بلدتیا پیدا کړي
– د هلمند سیند له اوبو لرونکي حوزه به په نقشه کې رسم کړي.
– د هلمند سیند له اوبو لرونکي حوزې څخه به د ژوند په بهبود کې د کاراخیستلو معلومات پیدا او نورو ته به یې وړاندې کړای شي
– د ادرسکن دسیند له ساحې سره به بلد شي
– د هلمند سیند په باره کې به معلومات پیدا کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې، او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دهلمند سیند نقشه او انځورونه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار واخلي</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، دکورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول
– هڅوونکې پوښتنه:
– ایا د هلمند او سیستان اوبو لرونکې حوزې په باره کې خبرتیا لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هلمند او سیستان اوبو لرونکو حوزې په باره ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د نوي لوست (هلمند او سیستان) مهم ټکي توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ګروپونو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هلمند اوسیستان اوبو لرونکي حوزو په باره کې نظر څرګندوي - له تختې د نوي لوست د غوره برخو لیکل - د سیستان د حوزې د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لار ښوونه د خپل استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې لوست یې زده شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب غوره کړئ

۱- (ج) ځواب سم دی

۲- د هلمند سیند د پغمان غره له لویدیځو ځوړو او د اونۍ د کوتل له لویدیځ څخه د یونیم کیلومتر په واټن سر چینه اخلي، وروسته بیا د (ګردن د یوال) له جنوب څخه تیریږي، د ملایعقوب د کوتل د لمنو په برخه کې د میدان لویدیځ سرحد شاته پریږدي، د بامیانو جنوبي برخوته د اخلیږي، د ارزګان په ولایت کې له خپلو نورو مرستیالانو سره په لوري روانیږي، د کجکي د بند په برخه کې یې سور پراخیزي، د بریښنا د تولید په غرض د زیرمې لویه ساحه جوړوي وروسته بیا د لښکر ګاه په لور روانیږي، په نیمه صحرایي ځمکو کې لوی قوس د درویشان او چهار برجک په برخه کې منځ ته راوړي، د نیمروز ولایت د کمال خان په ساحه کې د شمال په لوري ځي، د خوابګاه او کنګ په حصه کې دهږواد د پولو په امتداد په مختلفو پیچلتیا و وخپل جریان ته دوام ورکوي، د خپلې دلتا په برخه کې پر بې شیمره ښاخونو ویشل کیږي.

۳- د هلمند د سیند رسوبات ناوړه پایلې لري، د هامون په سیستان کې د هلمند د سیند رسوبات د دې سبب شوي دي چې هرکال د سیند دلتا د لویدیځ په لور خویږي په پایله کې د سیستان د هامون اوبه د لویدیځ په لوری وړاندی ځي او بلاخره د سیستان د هامون اوبه د سر حدي کرښې څخه هغه خوا راتلو شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هلمند سیند د افغانستان ډېر لوی سیند دی چې تقریباً له سرچینې تر تویید لو ځای پورې د افغانستان په خاوره کې بهیږي، د هلمند سیند د هزاره جاتو له غره څخه چې د سمندر له سطحې څخه ۳۸۰۰ متره لوړ والی لري، سرچینه اخلي او ترمصبه پورې چې دلویدیځ او جنوب لویدیځ په لور جاري دي ۱۴۰۰ کیلو متره اوږدوالی لري، د هلمند د سیند په پورتنۍ برخه کې ابشار موجود دی، خو په منځنۍ برخه کې یعنې د ګرشک له سیمې له تیریدو څخه وروسته سیلابي حالت له لاسه ورکوي، تقریبا ۸۰۰ متره (یعنې له سر چینی تر ګرشکه) یې لوړ والی کمیږي. له هغه ځایه وروسته د هلمند سیند پراخیږي، لوی مرستیال یې یعنې د ارغنداب سیند چې د ترنک، ارغستان او لورا له ګډون څخه تشکیلیږي او د بست کلا ته نژدې ورسره یو ځای کیږي، له هغې وروسته د جنوب په لور روانیږي، د زیات واټن له وهلو وروسته د یوه قوس په شکل د افغانستان په جنوب لویدیځ کې د هلمند په هامون کې توییږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د هریرود حوزه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هریرود له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي. ځانګړې موخې: - د هریرود د حوزې په اړه به بشپړه معلومات پیدا کړي - د هریرود د حوزې پر اقتصادي او کرنیز ارزښت باندې به پوه شي - د هریرود د سیند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي. - د هریرود د سیند موقعیت به په نقشې کې رسم کړي. - د مرغاب د سیند په اړوند به پوره معلومات پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، دهریرود نقشه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې پیدا کول	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - ایا د هریرود دحوزې په باره کې خبرتیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د (هریرود د حوزې) په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لیکنې، نقشې او د نوي لوست له مخې د هریرود حوزه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو فعالیت په ټولګي کې دننه وټاکئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هریرود د حوزې په باره کې نظر څرګندول - د هریرود د حوزې نوي لوست ته غوږ نیسي - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه د ښوونکي لارښود د ټولګي مخکې نوروته وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (ب)سم دي

۲- (ج)سم دي

۳- (الف)سم دي

تشریحي:

۱- د هریرودسیند د بابا غره له لوړو څخه سرچینه اخیستې ده

۲- د هریرود سیند له تګاب اوشلان سره له یو ځای کیدلو وروسته د لویدیځ په لوري روانیږي

۳- هریرود سیند د ذولفقار د درې له تیریدو وروسته د ایران دولت او ترکمنستان ترمنځ ګډه پوله ترسرخس پورې جوړوي.

۴- د هریرود له اوبو څخه د اوبه کولو له پاره زیات کار اخیستل کیږي، له همدې کبله په هرات کې د کرنې حالت د قناعت وړ دي، ځکه چې د کانالونو او اوبو ګرځولو بندونو په مرسته همدارنګه د هرات د ښار د سلما بند له برکته یې ختیځې برخې ډېرې سمسورې اوتازه دي.

۵- د مرغاب سیند د ځمکې د کرنې په برخه کې ورڅخه کار اخیستل کیږي، اقتصادي ارزښت لري، د ماري چاق په برخه کې په اوارو ځمکو کې بهیږي، د کرنې په برخه کې ګټې اخیستلو ته مساعد دي، خو په ځینو برخو کې دلوړوالي له مخې د اوبو تیزوالی زیات شوی، ترې کم ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هريرود سيند د بابا غره دلرۍ له لويدځو لمنو او د سنګل اب او سرجنګل له دوو سيندونو څخه سرچينه اخلي، د دولت يار په برخه کې سره يو ځاى کيږي، د هريرود سيند جوړوي، د هريرود سيند له ختيځ څخه لويديځ ته د ۴۰۰ کيلو مترو په اوږدوالي د سفيد کوه د غرونو دلرۍ او کاسه يې مرغ ترمنځ بهيږي. دا اوبه د ښار په لويديځ کې له خپل ستر مرستيال تګاويشان سره چې ۲۰۰ کيلومتره شاوخوا د هريرود له سيند سره موازي د سياه کوه په جنوبي لمن کې بهيږي، يوځاى کيږي او له هغې وروسته له غرنيو ځمکو تيريږي، د هرات ښارته ننوځي.

د مرغاب له سيند څخه د ساحل د لوړوالي له امله د افغانستان په خاوره کې د مرغاب له ناحيې څخه پرته کرنيز کار کې ګټه نه اخيستل کيږي، خو د مروي په پنجدې کې زيات شمير بندونه جوړ شوي او له هغو زيات کار اخيستل کيږي، خو د بالامرغاب او ماري چاق په برخه کې چې د ترکمنستان پولوته نژدې پرته ده، يوازې د مرغاب د سيند غاړې سمسوري او شنې شويدي او د پنجدې ناحيه له ۱۸۸۵ کال څخه مخکې د افغانستان په خاورې پورې تړلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليكونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	ترړلي حوزې	
۲– د زده‌كړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده كوونكي به د تدريس په پاې كې لاندې موخې تر لاسه كړي. – عمومي موخې: – له ترړلو حوزو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: – له ترړلو حوزو سره به پشپړه بلدتيا پيدا كړي. – ترړلي حوزې به وپيژني – د غزني سيند په باره كې به معلومات تر لاسه كړي – د بلخاب له سيند سره به بلد شي – د قيصار د سيند موقعيت به وپيژني.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني، خبرې، ډله ييز كار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توكي	د لوست كتاب، تخته، تباشير، دښوونكي لارښود كتاب، د ترړلو حوزو نقشه، كه امكان ولري د كمپيوټر سي ډي ګانو او انټرنټ كارول	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي كار.	
۶– په ټولګي كې د زده‌كړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ كول، د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخيستل، د كورنۍ كار كتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيكې رامنځ ته كول – هڅوونكې پوښتنه: – ايا د ترړلو حوزو په باره كې خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري	۳۵ دقیقې
- په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ.	- نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي.	
- (د تړلې حوزې) په هکله ځانګړې پوښتنې وکړئ.	- د تړلو حوزو په هکله نظر څرګندوي	
- د نقشې له مخې پر تختې د لیکل شوي لوست غوره ټکي تشریح کړئ.	- نقشې او د تختې لیکنې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي، د تړلوحوزو توضیح ته پاملرنه کوي.	
- نوی لوست (تړلې حوزې) توضیح کړئ.		
- زده‌کوونکي د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې تنظیم او د ډله ییز کار څارنه یې وکړئ	- د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د ښوونکي په لارښوونه د خپل استازي پواسطه نوروته وړاندې کوي.	
- د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ	- خپلې ستونزې او پوښتنې کوي.	
- د لوست ارزونه وکړئ	- د لوست اړوند د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي.	
- د لوست لنډیز وړاندې کړئ	- د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي.	
- له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د افغانستان د تړلې حوزې سیندونه غزني، بلخاب، قیصار، سمنګانو او د اندخوی له سیندونو څخه عبارت دي

۲- د غزني سیند د سوسنګ، جغتو، شش ګاو او خواجه عمري له سیمو تیرېږي.

۳- د بلخاب درې ویالې له نهر شاهي او بلخ له نهرونو څخه عبارت دي

۴- د سلطان بند د غزني د سیند له پاسه جوړ شوی، چې له ۲۰ تر ۲۵ میلیون مترو مکعب اوبو ظرفیت لري.

۵- د قیصار سیند د ترکستان د تیر بند د شمال له ځوړو سر چینه اخیستې او د اندخوی د ښار په شګو کې جذبیږي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ځینې هغه سیندونه چې له لوړو غرنیو ارتفاعګانو څخه سرچینه اخلي او جریان یې په یو تړلې تګلوري پورې منحصر شوی او یا جذبیږي، د تړلې حوزې د سیندونو په نامه یادیږي، د ساري په توګه د غزني، بلخاب، قیصار، او داندخوی سیندونه دي.

بسته یا تړلې حوزې (سیمې): له هغو سیمو څخه عبارت دي، چې په افغانستان کې یې د ننه اوبه راټولې شوي، خو د هیواد له پولو نه خارجیږي، لکه:

۱- د غزني د سیند تړلې حوزه یا سیمه چې له اوبو څخه یې د سلطان د بند په شاوخوا کې د کرنې لپاره ګټه اخیستل کیږي او د غزني په سهیل کې یې د غزني و لاړې اوبه رامنځ ته کړي، د ښکلو او ښایسته الوتونکو د تولیدو مرکز یې جوړ کړیدي.

۲- د هیواد په شمال کې د قیصار، بلخاب او د تاشقرغان سیندونو ټولې بسته او تړلې سیمې جوړوي، بې له شکه د هغو سیندونو له اوبو څخه په کرنه کې ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان مشهور جهیلونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له مشهورو جهیلونو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان له مشهورو جهیلونوسره به بشپړه بلدتیا ترلاسه کړي. – د سیستان هامون، د پوزک هامون او د صابري هامون به وپیژني – د دغ نمد او نمکسار کول په هکله به خبرتیا حاصله کړي – د ګودزیره جهیل، د ناور د دښتې و لاړې اوبه، او د غزني ولاړې اوبه بند امیر او د زرکول جهیل به وپیژني. – د چقمقتین د جهیل او د شیوا جهیل په هکله به معلومات تر لاسه کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبري، ګروپي کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ایا د افغانستان له جهیلونو سره بلد تیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړيز فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د مشهورو جهيلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - له نقشې او تختې څخه په ګټه اخيستلو سره د افغانستان مشهور جهيلونه، توضيح کړئ - د لوست اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعاليت وټاکئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - د کورنۍ دندې په اړه لارښوونه وکړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د افغانستان د مشهورو جهيلونو نقشې او پر تختې د ليکل شوو ټکو تشريح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست تشريح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه وايي - د ټولګي کې په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپل فعاليت معلومات د ښوونکي په لارښوونه نوروته د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعاليت يادداشت اخلي	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (ب) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

افغانستان يو شمير کوچني او لوی جهيلونه لري چې په لاندې ډول دي. د شيوا جهيل، د چقمقتين جهيل، د زرکول جهيل، بند امير، د غزني و لاړې اوبه، د ناور د دښتې ولاړې اوبه، د ګودزيره جهيل، د دغ نمد او نمکسار د کول جهيلونه، صابري هامون، د پوزک هامون، دسيستان هامون او نور.

د افغانستان نامتو جهيلونه په دوو بيلا بيلو کتګوريو کې تر بحث لاندې نيسو.

۱- کنګل لرونکی جهيلونه، چې د واخان په لوړو نقطو کې پراته دي.

د بيلګې په ډول د چقمقتين جهيل، د زرکول جهيل په همدې ډول د بدخشان په شمال ختيځ کې د شيوا جهيل دا ټول خوږې اوبه لري او د سيمې په مرطوبوالي کې ځانګړې ارزښت لري.

۲- هغه جهيلونه چې د افغانستان په لوديځ او يا هم په سويل لويديځ کې تقريبا په نيمه سارايي سيمو کې پراته دي، لکه: د هرات د نمکسار، دغ نمدي، د ګودزيره جهيل، چې مالګينې اوبه لري، په غالب ګمان سره له ځينو کمياوي عمليو وروسته له دې جهيلونو څخه مالګه هم تر لاسه کيږي.

په غزنيو جهيلونو کې نه ګوني بندونه، لکه د امير بند د پاملرنې وړ دی چې د بلخاب درياب لومړنۍ سر چينه جوړ وي او له هغه څخه په کرنه کې ډيره ګټه اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ديرشم لوست د تدريس لاربنود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	وچکالي او د اوبو کمښت	
۲– د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د وچکالي او اوبو له کمښت سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: – له وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړه به معلومات تر لاسه کړي. – په دې به پوه شي چې وچکالي څه وخت منځ ته راځي – د وچکالۍ له اقتصادي ستونزو به خبرتيا تر لاسه کړي او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدريس لارې	څرګندونې، خبرې، ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لاربنود کتاب، د وچکالۍ او د اوبو د کمبود انځورونه او عکسونه، که امکان ولري، د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل.	
۵– د ارزونې ميتود	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړنۍ فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخېستل، د کورني کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره اړيکې پيدا کول – هڅوونکي پوښتنه: – ايا د وچکالۍ او د اوبو د کمښت اړوند خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړيز فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د نوي لوست غوره ټکې پر تختې وليکئ او د نقشې له مخې وچکالۍ او د اوبو کمښت توضيح کړئ – د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ – ز ده کوونکي په ډلو وويشئ په ټولګي کې د ننه د هغو فعاليت وټاکئ. – د ډله ييز کار څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د وچکالۍ او اوبو دکمښت په هکله نظر څرګندوي. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت نوي لوست ته غوږ نيسي په نقشې کې يې پيژني – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي – د ټولګي د ننه په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپلو استازو پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست ستونزې له ښوونکي سره شريکوي او پوښتنې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعاليت ليکي	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په يو کال کې له منځنۍ حد کښته د اورښت او وچوبې د اندازې زياتوالی ته وچکالي وايي، يا په بل عبارت وچکالي د اورښت کمښت اولږ والی چې انسان، ژويو، نباتاتو او خاورې ته بسنه ونه کړي او اکوسيستم ګډ وډ کړي له وچکالۍ او د اوبو له کمښت څخه عبارت دی.

۲– په وچو او نيمه وچو سيمو کې د وچکالۍ زياتوالی يعنې هغه سيمې چې دهوا جوي حالت زياتوالی او له خاورې د زيات برإس سبب کيږي، منځ ته راوړي.

۳– په افغانستان کې وچکالۍ د زراعتي او د اقتصاد په برخه کې زياتې ستونزې پيدا کوي.

سمې اونا سمې پوښتنې:

۱– (ص)

۲– (غ)

۳– (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

وچکالي يوه طبيعي او پيچلې ښکارنده ده چې امکان لري، په هر ډول اقليم هم وچ، مرطوب، حاره يي، او ان قطب ته نژدې هم واقع کيږي. د اوبو کمښت په وچو او نيمو وچو سيمو يعنې په هغو سيمو کې چې د هوا د وچوالي زيادښت له خاورې د زيات براس سبب کيږي، رامنځ ته کوي.

وچکالي، څاروي او انسانانو لپاره يو لوی ګواښ دی او کرنيز محصولات له ستونزو سره مخامخ کوي. وچکالي يو نا څاپه رامنځ ته کيږي، بلکې وچکالي د اوبو په کچه او سيمه ييز اقليم کې بدلون رامنځ ته کوي. له بله پلوه له طبعيت سره د انسان بې پروايي په دې معنا چې انسانان هڅه کوي، ځنګلونه له منځه يوسي او يا هم په استوايي سيمو کې څارويو د زيادې څرولو له امله واښه له منځه ولاړ شي، په پايله کې شنې دښتې په اوچو او سپيرو ډاګونو اوړي. څه موده پخوا مو د دې ښه بيلګه، په خپل ګران هيواد افغانستان کې وليده، ډير بندونه وچ شول د کاريزونو اوبه وچې شوې، تر ځمکې لاندې اوبه نورې هم ښکته شوې او د دريابونو د اوبو حجم کم شو چې دا موضوع د قرغې، نغلو او سروبي بندونو، همدارنکه د سيستان په هامون کې وليدل شوه. چې د اوبو کچه ډيره کمه شوي وه او انسانان يې ليږديدو ته اړکړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">طبیعي چاپیریال</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– چاپیریال به په بشپړه توګه وپیژني
ځانګړې موخې:
– د اوسیدو چاپیریال او طبیعي چاپیریال په باره کې به معلومات ترلاسه کړي
– طبیعي چاپیریال به وپیژني.
– د طبیعي سر چینو په اړوند به خبرتیا ترلاسه کړي.
– د اوسیدو د چاپیریال ساتنې اغیزې به په روغتیا باندې وپیژني او نورو ته به يې معلومات ورکړي</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">د لوست څرګندونې ګروپي کار، یوکسیز او دوه کسیزکار</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوربښتونو انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، ویدیويي، تلویزیوني د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اوچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول
– هڅونکي پوښتنه.
– ایا پوهیږئ چې د اوسیدلو چاپیریال څه ته وایي؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړیز فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د استوګنې د چاپیریال او د طبیعي چاپیریال په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د مهمو ټکو لیکل، د نقشې پرمخ د طبیعي چاپیریال او د استوګنې چاپیریال توضیح کړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له نوي لوست څخه د ارزونې پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال په هکله نظر څرګندوي - د لوست مهم او غوره ټکي لیکي - نقشې ته پاملرنه کوي او په دقت سره غوږ نیسي چې د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یوځای خبرې وکړي - د ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره د ټولګي مخکې بیانوي چې نور زده‌کوونکي پرې پوه شي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې څو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز اوري- او ځانونه پرې پوهوي - له ټولګي څخه بهر فعالیت په کورونو کې اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د استو ګنې چاپیریال د بیولوژیکي فزیکي، ټولنیز، خپل منځي او له یو بل سره د هغو مقابلو اړیکو ښکارندو څخه عبارت دی چې په مجموع کې د انسان په ژوند اغیزې کوي، په بل عبارت انسان او دهغه شاوخوا چاپیریال له اقلیمي ټولنیزو شرایطو او دهغو متقابلې اغیزې د استوګنې د چاپیریال په نامه یادیږي، نو له دې کبله د استوګنې چاپیریال د ژوندیو او نا ژوندیو عناصرو د یوځای کیدلو مجموعه ده، چې انسان یې نه بېلېدونکی جز دی او د خپل ژوند له دوام سره په مستقیمه توګه تړلي دي.

۲- طبیعي چاپیریال له هغو ټولو شتو شیانو څخه چې زموږ په شاوخوا کې پراته دي، چاپیریال جوړیږي، په عمومي توګه په چاپیریال کې دوه ډوله عناصر لیدلی شو، اول حیاتي یا ژوندي عناصر، لکه: انسان، نباتات او ذره بیني جسمونه دویم د نا ژوندیو عناصرو چاپیریال، لکه اوبه، هوا، خاوره، تیږې او نور

۳- طبیعي چاپیریال له غرونو، څړځایونو، تیږو، سیندونو، جهیلونو، اوبو، هوا، خاورې، انسانانو، ژویو، نباتاتو، ذره بیني جسمونو او نورو څخه جوړ شویدي.

۴- هغه چاپیریال چې مونږ په کې ژوندکوو، ځانګړي هنري نظم او قانون لري، باران د باد لګیدل، د یخچالونو رامنځ ته کېدل، د بوټو شنه کیدل، د کال د موسمونو بدلون، ټول په ځانګړو اساسي قوانینو رامنځ ته کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د پیړیو په اوږدوکې انسانان په دې وپوهیدل، چې همدغه چاپیریال زموږ زیاتې اړتیاوې پوره کولی شي، له دې کبله له دغوښکارندو سره اړیکې په چټکتیا ټینګیږي او په دې اړوند یې زیاتې تجربې تر لاسه کړي، انسانان وپوهیدل چې په هر چاپیریال کې باید په ځانګړې توګه له طبیعت سره اړیکه ټینګه کړي، څو د هغو له امکاناتو څخه ګټه واخلي، تودې او وچې سیمې د کرنې او غذا د تولید له پاره مناسبې نه دي، په جبه زارو او سمسورو سیمو کې چې له سیندونو او جهیلونو سره نژ دې دي، ټول شیان د مطلوب ژوندانه د پرمختګ له پاره برابر دي، د همدې سیندونو پر غاړو تمدنونه راپیدا شوي دي، په هر ځای کې انسانان هڅه کوي، څو د طبیعي چاپیریال شرایط وپیژني او خپل ژوند ورسره برابر کړي او یا چاپیریال ته له خپلې اړتیا سره سم بدلون ورکړي.

کوم چاپیریال چې موږ په کې ژوند کوو، ځانګړی نظم او قانون لري، د باران اورښت، باد لګیدل، د یخچالو واقع کیدل د بوټو زرغونیدل، د کال د موسمونو بدلون ټول د ټاکلو قوانینو پر اساس واقع کیږي، موږ باید دغه قوانین او نظام وپیژنو او له چاپیریال سره خپله اړیکه د هغو پر اساس تنظیم کړو، نو له دې کبله دا زموږ دنده او زموږ وجیبه ده چې په چاپیریال کې د ژوند په ترڅ کې د ښکارندو د پیژند لو له لارې او له هغو څخه د خبرتیا په لرلو د هغو د اړیکو له کشف سره سم چلند وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځنګلونو ساتنه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د ځنګلونو له ساتنې سره به بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د ځنګلونو د ساتنې په اړه به معلومات پید اکړي - د ځنګلونو د ساتنې لارې به وپیژني - په روغتیا او د استوګنې په چاپیریال به د ځنګلونو د اغیز په ګټه پوه شي - له ځنګلونو څخه به د کار اخیستلو په لارو بلد او نورو ته به یې په اړه معلومات ورکړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویډویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر له سي ډي ګانې. او انټرنټ څخه ګټه واخلئ	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکي رامنځته کول هڅوونکي پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې ځنګلونه د انسانانو او ژویو په ژوندانه کې څه اهمیت لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د ځنګلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند خبرې وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ – د ځنګلونو ساتنه، د بوټو او ځړ ځایونو نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړه پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– ځنګلونه ارزښنا کې اقتصادي ګټې لري، د طبیعي ځنګلونو وده او نمو الهٰي نعمتونه دي چې په طبیعت کې شتون لري او د ځمکې کرې ته یې روغتیا یې او اقلیمې ښه رونق ورکړی دی، ځکه چې د ځنګلونو شتون د هوا په پاکولوکې چې موږ یې تنفس کوو، ځانګړې نقش لري.

۳– په څلورو کټګوریو ویشل شوي دي

۱– د ستنې په شان پاڼې لرونکي ځنګلونه، (مخروطي)،

۲– پلن پاڼي او پاڼې تویېدونکوونو ځنګلونه

۳– له دواړو قسمونو مخلوط ځنګلونه.

۴– استوایي چترۍ ته ورته ځنګلونه

۳– د ټولو په ژوندانه کې ځنګلونه زیات ارزښت او نقش لري، لکه: چې له ټولو مهمه دنده دا ده چې کاربن ډای اکساید اخلي او اکسیجن تولیدوي، له لرګیو څخه یې د سیلاوونو مخنیوی کوي، ځانګې او پاڼې یې د باران تیزوالی کموي، د موټرونو کار خانو او الوتکو لوړ اوازونه کموي، د دوړ و او ګردونو مخه نیسي، د ژوو د اړ تیاوړ واښه برابروي، په صنایعو او در مل جوړولو کې ترې کار اخیستل کیږي، د ځناورو د استوګنې ځای دی، د کاک ربړ ونې، صناعتي سرچینه ده.

۴– باید له بوټو او وښویې سمه ساتنه وکړو، څو زیات حاصلات ورکړي.

۵– له بوټو او وښو څخه یې د ژویو د خوراک له پاره کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د ۱۹۸۰ لسیزې د کلونو په اوږدو کې د نړۍ په زیاتو برخو کې د ځنګل نالول او نشتوالی مولیدلی د شمیرنې له مخې یوازې په استوایي برخو او تودو ځایونو کې هر کال پنځلس میلیونه هکتاره د ځنګلونو له مساحت څخه کم شویدي، دغه بهیر په ۱۹۹۰ لسیزه کې زیات چټکوالی درلود او په وروسته کې دغه شان دوام لري.

د مایو د موسسې وروستنې تعریف چې د رسمي مسؤولیت برخه یې ځنګلونه جوړوي، د یادو لوور دی چې طبیعي یا مصنوعي ځنګلونه چی ونې یې په دوه یا درې ډوله دي، لکه او کالینوس، کاج، سبر او دغه شان نورو پورې ځانګړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۴ لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د وحشي ژوو د ژوند ساتنه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په اړه به معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: – د وحشي ژوو په ساتنه به وپوهیږي. – د وحشي ژویو د ساتنې لارې به وپیژني – د ژوو او مرغانو د کمښت د مخنیوي له لارو سره به بلدتیا. – د بامیانو د ملي پارک موقعیت (بند امیر) د نقشې پر مخ وښیي.	
۳– د تدریس میتود	خرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود کتاب، د وحشي ژوو انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي تلویزیوني، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: آیا غوره نه ده چې د وحشي ژوو ساتنه وکړو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقيقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه
۳۵ دقيقې	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د وحشي ژوو د ساتنې په هکله نظر څرګندوي – د وحشي ژوو د ژوند د ساتنې په باره کې له محترم ښوونکي سره يو ځای بحث کوي او د ملې پارکونو د ساتنې دنده اخلي – د وحشي ژوو د ساتنې په اړه خبرې کوي. – د ښوونکي توضيح ته په غور سره غوږ نيسي د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د لوست ارزونه کې برخه اخلي او ځوابونه وايي – د لوست لنډيز وړاندې کوي. – له ټولګي څخه بهر فعاليت اجرا کوي.	– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د وحشي ژوو د ساتنې ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د ژوو او مرغانو دله منځه تللو مخنيوی او دملي پارکونو ساتنه وکړئ. – د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په باره کې بحث وکړئ – پر تختې د لوست د مهمو ټکو ليکل – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي د ننه ډله ييز کار او د هغه فعاليت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډيز وايي او د لوست ارزونه وکړي. – له ټولګي څخه بهر فعاليت توضيح کړئ

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زموږ د هېواد وحشي ژوي تر استوا لاندې، د مديترانې، معتدله او قطب لاندې چاپيريال ژويوته ورته دی.

۲– د هغو غوښه او پوستکی زموږ په هېواد کې اقتصادی ارزښت لري.

۳– ملي پارکونه له طبيعي ارزښتناکو ژوو څخه برخمن دي، چې لږ تره لږه زر هکتاره دي او د دولت په واسطه يې ساتنه کيږي.

۴– له وحشي ژوو څخه کولاي شو چې ژوبڼونو کې ګټه واخلو.

۵– د ملي پارکونو ساتنه د ټولنې د ټولو افرادو دنده ده، موږ بايد د هغو په ساتنه کې زياته هڅه وکړو، څو زموږ ملي پارکونه سمسور، زرغون، پاک او ښکلي اوسي، څو ټول خلک ترې ګټه واخلي او خپلو کوچنيانو ته هم ور زده‌کړو چې همداسې عادت شي چې د کثافاتو له اچولو او د ګلانو له شوکولو مخنيوی وکړي.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د ژوو پيژندونکو پوهانو Zoologists له مطالعه کولو چې د سيمو او د هېواد له بيلا بيلو ناحيو څخه داسې څرګنديږي، چې افغاني ژوي مديترانه يې او تر استوا لاندې چاپيريال کې شتون لري، او هغو ژووته ورته دي، له دې کبله افغانستان د ژوو د اتصال د قلمرو ساحه تر قطب لاندې او استوا لاندې سيمو ترمنځ ساحه جوړوي.

د تاريخي دورو په منځ کې زيات شمير ژوي په غرنيو سيمو کې ژوند کاوه، له څو کالو را په دې خوا د نورستان په ځنګلونو کې يې موجوده وه، سربيره پر دې د امو درياب په غاړو کې ببر هم ژوند کاوه، پړانګ د هندوکش په لوړو ځايونو کې اوسيده. سر بيره پر دې وحشي خرس د هېواد په لويديځ جنوب سيمو کې په سر ګردانه توګه ژوند کوي. ليوه په وچکاليو کې اوارو ځمکوته راښکته کيږي. په دې سر بيره ګيدړه د نړۍ په غرونو او د هېواد په شمال کې، وحشي پسه اوغرنۍ وزه او د هندوکش په جنوب لويديځو دروکې بيزو او سور لنډۍ په هر ځای کې زيات شمير شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۵ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو، خاورې او هوا ساتنه	
۲– د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به پوه شي ځانګړې موخې: – د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به وپوهيږي – د انسان په روغتيا کې به د اوبو، خاورې او هوا په ګټو او ضررونو وپوهيږي – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په لارو به پوه شي او نوروته به يې معلومات ورکړي	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو، خاورې او هوا انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافيايي، ويديويي، فلمونه او دکمپيوټر سي ډې ګانې او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي څخه بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول – هڅوونکې پوښتنه: – د اوبو، هوا او خاورې دککړتيا مخنيوی څنګه کوو؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوبو، خاورې او هوا ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د اوبو، خاورې او هوا په هکله غوره ټکئ په تختې ولیکئ. – پر تختې د لوست د لیکل شوو مهمو ټکو روښانه کول – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله غوره ټکي او نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډیز په ساده الفاظو وړاندې کړئ، چې زده‌کوونکي پرې پوه شي – د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د نوي لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – خپلې پوښتنې طرحه او د مهمو ټکو او د لوست تشریح ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د خپل فعالیت نتیجه د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. – پوښتنو ته لنډ او مناسب ځوابونه وایي – د لوست ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې په لوست پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– اوبه د ژوند سرچینه ده. انسانان، ژوي او نباتات د خپل ژوند د دوام له پاره اوبو ته اړتیا لري، د ټولو ژوندیو موجوداتو شتون په اوبو پورې اړه لري، په ساه لرونکو کې مهم رول لري.

۲– خاوره یوه ارزښتناکه ماده ده چې انسانان ترې په کار اخیستلو، د خوراکي او صنعتي محصولاتو د تر لاسه کولو لپاره تخمونه کري، خاوره د نباتاتو، زراعت، ځنګلونو او ژوو دودې او نمو یو مهم عنصر دی او د غذا د تولید له پاره د ځمکې په سطحه د ژوندانه د بقا به خاطر ورته اړتیا لیدل کیږي.

۳– هوا زموږ په ژوند کې مهم رول لري، موږ ټول باید د خپل ژوند د دوام له پاره د هوا د وضعې له ترکیب څخه خبر اوسو، ټول ژوندي موجودات هوا او اکسیجن ته اړتیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر انسان د اوبو په څښلو سر بیره د خپلو ټولو فعالیتونو له پاره اوبوته اړتیا لري، د کرنیزو صنعتي او کورنیو فعالیتونو له پاره اوبه په زیاته اندازه د انسانانو د کار اخیستلو له پاره په کاریږي، خوله بده مرغه د اضافي لګښت او د صنعتي فعالیتونو له کبله اوبه ککړیږي، د اوبو سرچینې تر تهدید لاندې دي، نو د هر سړي دنده ده د اوبو ساتنه ده، ځکه چې د اوبو د سرچینو ککړتیا د انسانانو، او ژوو ژوند له جدي خطر سره مخامخ کړیدي.

خاورې د ځمکې د پورتنۍ طبقې مخ جوړ کړیدي، په خاورې کې ژوندي موجودات، هوموس د بوټو له فعالیت ځناورانو او په کې له موجودو باکتریا وو څخه منځ ته راځي، خاوره د زراعت، ځنګلونو او ژوو له پاره، د بوټو دودې او نمو له پاره له مهمو عناصرو څخه ده چې په مجموعه کې د بوټو او حبوباتو وده ور پورې اړه لري او موږ د غذا د تولید له پاره ورته اړتیا لرو، خو که انسان په سمه توګه خاوره ونه ساتي، خاوره په ډېره چټکتیا خرابیږي او له استفادې نه وځي.

اوبه او هوا زموږ په ژوندانه کې مهم رول لري، موږ باید د خپلو کارونو د تر سره کولو له پاره د اوبو او هوا له حالت نه خبراو سو، د ساري په توګه که وغواړو چیرې لاړ شو، د کالیو ډول چې باید ویې غوند و اوهم غواړ وچې په ازاده هوا کې سپورټ وکړو، د اوبو او هوا له وضعې باید خبرتیا و لرو.

(Humus) د خاورې پورتنۍ برخه عضوي حصه ده چې دونو د پاڼو او د وښود عضوي موادو ګنده کیدل د حبوباتو او نورو نباتاتو د ودې له پاره زمینه برابر وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	د ښار د هوا ککړتیا	
۲− د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − د ښار د هوا د ککړتیا په اړه به معلومات تر لاسه کړي. ځانګړې موخې: − د ښار د هوا له ککړتیا څخه به په ځان ساتنې وپوهیږي − د ښار د هوا د ککړتیا په مخنیوي به وپوهیږي او ورسره به مینه پیدا کړي − په روغتیا باندې به د ښار د هوا د ککړتیا په اغیز او ضرر وپوهیږي او نورو ته به یې تشریح کړي.	
۳− د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴− د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د هوا د ککړتیا انځورونه او عکسونه، په ټولګي کې د ننه فعالیت، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵− د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶− په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت کتل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	− هڅوونکي پوښتنه: − څنګه د ښار د هوا دککړتیا مخنیوی کولی شو؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د ښار د هوا دککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. – د ښار د هوا د ککړتیا په هکله بحث وکړئ – د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د ښار د هوا د ککړتیانوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د ښار د هوا دککړتیا په هکله نظر څرګندوي – د ښار د هوا د ساتنې په باره له ښوونکي سره بحث کوي. – د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د ډلې فعالیت د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. – پوښتنوته ځواب وایي – د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– هر ډول اضافي ماده چې هواته ننوځي، فزیکي، کیمیاوي خواص او حیاتي شرایط یې بدل کړي، د هوا ککړتیا بلل کیږي، د ماسټرپلان په خلاف د کابل د ښار بې اندازې پراختیا، د نفوسوزیاتوالی، د ترانسپورټي وسایطو له حده زیات زیاتوالی، په تیره بیا د زړو میعاد ختم وسایطو تګ راتګ، د بې کیفیته تیلو او ګاز استعمال او نور ډیر عوامل، لکه: د ربړ له سوزو لو څخه استفاده، په داشونو او حمامونوکې د پلاستیک او سوو مبلایلو سوزول، په زیاتو کورونو، دوکانونو او دښارشاوخوا موسساتو کې د دغه موادو سوزول دښار د هوا دککړتیا سبب کیږي، دکاربن ډای اکساید، کاربن مونو اکساید، ککړې خاورې، صنعت، کرنه د ژوو سرې او ښارې صنایعو اړوند اضافي موادو اچول په نامناسبو ځایونوکې، دغه شان نورې ستونزې په مجموع کې د ښار د هوا او دکابل په ښار کې د استوګنې چاپیریال ککړوي.

۲– د هوا له ککړتیا څخه د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو اوله هغو شیانو نوچې د هوا د ککړتیا سبب ګرځي، کارو انخلو، خپل ښار چاپیریال پاک او سمسور وساتو او کثافوتونه په ټاکلو ځایونو کې واچوو

۳– ککړه هوا د انسانانو او ژویو له پاره ډول ډول وژونکې ناروغۍ پیدا کوي.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر ډول اضافي غازونه چې په هوا کې داخل شي، فزیکي، کیمیاوي خواص او د هغې حیاتي شرایط بدل کړي، د هوا ککړتیا ورته وایي. په بل عبارت د هوا د ککړتیا مهم عوامل له هغه لوګي څخه عبارت دي چې د سوزولو له ډول ډول موادونه پیدا شوي وي. جغرافیایي موقعیت، د اورښت کموالی، هر ډول انساني فعالیت، لکه د سرې اچولو د ځای زیاتوالی. نامناسبه ټټې، د کاربن ډای اوکساید، کاربن مونو اوکساید تولیدول، ککړې خاورې، د ژوو سرې د کرنې اړوند صنعت، ښاري صنایع په نامناسب ځای کې د ښار د هوا او د استوګنې د چاپیریال د ککړتیا سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۷ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د زړو موټرو زياتوالی او د ښار ککړتيا:	
۲– د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له زاړو موټرو او دښار د هوا له ککړتيا سره د زده کوونکو بلدتيا ځانګړې موخې: – زده کوونکي به وپوهيږي چې زاړه موټرونه څنګه د هوا د ککړتيا سبب کيږي. – د زړ و موټرو په ضررونو به وپوهيږي او نوروته به معلومات ورکړي. – د ښار د ککړتيا په اړوند د زړو موټرو د زياتوالي په مخنيوي به وپوهيږي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د ښار د هوا د ککړتيا انځورونه، عکسونه، که امکان ولري جغرافيايي، ويديويي، تلويزوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. – هڅوونکې پوښتنه: – آيا زاړه موټر د ښار د هوا په ککړتيا باندې څه اغيزه لري؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زړو موټرو او د ښار د هوا د ککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د زړ و موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا د ککړتیا په باره کې بحث وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د زړو موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا ککړتیا توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغوي فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زړو موټرو زیاتوالي او د ښار د ککړتیا په باره کې نظر څرګندوي – د زړو موټرو د زیاتوالي او د ښار دککړتیا په باره کې له محترم ښوونکي سره بحث کوي. – دلوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي – په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه یې نتیجه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې روښانه کوي. – خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– زاړه موټرونه زیات په وروسته پاتي او ښوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي. په عمومي توګه نقلیه وسایط له یوې خوا د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ترې وځي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي.

۲– پټرول او سوي موبلایل د سلفر ډای اکساید so۲، نایتروجن ډای اکساید No۲، کاربن مونو اوکساید co_2، د Pm – Pm۲ مخصوصې ماده لري.(کوچنې ذره بیني ماده(خپروي)

۳– د زړو اونوو موټرونو توپیر د هوا د ککړتیا په لحاظ زیات دی چې زاړه موټرونه زیات لوګی او ګازونه خارجوي، هوا ککړوي، خو نوي موټرونه پر مختللي تخنیک او عصري مدرنې پرزې لري چې ټول خلک ورنه زیات کار اخلي او هوا نه ککړوي

۹– د ښوونکي له پاره معلومات اضافي

زاړه موټرونه زیاتره مخ په پرمختیا او ښوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي، معمولاً نقلیه وسایط که له یوې خوا زموږ د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ورنه خارجیږي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي چې موږ یې تنفس کوو. نقلیه زاړه وسایط په عمومي توګه د کار اخیستلو وړ نه دي، په ښوزلو هېوادونوکې له هغو زیات کار اخیستل کیږي، لوګی او هغه بړ اسونه چې ترې وځي، فضا زهرجنه کوي، زموږ د تنفس، روغتیا او ژوند له پاره ضرر رسوي، په مجموع کې د انسان ژوند له ستونزو سره مخامخ کوي. زاړه موټرونه چې پخوا زیات استعمال شوي وي زیات عوارض او د تیلو اومبلایلو زیات لګښت لري، نو لکه چې نوي موټر تولید شول، د زړو موټرو ځای یې ونیوه، په اوسني وخت کې له نوو موټرونو زیاته استفاده کیږي او ټول خلک له هغو کار اخلي، زاړو موټرو په بازار کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د واټونو اوکوڅو له خرابۍ او د واټونو له ککړتیا سره به زده کوونکي بلد شي. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا وپیژني - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا له عواملو سره به بلد شي - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا څخه دساتلو لنډې لارې به وپیژني او نوروته به يې روښانه کړي	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا انځورونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه او دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي کنټرول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا د خلکو له پاره څه ستونزې پیدا کوي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په باب ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله بحث وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله نظر څرګندوي – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په باره کې له ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د لوست مهمو ټکوته پاملرنه وکړي – په ټولګي کې د نه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګي د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې لولي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په وروسته پاتې او مخ پرووده هېوادونو کې واټونه او کوڅې عموماً خراب، خامې او په خاورو لړلي وي. ځکه تر اوسه زیاتره واټونه او کوڅې قیر او اسفالت شوی نه دي، د واټونو په غاړه د اوبو تللو ویالې نه لري، په خامو واټونو کې دوړې، لښتي او کندې چې بې اندازې ککړتیا لري، د مرضونو د خپریدو سبب ګرځي چې همدغه عوامل د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا سبب کیږي.

۲– د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو، د ونوا ینبودل هم د واټونو او کوڅو په پاکوالي او نظافت زیاته اغیزه لري، چاپیریال تر یوې اندازې له دوړو او ککړتیا څخه ساتي، ځکه چې په سمسور او زرغون چاپیریال کې دوړې نه وي. د ښار شاوخوا واټونه او کوڅې ناولې خامې او خاورینې وي، په اقلیمي وضعې هم اغیزه لري، د واورې او باران د اورښت په وخت کې ټرانسپورټ له زیاتو ستونزو سره مخامخ کیږي.

۳– ښاروالي دنده لري چې د واټونو، سړکونو او کوڅو بیارغاونې ته پاملرنه وکړي او په کیفیت لرونکو موادو او فني اشخاصو ټول واټونه او کوڅې بیا ورغوي، د ښار د ساحو زرغون کمربند بیرنی دی، د ماسټرپلان تطبیق د ښار په ټولو برخو کې حتمي دی او رسنۍ تل باید ښاري کلتور ښاریانوته تبلیغ کړي، په دې ترڅ کې د ښاروالي د تنظیفاتو برخه باید خپل مسوولیت هم وپیژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا زیاتره د نظافت دنه مرعات کولو له اغیزې رامنځ ته کیږي، په وروسته پاتې اومخ په پراختیا هېوادونو کې د ښاروالي پراختیا نا منظمه ده، نو واټونه او کوڅې له پلان سره سمون نه لري. د کلو او بانډو خلک زیاتره ښارونو ته مهاجر شوي او له ښاري فرهنګ سره له بلدتیا پرته ژوند کوي، نو د کوڅو او واټونو ککړتیا او دوړن والی زیاتیږي، د ښار په کلو کې کورونه زیاتره خامې او له ښاري نقشو پرته دي. کوڅې هم خامې او په دوړو ککړې دي او دشګو په ځاي کوڅې په خاورو لړلي چې کوڅې یې زیاتې غیر صحي کوي او مناسبې ټیټی شتون نه لري، چې ککړې اوبه له ساحې نه ووځي. په ټولو واټونو او کوڅو کې پلان شوي کانالیزاسیون شتون نه لري، چې د واټونو او کوڅو د ککړتیا مخه ونیسي، ښاري فرهنګ نه شتون هم د واټونو او کوڅو د خرابی او ککړتیا سبب ګرځي، ځکه چې تر اوسه د ټولنې ټول افراد په واټونو او کوڅو کې نظافت نه مراعاتوي او ټول شیزونه چې وغواړي په کې اچوي، واټونه کوڅې چټلیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	زلزله	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د زلزلې په اړه به بشپړه معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه شی ده او څنګه واقع کیږي – د زلزلې عوامل به وپیژني او نوروته به یې معلومات ورکړي – د هغو سیمو په اړه به معلومات پیدا کړي چې زلزلې په کې کیږي – د زلزلو څپې به رسم کړای شي	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که امکان ولري له جغرافیایي، ویدیویي، او تلویزیوني فلمونو د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، د ښوونکي د ارزونې کتابچه	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا د زلزلې په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– د نوي لوست سرليک په تختې وليکئ. – د پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ او د لوست مهم ټکي پر تختې وليکئ. – طبيعي نقشې زلزله او هغه سيمې چې زلزلې په کې کيږي، توضيح کړئ. – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د نن د هغوي فعاليت وټاکئ – په ټولګي کې د نن د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوی لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست توضيح ته غوږ نيسي. – د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. – خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – د ټولګي د نن فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زلزله د ځمکې د سطحې له خفيف او يا شديد لړزيدلو څخه عبارت دی چې په سيمه ييزه توګه واقع کيږي، څپې يې اطرافو ته خپريږي، شدت او دوام يې مالي او ځاني خطرونه لري

۲– تکتونيکي زلزلې د ځمکې د مخ له پليټونو سره مستقيم ارتباط لري، د ځمکې مخ له يو شيمر کوچنيو او لويو پليټونونه جوړشويدي، چې د توازن د لاسه ورکولو په وخت کې يو پليټ د بل پليټ په وړاندې حرکت کوي، په هماغه سيمه کې زلزله رامنځ ته کوي. د ځمکې ستر پليټونه د ايروشيا، هند، استراليا، د افريقې، شمالي امريکې، د جنوبي امريکې، انتارکتيکي له پليټ، څو نورو وړو پليټونو څخه عبارت دي. هند او ايرو شيا د پليټونو حرکتونه په بدخشان، چترال او تاجکستان کې د بېلابېلو زلزلو سبب کيږي.

۳– اورغور ځونکي زلزلې زياتره د مديترانې دسمندرګي د وزو سيسلي په ساحه کې، د آسيا په ختيځو ساحلونو او د امريکا په لويديځو غاړ وکې د دغو سيمو د اور غورځوونکو زلزلو مهم مثالونه ګڼل کيږي، چې په جاپان، لرې ختيځ، کليفورنيا او د امريکې په لويديځو غاړو کې سختې او يا خفيفې زلزلې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

زلزله په عمومي توګه درې علته لري، لکه: تکتونيکي، د اورغورځوونکي علت، پلوتونيکي عامل. تکتونيکي عامل يې د ځمکې پر مخ له مختلفو پليټو سره مستقيمه اړيکه لري.

اور غورځوونکي عامل يې د وزو د سسلې اور غورځوونکي ساحه په مديترانه کې، د اسيا ختيځې غاړې او د امريکي لويديځې غاړې اورغورځوونکي، د زلزلو د پيدا کېدلو مهم مثالونه د غه سيمې ګڼل کيږي.

پلوتونيک زلزلې په اصل کې د مګما د پورتنۍ برخې د حرکتونو فشار دی چې د ځينو ځايونو د تودوخې د ګرځيدو اغيزې له زلزلې سره مخامخ کيږي.

خلک بايد هغه له پامه و نه غورځوي، ځکه چې له امله يې ځاني ار مالي خطرونه رامنځ ته کيږي، د انسانانو د له منځه تلو او ودانيو د ړنګيدو لامل ګرځي. که څه هم د زلزلو وړ اندوينه (پيشبيني) نه شي کړای، خو په حيواناتو او ځنګلونو کې ځينې نا ځاپي پيښې تر سترګو کيږي، له دې امله د زلزلې د معلومولو، سنجولو او پيژندلو مرکزونه په ځنګلو کې جوړيږي او د زلزلې د ثبتولو او سنجولو آلې په ځنګلونو کې ځاي پر ځاي کوي. چې د حيواناتو نا ځاپي او غير مترقبه اوازونه د هغه په وسيله اوري او د زلزلې د پيښدو په فکر کې لويږي، زلزلې د بندونو او نهرونو د ورانيدو لامل کرځي همدارنګه لوېې او کوچنۍ ودانۍ له منځه وړي، بې له شکه د انسانانو د مرګ ژوبلې سبب کيږي. لکه چې د ايران د بم په ښار کې زلزله او يا هم هغه زلزله چې د مکسيکو په ښارکې پيښه شوه. يا هغه زلزله چې په ۱۷۰۰م کال کې په پغمان کې وشوه او يا هم هغه لويه زلزله چې په کليفورنيا کې رامنځ ته شوه، چې د ډيرو ودانيو د ړنګيدو سبب، د ډيرو ځاني او مالي زيانونو لامل شوه، له دې امله بايد انسانان هڅه وکړي، چې د زلزلو زيانونه راټيټ او ځانونه په امن کې وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۰ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د زلزلې خطرونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د زلزلې د خطرونو په اړه به بشپړ معلومات تر لاسه کوي. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به وپوهيږي چې زلزله څه خطرونه لري – د زلزلې په خطرونو به پوه شي – د زلزلې د کيدلو له پاره پر وخت به لازمو او وقايوي تدبيرونو وپوهيږي او نوروته به معلومات ورکول.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، که امکان ولري د جغرافيايي، ويديويي، تلويزيوني فلمونه او د کمپيوټر سي ډي ګاني او انټرنټ وکاروي.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه اړيکې رامنځ ته کول – هڅوونکې پوښتنه: – ايا پوهيږئ چې زلزله څه خطرونه لري؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– د تختې پرمخ د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې د خطرونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. – د لزلې خطرونه توضيح کړئ – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د هغو د بحث وړ موضوع ځرګنده کړئ – د ټولګي د ننه فعاليت څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې د خطرونو په باره کې نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي ليکي – د محترم ښوونکي توضيح ته غوږ نيسي – پوښتنو ته ځواب وايي – د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې فعاله برخه اخلي او په ټاکل شوي موضوع بحث کوي او وروسته د ډلې استازي د بحث نتيجه نوروته وايي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعاليت ليکي	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– څنګه چې زموږ د استو ګنې ځاي د کابل ښار دي، نو په عمومي توګه دکابل په ښارکې د نفوسو ګڼه ګوڼه زياته ده.

۲– د زلزلې خطرونه له دوو لحاظو کمزوري کيداى شي، د کورونو فزيکي او انجينري جوړښت.

۴– زړې ودانې، چې له لرګيو، خښتو يا پخسې څخه جوړې شوي وي، زيات تاوان ورسيږي.

۳– د ودانيو په اسکليت کې ودانۍ بايد کانکريت چې له اوسپينې، ګاډر او سيمنټو څخه وي، کلکې ستنې دې ورکړل شي څو ودانۍ ته ارتجاعيت او مقاومت ورکړاى شي

زړې ودانۍ چې له خښتنو او پخسې نه جوړې شوې وي، تاوان زر ورسيږي، هغو ته دې استنادې او کلکې ستنې ورکړلی شي، د ودانيو د ټينګښت ستنې دې ورکړل شي چې د ودانۍ د ټينګښت سطحه لوړوي، ودانۍ په هغو سيمو کې چې زياتې زلزلې په کې کيږي، د غرونو په لمنه او نرمو رسوبي ځمکو کې جوړې نه شي.

درسي او د اجتماعياتو ټولګي په تعليمي ځايونو کې بايد په هغو کوټو کې چې ټينګښت ونه لري، ځاى پر ځاى نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په زلزلو کې د کورونو ړنګیدل، او اور لګیدل، ان چې د ځمکې پرمخ سوري او درزونه پیدا کیږي، نو له دې امله د زلزلې په وخت کې اخطارونه او لارښوونې حتمې وي، له دې کبله خلکو او د پوهنې زده‌کوونکوته خبرتیا د دولتي موسسو ډله ییزه دنده ګڼل کیږي، څو خلک د زلزلې د خطرونو له اساسي مسایلو او د تدبیرونو د نیولو له پاره چمتو اوسي.

د زلزلې زیانونه د هغې په کچه پورې اړه لري، هغه زلزلې چې د ریختر په (۷- ۹) درجو په کچه پښیږي، ودانۍ له منځه وړي، د لارو او سړکونو بڼې ته بدلون ورکوي، همدارنګه د ریل ګاډي لیکه هم ورانوي. د زلزلې د پېښندو له امله کله چې د ودانیو له کړکیو څخه ښیښې رالویږي، د ځینو خلکو د ټپیکیدو او ستونزو لامل ګرځي، کچیرې څوک د زلزلې په پېښنو کې را ایسار شول، خپل ژوند له لاسه ورکوي، باید دې ډول پېښنو د مخنیوي لپاره دولت اړین ګامونه پورته کړي، په ښوونځیو او د تولیدو په نورو ځایونو کې د زلزلې خطر ته پاملرنه وکړي، د زلزلې خطر په مستقیم او غیر مستقیم ډول احساسیږي، په مستقیم ډول د ودانیو رالویدل د اوسیدونکو له منځه تللو سبب کیږي، په غیر مستقیم ډول د زلزلې زیانونه، لکه: د سیندونو د تګ لوري بدلون، د کانالون ورانیدل او د ځمکې ماتیدل (شکست) په غیر مستقیم ډول انسانان زیانموي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د زلزلې د اندازې سنجول</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د زلزلې د اندازې د سنجولو په اړه به معلومات تر لاسه کړي
ځانګړې موخې:
- زده‌کوونکي به د زلزلې د اندازې په سنجولو باندې وپوهیږي.
- د اندازې اخیستلو په اله به د زلزلې سختوالي پیدا کړای شي
- د زلزلې سختوالي او تراکم له ۱- ۹ اندازې پورې مینه پیدا کړي</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې له جغرافیایي، ویدیویي تلویزیوني فلمونو او د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکې پوښتنه:
- ایا پوهیږئ چې د زلزلې سختوالي څنګه سنجول کیږي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې د اندازې سنجولو په باب ځانګړې پوښتنې طرح کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – نوی لوست او د زلزلې د اندازې سنجول توضیح کړئ – له نوي لوست نه پوښتنې طرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – په ټولګي کې د ننه فعالیت څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې د اندازې سنجولو په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي لیکي – د ښوونکي توضیح ته ښه غوږ نیسي – د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د لوست مهم ټکي او پوښتنې طرحه کوي. – د لوست ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز وړاندې کوي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– په دریمه درجه زلزله کې د ودانۍ خوځښت احساسیږي او ځوړند شیان ښه لړزیږي

۲– اور ګاډی د ریختر په نهو درجه کې له ځایه بې ځایه کیږي

۳– د زلزلې تشخیص جرمني عالم د ریختر په ټاکلي مقیاس وکړ.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر شي د اندازه کولویو واحد لري. دساري په توګه د وزن د اندازه کولو واحد کیلو ګرام، من او یا پونډ دی، د اوږ دوالي، د اندازه کولو واحد له متر، فټ او یا میل څخه عبارت دی، له دې امله قوه سختوالی او یا د زلزلې دلړزو ځواک په مرکالي او ریختر اندازه کیږي، د زلزلې د لړزولو او ټکانونو له اغیزې په کورونو کې د ننه شیان ډېر سخت لړزیږي.

د زلزلې کچه د تخنیکي وسایلو (ریختر) په واسطه محاسبه کیږي. هغه زلزلې چې د ریختر تر (۱– ۳) درجو پورې رامنځ ته شوې وي، خفیفې زلزلې، که د ریختر د (۴– ٦) درجو په کچه وي، منځنۍ زلزلې او د ریختر له (۵– ۹) درجو په کچه زلزلې سختې زلزلې ګڼل کیږي. دا وسیلې کله کله ساده او ابتدایي جوړښت لري او کله هم اتوماتې برقي وسیلې وي، چې هره یوه یې د «زلزله سنج» په نوم یادیږي.

ریختر د فزیک نامتو عالم و، که د زلزلې شدت او درجې تثبیت کړئ، د زلزلې دغه سنجش د دې په نوم نومول کیږي، دا فزیکي آله پیچلې جوړښت لري، چې د زلزلې د تکانونو پر وخت لړزیږي، که چیرې دا لړزیدنه د عقربې په واسط د (۱– ۹)لوحې پر مخ حرکت وکړي، هغه د سیسمو ګرام په نوم یادیږي او که د زلزلې دا لړزیدنه د کاغذ پر مخ ثبت شي، نو سیسمو ګراف یې بولي، خو په اوسنو استیشنونو کې د زلزلې اندازه کوونکي او سنجوونکي اتومات وسایل ځاي پر ځاي شوي دي، چې د زلزلې د سختوالي کچه، وخت او دقیقه نیټه سمت ته راځي او د هغه په منځ کې ریکارد کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د هېواد زلزله کېدونکي ساحې	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هېواد د زلزله کېدونکو حوزو په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: – زده کوونکي به د هېواد د زلزلې حوزې په نقشه کې وښیي. – د زلزلې د شدت او کمزورتیا حوزې به پیژني – په مختلفو حوزوکې به د زلزلو د شدت په باره کې پوهه ولري او نوروته به یې معلومات ورکړای شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونو، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېرلوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول. – انګیزوي پوښتنې: – ایا د هېواد د زلزله کېدونکو حوزو په باره کې خبرتیا لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د نوي لوست په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د طبیعي نقشې پرمخ د هېواد زلزله کیدونکې حوزې توضیح کړئ. – له نوي لوست څخه پوښتنې طرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په باره کې نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي لیکي – نقشې ته ګوري د لوست توضیح ته غوږ نیسي – پوښتنو ته ځواب وایي – د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. – د لوست مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوهه ومومي – له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– (د) سم دی

۲– (۳) سم دی

۳– د افغانستان د مات مهم خطونه د بدخشان، چمن او هرات له ماتو خطونو څخه عبارت دي

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان زلزله کیدونکي مرکزونه په شمال خیتځ کې ډیر زیات دي او د جنوب لویدیځ په لور د زلزلې شدت ورو ورو کمیږي، د پامیر، واخان، فیض اباد، تخار، خان اباد، دکونړو نو شمال او نورستان په ساحو کې د زلزلې خوځښت او ټکانونه سخت دي، هرکال څو ځلې رامنځ ته کیږي، له دې سره یوځای، موضعي خوځښتونه، د ځمکې پرمخ هم زیاتې ماتې رامنځ ته کوي چې زیات شمیرېې ننګرهار، بدخشان، کابل او غزني کې شتون لري.

په هېواد کې د زلزلو سیمې په درو برخو کې کولی شو، مطالعه او وڅیړو:

۱– د هیواد په شمال ختیځو ولایتونو، لکه: بدخشان، تخار، د پنجشیر شمالي برخې، د لغمان ولایت شمالي سیمې او د کنړونو ولایت شمالي برخې د ډیرو زیانمنو سیمو په نوم یادولې شو. چې په هیواد کې له زلزلې څخه یوه ستره اغیزمنه سیمه جوړوي. خو له شمال ختیځو ولایتونو څخه د سهیل لودیځو او لودیځو ولایتونو پر لورې د زلزلې د سختوالي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدت کچه کمیږي، ځکه کله چې له بدخشان څخه د زلزلې موجونه پیل کیږي. په شمال ختیځو ولایتونو کې د زلزلې لوړه کچه احساسیږي، خو د بلخ، شبرغان، اندخوي، هرات ولایتونه، د قندهار، هرات، ارزګان او زابل شمالي برخې تقریبا د زلزلې منځنۍ سیمې جوړوي.

خو د هیواد په سهیل کې لکه: د قندهار، هلمند او نیمروز سهیلي سیمو کې یا د زلزلې د سختوالي کچه لږه احساسیږي او یا هم په دې سیمو کې زلزله نه کیږي، په دې ترتیب د زلزلو د پیښدو درې سیمې شتون لري، چې له شمال ختیځ پیل، په سهیل ختیځو ولایتونو کې په منځنۍ کچه زلزلې پښیږي، د هیواد په سهیل لودیځو ولایتونو او سیمو کې زلزله نه احساسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۳ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	سيلاب	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - زده کوونکي به سيلاب وپيژني. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به په دې پوه شي چې سيلاب څنګه رامنځ ته کيږي - د سيلاب ډولونه به وپيژني - د سيلاب په خطرونو او زيانونو به پوه شي - د سيلاب له آفتونو څخه د خلاصون په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي، ويډيويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډې ګانې او انټرنټ	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولکي تنظيمول، د سوبتيا کنټرول، له ټولګي څخه د وتلي فعاليت څارنه، د تېر لوست ارزونه او له زوړ لوست سره د نوي لوست اړيکې - هڅوونکې پوښتنه. - آيا د سيلاب په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
- پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - نوي لوست په پټه خوله ولولئ. - د سیلاب په باره کې پوښتنې وکړئ. - پر تخته باندې د لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ، د نوي لوست په اړه څرګندونې وکړئ - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت ورته وټاکئ - د ټولګي د ننه فعالیتونه وڅارئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلي فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیلاب په اړه نظر څرګندوي - د لوست د مهمو او غوره ټکو په ګوته کول او په کتابچو کې لیکل - د نوي لوست څرګندولوته په غور غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونو د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - د ښوونکي لارښوونو ته پاملرنه کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وايي - د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته سم ځواب غوره کړي:

۱- (د) سم دی

۲- (الف) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (الف) سم دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سیلاب یا سیلاو د باران د اوبو هغه بهیردی چې د باران د اوریدو له امله په نا څاپي ډول د غرونو له درو څخه راځي، په بل عبارت د عادي سطحې د اوبو د حوزو لوړوالی او بهیر چې په ډیره تېزۍ بهیږي، پټي او ځمکې وړي او خرابوي یې، سیلاب یا سیلاو بلل کیږي.

سیلاب د اوبو هغه طوفان دی، چې په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي له امله رامنځ ته کیږي، دا سیلابونه ډیر په پسرلي کې رامنځ ته کیږي، ځکه چې په دې وخت د غرونو واورې ویلې کیږي او د پسرلي موسمي بارانونه په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي لامل ګرځي، د سیلاب د راوتلو پر وخت نه یوازې کرنیزو ځمکو ته زیان رسیږي، بلکې کلیو او بانډو هم له منځه وړي، په دې اړوند د بیلګې په ډول له دوو سیمو یادونه کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- هغه ویجاړونکي سیلاب چې په ۱۳۲۰ هجري شمسي کال په کوهدامن کې راوتلي و، ډیر عمومي سرکونه یې له منځه یووړل، ډیر کسان پکې مړه شول ډیر کوچیان او د کوچیانو ډیرې رمې یې له منځه یووړې. دې سیلاب په دې سیمه کې ډیرې زیاتې ستونزنې او زیانونه رامنځ ته کړل، کرنیزو ځمکو او کلا ګانو د خوړ بنه غوره کړه.
په دې اړوند دویمه بیلګه د امو سیند د اوبو د کچې لوړوالي دی، چې د پسرلي په لومړیو وختونو کې یې د اوبو کچه لوړیږي، له درقد څخه ترخماب پورې یې د شورتیپې، قرقین، حیرتانو سیمو او ټول هغه کلي چې د آمو سیند پر غاړو پراته دي له یوې مخې له منځه وړي، د دې سیمو ځمکوالو او بزګرانو ته ډیر زیانونه ورا ړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د سیل خطرونه اود هغه د مخنیوي لارې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د سیل له خطرونو سره بشپړه بلدتیا او دهغه د مخنیوي لارې به وموميخانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د سیل د خطرونو او دهغه د مخنیوي په لارو پوه شي او نوروته به يې ووايي – د سیلاب په خطرونو به پوه شي – د سیلاب مستقیم او غیر مستقیم خطرونه به وپیژني او په ژوند کې به ورته پاملرنه ولري.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سې ډي ګاني او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د سوبتیا کنټرول، له ټولګي وتلي فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکې رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – د سیلاب د خطرونو او له هغه سره د مقابلې د لارو په باره کې څه پوهیږئ ؟	وخت په دقیقو ۱۰دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیل د خطرونو او له هغو سره د مقابلې په باره کې د نظر څرګندول. - د لوست مهم او غوره ټکي د تختې له مخې لیکي - د لوست څرګندولوته په غور سره غوږ نیسي، د کتاب انځورونو او نقشې ته ځیر شي او د خطرونو په مخنیوي یې ځان پوه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته په غور سره ځواب ورکوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د ډلې نظرد ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیزته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلې فعالیت لیکي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - دنوي لوست په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د سیل د خطرونو او له هغه سره د مقابلې پوښتنې وکړئ. - پر تختې باندې د نوي لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ - د کتاب د انځورونو او نقشې له مخې د سیل له خطرونو او د هغو د مخنیوي د لارې څرګندولو سپارښتنه وکړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیتونه څرګند کړئ.

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د سیلاب په کنټرولو کې معیاري استحکامونه رول لري، په تیره هغه استحکامونه چې معیاري توکي پکې کارول شوي وي، د سیلابونو په مخنیوي کې ډیر مقاومت کوي

۲- عملیاتي او کنترولي ډلې.

۳- (د) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د سېل خطرونه په دوه ډوله دي، مستقیم خطرونه او نا مستقیم خطرونه، په مستقیموخطرونو کې د زراعتي، کورونو، باغونو، ځنګلونو، ترانسپورتي لارو، هغه توکي او وسیلې چې د سیلاب په سیمه کې د حیواناتو رمې او یا انسانان، په تیره کوچیان چې د سیلاب په تګلاره کې وي، تخریبیږي، کله نا کله ژوند له لاسه ورکوي او له منځه ځي.

د سیلاب په نامستقیمو غیر مستقیمو خطرونو کې ترافیکي بهیر له خنډ سره مخ کیږي، خلکو ته روحي تکلیفونه او رواني نا ارامي پیدا کوي، د لاسي خرڅلاو کارونه خرابوي، ورځنې چارې ځنډوي او په سیلابي حوزو کې د کارګرانو عاید له منځه وړي.

سونامي ډوله توپانونه اقتصادي، ټولنیز اودولتي فعالیتونه په ټولیزه توګه له خنډونو سره مخامخ کوي چې د جاپان سونامي د دې ډوله زیانونو ښه بیلګه ده. د دې ډول سونامي سیلابونو زیانونه له ملیاردونو ډالرو څخه هم ډیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">اورغورځوونکي(آتشفشان)</td></tr>
<tr><td>۲- د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کوي.
- عمومي (موخې)
- اورشیندونکي سره به په بشپړه توګه بلد شِي.
ځانګړې موخې:
- زده کوونکي به د اورشیندونکو په اړه معلومات تر لاسه کړي
اورشیندونکي سیمې به په نقشې کې وټاکلی شي.
- هغه توکې به وپيژني چې اورشیندونکي يې د ځمکې سطحې ته راباسي نوروته به يې هم معلومات ورکړي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدريس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدريس اړين توکي او وسيلې</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه که شوني وي جغرافيايي، ويډيويي تلويزيوني فلمونه دکمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه:</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، دحاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه او له تير لوست سره د نوي لوست د اړيکو ټينګول.</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکي پوښتنه:
ايا پوهيږئ چې اورشيندونکي څه شی دی او څنګه منځ ته راځي؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښته وکړئ. – د اورشیندونکي په اړه ځانګړې پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې او دکتاب د انځورونو له مخې اورشیندونکي څرګند کړئ – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د اورشیندونکو په اړه د نظر څرګندول. – د لوست مهم او غوره ټکي لیکي – د لوست څرګندولوته غوږ نیسي – د نوي لوست پوښتنوته ځواب وايي – د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونوکې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې داستازې پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې وايي – د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اورشیندونکي د ځمکې د داخلي مواد و راپورته کېدل وي چې (مګما) ورته وايي چې د تودوخې د فشار او کیمیایي تعاملونو او د فزیکي بدلونونو په اثر راپورته کیږي او د ځمکې د قشر د بدلون سبب ګرځي.

۲– متحرکه ویلې شوي اوري توکي چې د ښوېدونکي جسم غوندې حرکت کوي، د لاوا په نوم یادیږي، د لاوا د توکو رنګ سور، یا سپین او یا نارنجي وي، ټینګوالی یې د اوبلنې متحرکې ختې غوندې دی، د اوبو غوندې نرمه نه وي او د ټینګوالي په خاطریې د حرکت چټکوالی نظر اوبو ته کم دی.

۳– د ایسلنډ اورشیندونکي د ۲۰۱۰ کال د اپریل په میاشت کې بیا فعال شول او د اروپایي هېوادونو د الوتکو په خطونو کې د خنډ او د سیمو د اوسیدونکو د بېځایه کېدو او د هوا د ککړتیا سبب شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اورشيدوونکي مواد چې په ډېر زياد فشار د ځمکې له داخلي طبقو څخه راپورته کيږي، کله په وچو طبقو کې مخروطي ډوله غونډۍ جوړوي او وروسته په ډېر روونکي حيرانوونکي اواز چاودنه کوي، لوګي، ډبرې ويلې شوي ټينګ توکي يې له خولې راوځي. څلورو لوروته غورځول کيږي. هر څه چې يې د لارې مخې ته راشي، د تودوخې پواسطه يې ويلې کوي د تودوخې درجه يې له ۳۰۰۰ سانتي ګريډه درجو څخه زياته وي، ماڼۍ، فلزونه، ځنګل، او د برې چې مخې ته يې وي، ټول نابوده وي، سوزوي يې او ويلې کوي يې.

اتشفشانونه د ځمکې د داخلي طبقو له فعاليت څخه رامنځ ته کيږي، چې د زياتې تودوخې له امله د ځمکې په هسته کې نيم ويلې شوي مواد د ځمکې د سطحې له کمزورو نقطو څخه د يوې چاودنې په بڼه خارجيږي، دا مواد له ټينګو او وژونکو ګازونو څخه عبارت دي، چې هوا ککړوي او د الوتکو په تګ را تګ خنډ او ځنډ رامنځ ته کوي، لکه چې څه موده پخوا په آيسلند کې د اتشفشان د لوګې له امله د الوتکو د الوتنو د ريدو سبب شو، د شمالي او لويديځې اروپا د هيوادونو هوايي ډګرونه يې له دې کبله څلور ورځې تړلي وو. له اتشفشان څخه له خارجو شوو موادو څخه يې يو لاوا دي، چې بيل بيل فلزات د اتشفشان له خولې څخه د مايع په ډول راوزي، چې د اوبو په شان پر نژدې ځمکو بهيږي، هر څه چې پر مخه ورځي، هغه له منځه وړي او ويلې کوي. دا ويلې شوي مواد د (لاوا) په نوم ياديږي، سر بيره پر دې د اتشفشان له خولې ډبرې الوځي، چې د نژدې سيمو د اوسيدونکو د زيان لامل ګرځي. د Pumice په نوم اتشفشاني ډبرې دي، چې اړوند غازونه له هغه را وزي او خلک له هغې څخه د د پښو تيکو(سنګ پاي) د تېږو په ډول ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزې	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - په هېواد کې به د پخوانيو اورشيندونکو حوزې بشپړې وپېژني. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو سيمې په نقشې کې رسم کړي - د پرې کامبرين د جيولوجي په لومړيو دوروکې به د اورشيندنکو پاتې شونې وپېژني. - هغه اورشيندونکي توکې به وپېژني چې له لاوا څخه منځ ته راځي او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د زوړاو نوي لوست د اړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	- هڅوونکي پوښتنه. - ايا پوهيږئ چې په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزې کومې دي؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقيقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه
۳۵ دقيقې	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه د نظر څرګندول. - په تختې د لوست د مهمو او غوره ټکو ليکل. - نقشې او انځورونو ته پاملرنه کوي د لوست تشريح ته په غور سره غوږ نيسي - د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې په ګوته کوي او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي څخه بهر فعاليت ليکي.	- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ - پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - د نقشو او انځورونو له مخې په هېواد کې پخواني اورشيندونکو حوزې څرګندې کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلي فعاليت څرګند کړئ

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د اورشيندونکو نښې په مخروطي بڼه يو شمير غونډۍ د بزلت، سکوريا ګردې ډبرې چې ډير کوچني کوچني سوري لري، لکه د پښوړ منبلو ډبره (سنګ پای) اوپو مايس ډوله ډبرې چې شفافې او کم وزنه دي. سر بېره پر دې د اورشيندونکو په ګاونډ کې د تودو اوبو چېنيې شتون لري.

۲- د افغانستان په سويل لويديځ د نيمروز په ولايت کې دي

۳- د ګل کوه غر منظم مخروطي جوړښت لري

۴- د بلخ په ولايت کې د شفا چينه ده چې زيړ رنګه اوبه لري او د سلفرو د شتون نمايند ګي کوي، شته.

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

په افغانستان کې فعاله اورشيندونکي نشته، خو ځنې نښې شته چې اورشيندونکې سيمې راپيژني. په دې ډول روښانه کوي چې د هندوکش د لړۍ د جوړښت په لومړۍ کې له تکتونيکي فعاليتونو سره موازي په افغانستان کې اورشيندونکي محدود فعاليتونه تر سره شوي دي.

د بابا د غره مخروطي بڼه په حقيقت کې اتشفشاني بڼه ده، په هغه سيمه کې د ژوند اړين منرالونه شتون لري. هغه نباتات او بوټي چې بابا په غره کې زرغونيږي له ګټورو منرالونو ډک دی. بله اتشفشانې سيمه د ګودزيرې په سهيل کې شتون لري چې ځيني د بزلت ډبرې د دې سيمې د اورشيندولو فعاليتونو ښکارندوي دي، د غزني ولايت د ناور په سيمه کې هم د (برک...) ډبرې د اتشفشان د بزلت ډبرو له ډلې څخه دي. چې د بابا د غره سره يو ځاي په دې دوو سيمو کې هم د اور غورځوونې فعاليتونه رامنځ ته شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نړۍ د پیدایښت په باره کې نظریې	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د نړۍ له پیدایښت سره بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د اسلام د مقدس دین له نظره به د نړۍ په پیدایښت پوه شي. - د پخوانیو پوهانو له نظره به د نړۍ د پیدایښت په اړه معلومات تر لاسه کړي - د نړۍ د پیدایښت په باره کې به د نووو پوهانو له نظر یو څخه خبر شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنیټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له تېر لوست سره د نوې لوست اړیکې ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکې پوښتنه. - د نړۍ د پیدایښت په باره کې څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نړۍ د پیدایښت په اړه پوښتنې وکړئ. - د لومړنیو نقشو له مخې د نړۍ پیدایښت څرګند کړئ - د نړۍ د پیدایښت په باب خبرې وکړئ - پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو د ټولګي فعالیتونه وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د نړۍ د پیدایښت په اړه د نظر ښکاره کوي. - نقشې ته په غور ګوري او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري - د نړۍ د پیدایښت په هکله له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي. - تختې ته ګوري او غوره ټکي ترې لیکي - د ټولګي د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. - مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او ځانونه پرې پوهوي - له ټولګي بهر فعالیت تر سره کوي..	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- پخوانیو پوهانو د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر یې ورکړي وې، چې د کایناتو په فضاکې لوګۍ او غاز په پراخه حجم تیت او پرک وچې ننیو پوهانو هم هغه منلي چې د سحابه (نیبولا) په نوم یې یادکړي دی.

۲- کانت د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر ورکړی دی چې د کایناتو په فضا کې (نیبولا) تورې وریځې یا د غبار غونډې وریځې له جامدو کوچنیو زرو سره شتون درلود چې د وخت په تیرېدو د جاذبې قوې پواسطه سره ونښتل او لویه کتله یې جوړه کړه.

لاپلاس داسې نظر ورکړي چې لمریز نظام په لومړي پړاوکې له سحابي وریځې څخه عبارت وچې ډېره زیاته تودوخه یې لرله. د نوموړو وریځو پنډوالی ډېر زیات و، د همدغو وریځو تودوخه د وخت په تیرېدو سره کمه شوه، په پایله کې یې کنډې او سوري پیدا کړه، هاربیکر په دې عقیده وچې نیبولا د وریځې کتلو یا هغو حلقو چې د هغو پنډوالي د ځمکې د کتلې او یاله هغې څخه غټ و، شتون درلود، دغه کتلې په فضا کې او په حرکت کې وې، په ناڅاپي ډول د لمر په سطحه ولګېده او وچاودیده اوله شیندل شوو ټوټو څخه یې ستوري جوړ شول، د تایدل د نظر یې له مخې لمر په کایناتو کې د یو وړانګو لرونکي جسم اوسرې وړانګې په ډول شتون درلود، وروسته ټوټې شو او د لمریز نظام ستوري یې جوړ کړل.

۳- د نړۍ د پیدایښت په شیبو کې لویه چاودنه چې د بیګ بنګ Bigbang په نامه د کائناتو او په فضا کې رامنځ ته شوه او د هغې په اثر د شېدو د لارې کهکشان او منظومې جوړې شوې، لاکبیر داسې نظر لري چې په فضا کې آسماني ډبرې شته، هغه سیارې چې په لمریز نظام کې دي د همدغه تېرو له یو ځاي کیدو څخه جوړې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

پخوانيو او نوو پوهانو د عالم د پيدايښت په باره کې بېلې نظر يې ورکړي دي، خو د اسلام د سپيڅلي دين له پلوه الله ج نړۍ او ټول موجودات پيدا کړي دي. د اسلام له نظره د کايناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې ننني پوهانو هم دا منلې ده او هغه (نيبولا سحابي) په نوم يادوي.

د وريځو نظريه:

دا ډېره پخوانۍ نظريه ده جې الماني فيلسوف امانيول کانت او فرانسوي رياضي پوه پيرسميون لاپلاس ۱۷۹۶ميلادي کال د وريځو فرضيه وړاندې کړه، دغه نظريه د لمريزې منظومې منشا لومړنۍ وريځ يا سحابي بولي چې د جاذبې لاندې راغلې او په پايله کې د دغه سحابي وريځې په مرکز کې لمر منځ ته راغی او په شاوخوا کې يې ستورو بڼه و موندله، دغه نظريه تر ۱۰۰ کاله مخکې پورې يعنې د نولسمې پيړۍ تر پايه د منلو وړوه.

د چامبرلين او د مالتون نظريه:

امريکايي څمکه پيژندونکي چامبرلين په (۱۹) پيړۍ کې له مولتن منجم سره بله نظريه وړاندې کړه، هغوی څرګنده کړه چې لمريزه منظومه هغه وخت منځ ته راغله چې نور ستوري د لمر په نژدې کې تېريده او تېرېدنې په دغه حرکت کې د لمر له سطحې ويلې شوي توکې راوتل او دغه تود ګاز متراکم کېدل راټولېدل او بېلېدل، په ستورو بدل شو، کوچنۍ لارې د يو بل د متقابلې جاذبې د طاقت په اثر يو بل جذب او ستورې پيدا شول په ۱۹۳۴ ميلادي کال کې راتزل چې فضايي فزيک پوه و، څرګنده کړه چې ستورې په ګډه د لمريزې منظومې ټول مسايل پکې راځي، خو د لمر حجم د ځمکې په پرتله ۱، ۳۰۴۰۰۰ ځله ډېر دي او د لمريز نظام د ټولو سيارو په پرتله يې د کتلې وزن ۷۵۰ ځلې زيات دي، په همدې وخت کې منجمانو (ستورو پيژندونکو) داسي نبني، هم وکتلي چې د دغه وړانديز د منلو سبب شو چې ټول ستوري د لمر په ګډون د سيارو ترمنځ وريځو د انقباض په پايله کې منځ ته راغله دي.

د نيبولا د وريځو نظريه: په ۱۹۴۰ – ۱۹۵۵ کلونو کې الماني، هاليندي او امريکايي ستورو پيژندونکو يوه بشپړه نظريه وړاندې کړه، کولاي شو چې د لمريز نظام ټول مسايل پکې حل شي. د (غباري) وريځې د نظريې په اساس لمريزه منظومه له هغه وريځې چې غاز او غبار پکې دی (نېبولا) چې ډېره ورو تاوېدله اوله هغې وروسته کلکه ښکاره شوه، د دغه تاوېدو سرعت مرکز ته په نژدې برخه کې لږو اوله مرکز څخه په لرې کېدوکې ډېر شوېدي، کله چې وريځې ورو ورو سړېدې په څنډوکې يې متراکم مواد و، کردابونو غوندې منځ ته راغله او په پايله کې يې ستورې ښکاره شول چې ټول په يو لورې څرخېدل مرکزي برخې کې څرخيدل ورو، د متراکم کېدو په نتيجه کې يې د لمر کتله رامنځ ته شوه او ورو ورو د متراکم شوو توکو د جاذبې ځواک د لمر د مرکز په تودوخه کې ډېر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	Galaxy کهکشان	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د کهکشان او دهغه ډولونه په بشپړه توګه وپیژني ځانګړې موخې: – د کهکشان په باره کې به معلومات تر لاسه کړای شي. – د کهکشان ډولونه به یو له بل څخه بیل کړي. – د شیدو لار او د اندرو میدا کهکشان به وپیژني او مینه به پیدا کړي. – درې ګونې کهکشان او قنطورس به وپیژني او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شونې وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه بهر فعالیت دتېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکې پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې کهکشان څه شی دی؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د کهکشان په باره کې پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې د کهکشان لمریزه منظومه شرحه کړئ – د کهکشان په باره کې خپلو کې خبرې وکړئ – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د کهکشان د نوي لوست د دلدل د لارې کهکشان او اندرومیدا کهکشان د ترې انکلوم کهکشان او د قنطورس کهکشان شرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې وکړئ – د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت څرګند کړئ	– د نوی لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري – د کهکشان په اړه خبرې کوي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په باره کې له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي او شرحې ته غوږ نیسي. – په ټولګي کې خپلې پوښتنې مطرح کوي. – زده‌کوونکي په ډلوکې د خپل فعالیت نتیجه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه د ډلې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي – د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پرې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د لمر وړانګې ځمکې ته په اتو دقیقو کې را رسیږي

۲– د شېدو د لارې په کهکشان کې له دوو سوو میلیونو زیات ستوري او ثوابت شته چې یو شمیرې له لمر څخه ځو ځله غټې او لوی دي. د ښلګې په توګه د ویګا ستوري د لمر ځو برابره دي. بیتل ګوس د لمر ۶۰۰ برابره او دبران دلمر ۲۰ برابره دي.

۳– د دې لپاره چې د غه کهکشان له زیاتې پراختیا سره په لایتناهي فضا کې د صاف آسمان په شپو کې د شودو په روښانه رنګ لیدل کیږي، نو دغه کهکشان د شودو د لارې په نوم یادیږي

۴– له لویې چاودنې څخه مراد د ستورو، ثوابتو او قمرونو د جوړښت اساس دی چې د عالم د جوړښت بنسټ جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کهکشان د ستورو د سیستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وايي. په کهکشان کې په ملیاردو ستوري شتون لري، د فضا پراختیا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پیل او پای یې ټاکلی نشو، د کایناتو په فضا کې په میلیونو فضا يي کهکشانونه شته چې لمریز نظام نظر د هغه لویوالی ته دیو ټکي حیثیت لري، په ځینو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، لیدل کیږي چې لمریز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان یو ځای نیولی دی او په ملیونو نورې منظومې یې په شاوخوا کې لیدل کیږي، که څه هم لمریزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډیر کم ځای نیولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډیر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) میلیونه کیلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپیره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمریز نظام پراخیتا او لویوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمریز نظام د پراختیا او لویوالي او د کایناتو د پراختیا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	لمريز نظام	
۲- د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د شمسي منظومې پېژندنه. ځانګړې موخې: - د شمسي منظومې په باره کې به معلومات حاصل کړي. - د شمسي منظومې د جوړښت په باره کې به پوهه حاصله کړي او نوروته به يې وړاندې کړاي شي - شمسي منظومه به رسم کړای شي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي دياداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړني فعاليتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، دنوي او تېر درس ترمنځ داړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	- هڅوونکي پوښتنه. - ايا د شمسي منظومې په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – نوي لوست په پټه خوله ولولئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې ولیکئ ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او روښانه کړئ. – د شمسي منظومې محتوا روښانه کړئ. – نقشه شمسي منظومه ښيي – د نقشې په باره کې له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – د شمسي منظومې نوی لوست، سحابي نظریه د چامبرلین او مالتون، د وریځو او غباري وریځو په اړوند نظر څرګند کړئ. – ز ده کوونکي د ټولګي د ننه فعالیت له پاره په ډلو کې تنظیم کړئ. – له زده‌کوونکو پوښتنه وکړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت دنده روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا کولوته غوږ نیسي – د لوست تشریح کولوته غوږ نیسي – نقشې ته ګوري او لولي يې. – د ښوونکي خبرو ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د ټولګي د ننه فعالیت کوي، په خپلو کې مشوره کوي او د خپل بحث نتیجه د ټولګي مخې ته وايي – پوښتنې ته ځواب وايي – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – ز ده کوونکي له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– شمسي منظومه ډېر اوږ د لرغونتوب لري، پوهان په دې عقېده دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې ده، هغه وخت چې د غاز ګرد او غبار زیاتې برخې سره ګډې شوې، د جاذبې په اثر سره یو ځای شوې، دغه د ګاز غبار او ګرد پراخه برخه کلکه شوه، منځنۍ برخه يې داغ شوه، په پای کې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري ترې جوړ شول.

۲– شمسي منظومه په شمسي نظام پورې اړوند سیارو او اجرا موله ټولګي څخه عبارت ده. نهه اصلي سیارې پکې دي لکه: عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، پلوتو او د ستورو غټې او واړه اسماني اجرام دی چې د مریخ او مشتري ترمنځ دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

شمسي منظومه ډېره اوږده لرغو نتيا لري، پوهان په دې باور دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې، کله چې ډېر ګرد او غبار سره یو ځای شو، د جاذبې پواسطه سره غونډ شول، دغه د غاز او غبار ټوټه سره کلکه شوه او په منځنۍ برخه کې ترې سکروټه جوړه شوه چې په پایله کې ترې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري جوړ شول، د شمسي منظومې د جوړښت او پیدایښت په باره کې پوهانو او عالمانو بېلې بېلې نظریې وړاندې کړي دي.

په شمسي نظام کې بې شمیره لکۍ لرونکي ستوري او میتا اوریتونه شتون لري، چې له هغو څخه یې ځیني د شهاب ساقب په نوم پیژنو، د ستورو د لوي کمر بند سر بیره واړه ستوري شتون لري چې په منظم ډول د لمر شاوخوا را څرخي، کله چې له دې ستورو څخه یو له خپل مدار څخه ووزي، د آسماني ډبرو په نوم نا معلومو خواوته حرکت کوي، کله کله هم دا آسماني ډبرې ځمکې ته راځي او پر ځمکه لګیږي، چې لویې کندې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د شمسی منظومې د لمریز نظام سیارې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د شمسي منظومې له سیارو سره به زده‌کوونکي اشنا شي. ځانګړې موخې: – د شمسي نظام د سیارو په باره کې به معلومات پیدا کړي – د شمسي منظومې د سیارو نومونه به وویلای شي – د شمسي منظومې او ټولو سیارو په اړه به پوه شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیويي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه – د لوست د پیل د انګیزې پوښتنه؟ – ایا د لمریز نظام د سیارو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نوي لوست مهمې برخې پر تخته ولیکئ - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا کړئ. - د شمسي منظومې د ستورو محتوا څرګنده کړئ. - نقشه د شمسي منظومې ستوري ښيئ - له زده کوونکو سره د نقشې په اړه خبرې وکړئ - زده‌کوونکي په ټولګي کې د فعالیت د تر سره کولو په خاطر په ډلو وویشئ. - له زده‌کوونکو د ارزونې په اړوند پوښتنه وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ له ټولګي څخه د وتلې فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته ګوري. - د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي. - د لوست څرګندولوته غوږ نیسي - نقشې ته ګوري او لولي يې - د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي. - زده‌کوونکي په ډلو کې د ټولګي د ننه فعالیت تر سره کوي، په خپلو کې مشوره کوي د خپل بحث پایلې د استازو پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، او پلوتو.

۲- مشتري

۳- پلوتو

۴- د زحل سیاره د لمریز نظام، له ډېر خارق العاده سیارو څخه ده، د زحل سیاره داسې حلقې لري چې له زرونو کوچنیو حلقو څخه جوړې شوي دي. د زحل حلقې له بې شمېره آسماني، اجرامو او غبارونو څخه جوړې شوې دي، په داسې حال کې چې اورانوس حلقه نه لري اوکه د تلسکوب پواسطه يې وګورو پکې داسې سیارې دي چې رنګ يې د هایدروجن او میتان د غاز غوندې رامنځ ته شوی دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د شمسي منظومې ستوري په مجموع کې د لمریز نظام سیستم جوړوي، له (۹) سیارو څخه عبارت دي چې د لمر په شاوخوا کې په بېلو بېلو واټنونو په بیضووي او مستوي مدارونو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي چې په دې کتاب کې د ټولو لوستونو په باره کې پوره معلومات ورکړل شوي دي.

حجم د سیارو جسامت او مساحت یو له بل څخه توپیر لري، هغه درې سیارې چې لمر ته نژدې دي، د ګرمو او تودو سیارو په نوم یادیږي، ځینې له دې سیارو څخه پر ځان چاپیره اضافي کمر بندونه هم لري مثلا د زحل او مشتري سیارې چې تر اوسه يې خاورین قشرنه دی رامنځ ته شوی، جوړښت يې د تکامل په حال کې دی. نیپتون او پلوتو د شمسي نظام له ډیرو لرو سیارو څخه دي، چې ډېر ساړه او همیشني یخ لري. له دې سیارو هریو د بیضوي په د بېلا بېلو مستوي ګانو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي. له دې سیارو څخه يې ځینې بېلا بېلې سپوږمکۍ لري. چې ځمکه یو سپوږمۍ لري، میاشت یوازینۍ مشهوره سپوږمۍ شمیرل کیږي. له دې سیارو څخه يې ځینې ډېرې سپوږمۍ لري، چې لوی او واړه کمر بندونه يې له ځانه چاپیره جوړ کړیدي.

باید یادونه وکړو چې لمریزه منظومه د شېدو د لارې د کهکشان له مرکز څخه ۲۶ زره نورې کاله واټن لري. په دې ترتیب د شېدو د لارې په کهکشان کې د زرګونو او ملیونو شمسي نظامونو د شتوالي اټکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې جوړښت	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي - عمومي موخې: - د ځمکې د جوړښت په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: - د ځمکې په جوړښت به پوه شي. - د ځمکې د طبقې رسم به وکړای شي. - د ځمکې د بهرني قشر او دهغه د طبقو په اړه به پوه شي. - د ځمکې د هستې او د ځمکې د اندازې او حجم په باره کې به معلومات پیدا کړي او نوروته به یې وړاندې کړي. - د اوبو او وچې ټوټې به وپیژني.	
۳- د تدریس میتود	تشریح کول، د ځمکې د داخلي او خارجي طبقو په نقشې کارکول، ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه.	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه او عکسونه، که شونې وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی کار، د تېر لوست ارزونه او د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	هڅوونکې پوښتنه: - د ځمکې د جوړښت په هکله څه پوهېږئ؟	۱۰دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهمې برخې ولیکئ. - ستونزمن لغتونه اواصطلاحگانې حل او معنا کړئ. - په تخته د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د ځمکې د جوړښت محتوا تشریح کړئ. - په نقشه کې د ځمکې د ننه طبقې وښيئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولگي د ننه د هرې ډلې کار وروښيئ. - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولگي څخه وتلی کار وروښيئ.	- د نوي لوست سرلیک ته گوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته گوري. - د لغتونو او اصطلاحگانو معنا ته غوږ نیسي - د لوست څرگندولوته غوږ نیسي - په نقشه کې د ځمکې طبقو ته گوري لولي یې او تشریح ته غوږ نیسي - د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي او په نقشې کې د ځمکې طبقوته پاملرنه کوي. - په ډلو کې کار کوي د خپلې ډلې کار د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولگي مخکې نوروته وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د نوي لوست لنډیزته غوږ نیسي او ځانونه پوهوي - له ټولگي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د ځمکې طبقې له لیتوسفیر، ځمکې باندیني مخ (قشر)، (د سیال، سیما)، مگما، د ځمکې هستې له داخلي او خارجي هستې څخه عبارت دی.

۲- هغه ټول.

۳- د سیال د طبقې مرکبونه، زیاتره د سیلوسیم او المونیم له توکو څخه جوړ شوي او سیما په طبقې باندې دي، خو دسیما طبقه د ځمکې د قشر دویم Mil. Sec څخه دی چې د سیلوسیم او میگنیزیم له مرکبونو څخه جوړه شوې ده.
په دې ساحه کې دزلزلې د څپو سرعت حساب شوی دی، د سیال د طبقې ډبرې د گرانیت ډبرې دي، چې له فلد سپار او مایکا ډوله منرالونو څخه جوړې شوي دي او د فلدسپار د منرال مقاومت د جوي او هایدریشن عوارضو په مقابل کې ډیر کم دی، ډیر ژر تجزیه او حل کیږي. خو د سیما طبقه تیاره او تور رنگې ده او د بزالت له ډول څخه ده چې د اورشیندونکو توکو دوتو پر وخت کې لاوا ډبرې کلکې ټوټې رامنځ ته کوي.

۴- د مگما طبقه د اوسپنې مگنیزیم او سیلیکیت له توکو څخه جوړه شوې ده، منرالونه او د دغو عنصرو ترکیب کلکې ډبرې رامنځته کوي، خو د ځمکې هسته له دوو بېلو بېلو طبقو څخه د داخلي هستې او خارجي هستې په نوم چې د فزیکې څرنگوالي او دکیمیاوي خواصو د ترکیب له پلوه یې هره یوه بېله بېله ده، مقناطیسي ځانگړنه لري.

۵- ځمکه د لویوالي له پلوه پنځمه سیاره شمېرل شوې، د ځمکې حجم یو تریلیون او درې اتیا میلیارده او درې سوه اوشل میلیونه کیلو متره مکعبه دی.

۶- په سلو کې ۷۱٪ یې اوبه، ۲۹٪ یې وچه ده

۷- وچې ټوټې یې د اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا او انترکتیکا له وچو له اوبو ټوټې یې له شمالي کنگل، سویلي کنگل، آرام سمندر، اطلس او د هند له سمندرونو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه کرې ته ډېره نژدې بڼه لري، غرونو او درو دغې کروي بڼې ته لږ بدلون ورکړی، دغه کره په قطبونو کې لږه را ننوتلې او د استوا په برخه کې وتلې ده، له دې امله ځمکه دجیود بڼه لري، د ځمکې قطبي قطر له استوایي څخه (۴۰) کیلومتره لږ دی. د ځمکې کره له بیلو بیلو طبقو څخه جوړه شوې ده، لکه لیتوسفیر، د ځمکې قشر، دسیال طبقه، د سیما طبقه، د منتل طبقه، مګما، د ځمکې هسته، (داخلي او خارجي هسته).

د ځمکې داخلي تودوخه له ۳۰۰۰ سانتي ګراد درجو څخه زیاته ده، چې دا هسته له کروم او اوسپنې څخه رامنځ ته شوي او د ځمکې ډېره درنه برخه جوړوي، د ملیونونو اتموسفیرونو تر فشار لاندې یو له سره ګډ شوي دي، که چیرې کله د اتشفشانونو له خواو او سوریو څخه اتشفشان د ځمکې سطحې ته لار پیدا کوي لاوا مواد د ځمکې له داخلي او بهرنۍ سطحې څخه او د هغې طبقې له پاسه سیال او سیما ځای نیسي، چې وچې ټوټې او بحرونه جوړوي، د ارتفاع یا لوړوالي توپیر د ځمکې په قشر کې ډېر زیات دی، ډېره لوړه څوکه د ځمکې پر مخ د ایورست څوکه ده چې ۸۸۴۸ متره لوړوالي لري، په داسي حال چې د ځمکې ډیره ژوره برخه د چین په شرقي خوا د بحر الکاهل په سمندر کې د ماریانا ګودال دی، چې ۱۱۰۳۲ متره د چین په سهیل کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نړۍ مشهور سیندونه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - ز ده کوونکي به د نړۍ د مشهورو سیندونو به په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د نړۍ د مشهورو سیندونه به په نقشه کې وښايي. - د نړۍ د مشهورو سیندونو نومونه به واخلي. - د بریښنا د انرژۍ د تولید او د کرنې له پلوه به د سیندونو له ګټو مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	شرحه کول، د نړۍ په طبیعي نقشې کار، ډله ییزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، د ټولګي د ننه فعالیت او د عملي کار ارزونه	وخت په دقیقو
	هڅوونکې پوښتنه: - د مشهورو سیندونو په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسئ – د لوست توضیح ته غوږ نیسي – په نقشه کې د نړۍ مشهور سیندونه ګوري او هغه مطالعه کوي. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د خپل استازې پواسطه د ښوونکي له نظر سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – مهمې نقطې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت تر سره کوي.	– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې ولیکئ. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او اصلاح کړئ. – د نړۍ د مشهورو سیندونو محتوی توضیح کړئ. – په نقشه کې د نړۍ مشهور سیندونه وروښیئ – د نړۍ د مشهور سیندونو په اړه زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د نړۍ ډیر مشهور سیندونه له نیل دریاب، آمازون، دانیوب، سند، می سي سي پي، آمو، (جیحون)، سیر دریا، (سیحون)، هوانګهو، اورال، دجله او فرات، اوب، لینا، راین، والګا، لورا، دنیپر، دینستر، تاژ، او ستولا، ګوار دیانا، پو، رون، کانګو، نایجریا، کلورادو، مادیرا، پارانا، دارلینګ، جورجیا، دیامنتینا، تاسون، ویکتوریا او مورای څخه عبارت دي.

۲– د نیل دریاب د افریقا له ډیرو اوږدو دریابونو څخه دی چې د افریقې له ختیځو غرونو او د ویکتوریا د جهیل له شمال څخه یې سر چینه اخیستې، د سوډان او مصر هېوادونو له منځ څخه تیریږي، د (۶۶۵۰) کیلو مترو په شاوخوا له لارې وهلو څخه وروسته د مدیترانې په بحیره کې توییږي، په اتیوپي کې د اوړي د تیزو بارانونو پواسطه د نیل دریاب دومره ډیریږي، چې له څنډو څخه یې اوړي، دغه دریاب کرنیزه، اقتصادي او ترانسپورتي مهم ارزښت لري، دوه لوی مرستیالان لري چې په سپین نیل او په آبي نیل مشهور دی.

۳– د مي سي سي پي دریاب د شمالي امریکا د اوبو ډیره لویه او مهمه شبکه بلل کیږي، دغه دریاب خپل ډیر مهم مرستیال یعنې میسوري سره (۶۴۲۰) کیلومترو په اوږ والي له شمال څخه سویل خواته بهیږي، د مې سې پي نوم بومي منشا ده او د اوبو د پلار معنا لري، د دغه دریاب په حوزه کې د طبیعي نا برابرو شرایطو په علت له ډیر پیچلي تګلاري په پای کې د مکزیک خلیج ته توییږي.

۴– د دارلینګ دریاب د استرالیا له ډیرو لویو دریابونو څخه دی چې اقتصادي اهمیت لري او له اوبو څخه یې دکرنیزو ځمکو په خړوبو لوکې کار اخېستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د نړۍ د مشهورو دریابونو نومونه په لوست او پوښتنو کې راغلي، اوس د هغو دریابونو په هکله لنډ معلومات وړاندې کوو:

۱- د یانګ تسه دریاب: یانګ تسه د اسیا له ټولو زیات اوږد او د نړۍ په دریابونو کې د اوږدوالي له پلوه دریم دریاب دي چې اوږدوالي يې(۶۳۰۰) کیلو مترو ته رسیږي، د تبت او چین ترمنځ بهیږي، سر چینه يې د بحر له سطحې له (۵۵۰۰) مترو څخه لوړه، د تبت په لوړوکې ده. دغه دریاب د خپلې تګلارې په اوږدو کې له ژورو اوکږو وږو درو څخه تیریږي، چې کرنیز، اقتصادي او ترانسپورتي ارزښت لري.

۲- د سیند دریاب: د سیند دریاب د اسیا له ډیرو سترو او مشهورو دریابونو څخه دی، له دغه دریاب څخه همالیه د زراعتي ځمکو په خړوبولو او د سوداګریزو توکو د وړلو راوړو په منظور کار اخېستل کیږي، دغه دریاب پنځه مرستیالان لري چې له جهلم، چناب، راوي، ستلج او بنیر څخه عبارت دي، چې د پنجاب په سیمه کې سره يو ځای کیږي او د سیند دریاب په نامه یادیږي، البته دغه دریاب د اندوس او اباسین په نومونو هم یاد شوی او د سویل او سویل لویدیځ خط ته رهي دی، طول يې (۳۱۸۰) کیلومتره دی او د هند بحرته تویږي، د کابل سیندیې هم له مرستیالانو څخه دی.

۳- د دانیوب دریاب: دا دریاب د اروپا له مشهورو دریابونو څخه دی چې له څو هېوادونو تیریږي، طول يې (۲۸۶۰)کیلومتره دی، په المان کې د تور ځنګل له غرونو څخه سر چینه اخلي، د المان، اتریش، طبرستان او د پخوانۍ یوګوسلاویې له یوې برخې، هنګري، بلغاریا، رومانیا او سلواکیا څخه چې تیر شي، تورې بحیرې ته لویږي، سیاسي، اقتصادي او کرنیز ارزښت لري.

۴- دمي سي سي پي دریاب: د شمالي امریکا د اوبو لویه او غټه شبکه د مي سي سي پي دریاب دی، دغه دریاب له ډیر مهم مرستیال میسوري سره د ۶۴۲۰ کیلو مترو په اوږدوالي له شمال څخه سویل خواته بهیږي د مي سي سي پي د نوم معنا بومي منشا ده چې د اوبو د پلار معنا لري، د دغه دریاب رژیم دهغه د یوې حوزې د طبیعي نا برابرو شرایطو په علت ډیر پیچلی دی او په پای کې د مکزیک خلیج ته تویيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې د وچو ټوټو لوړې ژورې	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - ز ده کوونکي به د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د ځمکې د وچو ټوټو او ژورو په باره کې به معلومات پیدا او نوروته وړاندې کړي. - د ځمکې د مخ په نقشې کې به رسم کړي. - د ځمکې د مخ له لوړو او ژورو سره به د کرنې له پلوه مینه پیداکړي.	
۳- د تدریس میتود	شرحه، د نړۍ په طبیعي نقشې باندې کار، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، پر لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. هڅوونکې پوښتنه - د ځمکې د وچې ټوټې د لوړو او ژورو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- د تختې پر مخ د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د نوي لوست په پټه خوله لوستلو سپارښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست د مهمو برخو لیکلو لارښوونه وکړئ. - د نوي لوست لغتونه او اصطلاحکانې معنا او اصلاح کړئ. - د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو محتوا توضیح کړئ. - په طبیعي نقشه کې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ورته وښیئ - د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په هکله له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلي فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته ګوري - د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي - د لوست توضیح ته غوږ نیسي - په طبیعي نقشه کې د ځمکې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ګورې او لولي - د ښوونکي خبروته ته پاملرنه کوي. - د ټولګي د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له نظر سره سم د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د مهمو نقطو په اړوند پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لنډیز برخې ته ځیرېږي او ځانونه ورباندې پوهوي - د ټولګي د ننه فعالیتونه لیکي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د لوړو او ژورو طبیعي پدیدو، لکه: غرو، غونډیو، درو، جلګو، دښتو، ساراګانو، غونځې شوو او فلاټونو ته ویل کیږي، ځمکې پر مخ زموږ په ژوند کې لوړې ژورې ډېر ستر لوري لري، ځکه چې دریابونه په واورو له پټو غرونو څخه سرچینه اخلي

۲- آلپونه د سینوزویک د لومړیو کهزایي حرکتونو Organic زیږنده ده، دغه سیستم د دوو بیلو بیلو ډلو څخه دي چې لومړی یې د بحر الکاهل د شاوخوا غرونو لړۍ ده او تر اوسه هم د دې حوزې په ځینو سیمو کې اورشیندونکي فعالیتونه او د زلزلې پر له پسې ټکانونه شته، همدغه حلقه ده چې په Fire Ring اوري حلقي یادیږي، دویمه ډله د آلپ او د همالیه غرونو لړۍ ده چې د لرې ختیځ تر جزیرو او نیوزیلنډ پورې اوږده ده. په همدې توګه د شمالي امریکا دراکې او اندیز په غرونو او په جنوب کې د آلپ د سیستم تر سر لیک لاندې دي چې د امریکې له شمال څخه سویل خواته غځېدلي او ښاخونه یې وروسته له هغه چې له چیلي او ارجنټاین څخه تیریږي. له انتارکتیکا سره یوځای کیږي

۳- ماته سیمه د ځمکې د سطحې هغه ماته سیمه ده چې یو څه په وچو ټوټو او یا د بحرونو او غرونو د لړۍ ځمکې د بحر د اوبو لاندې دي، د وچو ټوټو په سطحه کې د ځمکې د قشر مستوي ماتیدنې د ویکتوریا، نیاسا، تانګانیکا د جهیلونو، د احمر بحیرې، د عقبه خلیج او بحرالمیت اوږ دوکې لیدل کیږي، همدارنګه د اتلانتیک تر اوبو لاندې د هند په بحر او د اسیا د ختیځو غاړو ترڅنګ سیمو کې ډیرې ماتیدنې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ځمکې د وچو ټوټو موجودې لوړې ژورې په جیولوژیکي بیلو بیلو دورو کې منځ ته راغلې دي چې په لاندې ډول دي وچې د میزوزوییک موده کې پراخه سیمه نیولې وه، بحرونو په تدریجي ډول د لویو غرونو د لړیو جوړښت رامنځته کړی دی، د دې دورې په پای کې هغه ځایونه چې د بحر د اوبو پواسطه لاندې شوي وي، د لویو غرونو د لړۍ د جوړښت سیمه يې رامنځ ته کړې وه، د بېلګې په توګه د آلپ او همالیا د غرو لړۍ، په شمالي امریکا کې د راکې او اپالاش غرونه تریا سیک په دوره کې د ځمکې په سطحه کې د بیلو بیلو غرونو لړۍ او ماتېدنې رامنځ ته کړي، لکه د امریکې د متحده ایالتونوپه خیتځ کې د ابالاش غرونو د آسیا او اروپا په منځ کې د اورال غرونو لړۍ او سکندیناویا شاملې دې، چې د تیستس بحریې له ځانګړنو څخه شمیرل کیږي. په سویلي امریکا کې د اندیز غرونو دکامچتکا ناحیې او د جاپان په شمول د آسیا شمال خیتځ سواحل د تیتس په اوبو کې دي. د اسیا او اروپا په براعظمونو کې د تیتس د بحر پراخې ساحې هم پراخه سیمه نیوله چې د مرکزي اروپا په شمول د مدیترانې ټوله حوزه يې نیولې وه، دوړې کوچنۍ اسیا اوږدو کې د فارس خلیج د ایران ټوله رقبه د هند او چین د ټولو ناحیو په شمول د افغانستان ټول خلک او دلړې ختیځ جزیرو د تتیس د بحر سیمه جوړه له. د دغې دورې ټاکلې رسوبونه له سور رنګه آهکی طبقو څخه عبارت دي چې نن ورځ په دغه ټولې ناحیې کې د سور رنګه مرمر ډبرو په بڼه پیدا شوي، د دغه ډول ساختمان غوره بیلګه د جبل الطارق ښکلي مناظر جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د سپوږمۍ او د هغې له عمومي ځانګړنې سره اشنايي، د سپوږمۍ، حجم، فاصله نسبت ځمکې ته او نورې ځانګړنې) به تر لاسه کړي ځانګړې موخې: - سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا وي به وپيژني - د سپوږمۍ (د ځمکې د قمر) او د هغې له مخلتفو مراحلو سره به مينه پيدا کړي. - سپوږمۍ به په پوره ډول معرفي کړای شي او نوروته به يې هم معلومات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي اوسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويډيويي او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحريري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول دي - هڅوونکې پوښتنه: - ایا د سپوږمۍ په هکله څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې دلوستلو سپارښتنه وکړئ. – سپوږمۍ او د هغې د عمومي ځانګړنو په اړه پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. – د نقشې له مخې د سپوږمۍ، ستورو او د هغو عمومي ځانګړتیاوې توضیح کړئ – د ځمکې په نسبت، د قمر پړاوونو او نورو توپیرونو په اړه خبرې وکړئ – د ستورو په باب د زده‌کوونکو د ستونزو او پوښتنو حلول – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلي فعالیت څرګند کړئ	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د سپوږمۍ او د هغې د ځانګړنو په اړه نظر ښکاره کوي. – د لوست غوره او مهم ټکي لیکي – نقشې ته پاملرنه کړي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي د ننه فعالیت کې کارنده ونډه اخلي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي – د لوست لنډیزته ځیرېږي او ځانونه ور باندې پوهوي – له ټولګي څخه وتلي فعالیتونه لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– سپوږمۍ د ځمکې قمر دی، په شلمه پیړۍ کې امریکایي فضایې بیړۍ د سپوږمۍ پر مخ کښېنا ستې هرې بیړۍ کې درې تنه ناستوو چې دوه تنه یې سپوږمۍ ته ورکښته شول او دریم یې د بیړۍ د لارښوونې مسوولیت د سپوږمۍ د شاوخوا په مدار کې درلود.

۲– د امریکا د متحدو ایالتونو دوه هوانوردان هر یو نیل آرم سترانګ او ادوین الدرین (۱۹۶۹) م کال د جولای په ۲۱ نیټه د سپوږمۍ په مدار کې وو، ادوین الدرین د سپوږمۍ په مخ پلی شو او په ګرځېدویې پیل وکړ، د سپوږمۍ توکي او ډبرې یې راټولې کړې او ځمکې ته یې راولیږې.

۳– سپوږمۍ د ځمکې په شاوخوا چورلي له پخوا څخه قمري جنترۍ د هغې د انتقالي ګرځېدو له مخې جوړیږي، سپوږمۍ یا د ځمکې قمر یوازنی جسم دی چې له نورو ځمکې ته نژدې دی او د ځمکې په شاوخوا خپل انتقالي حرکت په ۲۹ ورځو او ۱۲ ساعتو کې تر سره کوي، له ځمکې سره یوځای د لمر په شاوخوا څرخي، سپوږمۍ د ټولو ستورو له قمرونو څخه زیاته د لمر روښاني اخلي، هغه ځمکې ته لیږ دوي، د سپوږمۍ وضعي حرکت په ۲۷، ۳۳ ورځو کې تر سره کیږي. په ۱۶۰۹ میلادی کال کې ګالیله وکتل چې د سپوږمۍ په مخ کې د غرونوزیاتې لړۍ او کندې لیدل کیږي او د سپوږمۍ د راښکون جاذبې قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده. د هوا د کمښت له امله بنفش وړانګه د سپوږمۍ په مخ ډېر اغیزه کوي او هر کله چې څوک په سپوږمۍ کې ودریږي، د کایناتو فضا ورته تیاره ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سپوږمۍ چې د ځمکې قمر دی او لمر غونډې د (۴، ۵) بیلیون کالو په شاوخوا کې پخوا د ځمکې د کرې غونډې منځ ته راغلې، په هغه وخت کې د وریځې غاز او بړاس ډېره لویه برخه له لومړۍ منظومې بیله شوه او د ګرځېدنې د ځواک په اثریې په کلکېدو پیل وکړ او په پای کې یې په تودېدو پیل وکړ، دغه برخه کلکه شوه، څو چې د سپوږمۍ اوسنی شکل او اندازې ته ورسیده. د سپوږمۍ د سطحې د تودوخې زیاتوالی او ورو ګرځېدنه د دې سبب شوه، چې سپک غازونه یې له سطحې تبنتي.د سپوږمۍ کره وچه دښته ده چې هوا نه لري، نه اوبه، نه واښه او نه حیواني ژوند پرته له اتموسفیر څخه اوازونه نه لیږ دیږی، نو خبرې کول پکې شونې نه دي، په سپوږمۍ کې هوا نشته او د ژوند د فعالیت ساحه پکې برابره نه ده دا چې سپوږمۍ د کومو علتونو او شرایطو له مخې اتموسفیر نلري، د جاذبې د قوې او د هغې د راښکون په کموالي او کمزورۍ پورې اړه لري، د سپوږمۍ د راښکون (جاذبې) قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده.

د سپوږمۍ عمومي ځانګړتیا وې دا ډول را لنډ ولي شو:

- د ځمکې او سپوږمۍ ترمنځ واټن (۳۸۲۱۸۰) کیلو متره دي.
- د ځمکې دکرې ټول وزن د سپوږمۍ په پرتله ۸۱ ځلې ډیر دی.
- د سپوږمۍ قطر ۳۴۷۶ کیلو متره دي.
- د سپوږمۍ ډیره پخوانۍ ډېره ۴.٦ ملیارد کاله عمر لري.
- د سپوږمۍ له شمال څخه تر سهیل پورې یو لوی چاود (شکستګۍ) شتون لري
- د سپوږمۍ پرمخ ډیرې ژورې شته دي.
- د امریکا د متحدو ایالاتونو لومړنۍ هوا باز په ۱۹٦۹ م کال د سپوږمۍ پر مخ کښته شو او د پښنو ټاپونه د سپوږمۍ پر مخ پاتې شول، څرنګه چې په سپوږمۍ کې باد نه لګیږي، نو ممکن میلیونونه کاله هم دا د پښنو ټاپې هلته پاتې شي
- د سپوږمۍ د جاذبې قوه، د ځمکې په پرتله شپږځلي لږه ده.
- د سپوږمۍ انتقالي حرکت د ځمکې په ګردچاپیره په $\frac{1}{2}$ ۲۹ ورځوکې او وضعي حرکت یې ۲۷.۳۳ ورځوکې په خپله شاوخوا بشپړ وي.
- په سمندرونو کې ډیر لوړ مد هغه وخت منځته راځي چې لمر، سپوږمۍ او ځمکه په یوه لیکه کې واقع شي.

یاداشت: د جغرافیې درسي کتاب د نوي چاپ د۱۸۴ مخ په یوولسمه او دولسمه کرښه کې داسې راغلي دي. د سپوږمۍ ورځ ۲۴ ساعته ده یعني په ۲۴ ساعتونوکې یو وار د ځمکې چار چاپیره ګرځي.

که څه هم څو واره اصلاح شوي، خو په همغه ډول پاتي دي، لطفاً یې په دې ډول سم کړئ: سپوږمی خپل وضعي حرکت په ۲۷ ورځو او ۸ دقیقو کې بشپړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	خسوف او کسوف	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د خسوف او کسوف په اړه به معلومات ومومي. ځانګړې موخې: - په خسوف او کسوف به پوه شي. - د خسوف او کسوف توپیربه وکولی شي. - د خسوف او کسوف د رامنځ ته کېدو په اړه به مینه پیدا کړاي شي او نوروته به یې وړاندې کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي او وسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت څارنه او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول له ښوونځي څخه وتلی فعالیت، د تېرلوست ارزونه، د تېر او د نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول - هڅوونکي پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې خسوف او کسوف څه شی دی؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د خسوف او کسوف په اړه پوښتنه وکړئ. – د نقشې له مخې خسوف او کسوف توضیح کړئ. – د خسوف او کسوف په اړه خپلو کې خبرې وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې پوښتنې مطرح کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د خسوف او کسوف په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – د خسوف او کسوف په اړه به معلومات تر لاسه کړي – تختې ته ګوري – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکې له نظر سره سم په خپل استازې د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – مهم ټکي او پوښتنې مطرح کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– کله چې ځمکه د سپوږمۍ او لمر ترمنځ په یوه مستقیمه کرښه راشي، په دې حالت کې که د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولویږي، خسوف یا د میاشتې نیول منځ ته راځي.

۲– کله چې سپوږمۍ د لمر او ځمکې ترمنځ په یوه مستقیمه کرښه راشي، په دې حالت کې، د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولویږي کسوف یا (لمرنیونه) منځ ته راځي.

۳– د څوار لسمې شپې سپوږمۍ ته بدر وایي یعنې په څوارلسمه شپه سپوږمۍ ټوله بشپړ روښانه لیدل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کسوف له لمر نیولو او خسوف له سپوږمۍ نیولو څخه عبارت دی، کسوف کیدای شي چې یوازې د میاشتې په نوي کېدو کې پیش شي او خسوف یوازې د بدر په وخت، همدارنگه له ځمکې سره یو ځای په ۳٦٥ ورځو او ٦ ساعتو کې د لمر چاپیره په یوه وار ګرځېدو کې بشپړیږي.

د لمر د نیولو په موده کې هوا تیاره وي او ستوري لیدل کیږي، مخکې له دې چې لمر بشپړو پوښل شي، له اړخ څخه یې میاشت یا سپوږمۍ خپله روښنایي راپریبا سي.

خسوف او کسوف یوه فزیکي عملیه ده، چې د لمر، سپوږمۍ او ځمکې د کرې تر منځ رامنځ ته کیږي: که څه هم د لمر تندر او سپوږمۍ د تندر په اړوند دو دیزې عقیدې شتون لري، چې زموږ د بحث موضوع نه ده، خو په فزیکي ډول د لمر، سپوږمۍ او ځمکې پر یوه خط را تلل او واقع کیدل، خسوف او کسوف جوړوي. د سپوږمۍ د تندر پر وخت ځمکه د لمر او سپوږمۍ ترمنځ پر یوه خط واقع کیږي، په دې وخت کې د ځمکې سورې پر میاشت لویږي، که چیرې سورې په بشپړه توګه پر سپوږمۍ ولویږي، نو د سپوږمۍ بشپړ تندر رامنځ ته کیږي که چیرې سوری بشپړنه وي: نو نیمه سپوږمۍ تندر نیسي. (ظل وشبه ظل) د سپوږمۍ پر مخ د موږ د بحث موضوع ده. د لمر د تندر پر وخت سپوږمۍ د لمر او ځمکې تر منځ ځای نیسي، که د تصادف له مخې د سپوږمۍ سورې پر ځمکه ولویږي، د لمر تندر رامنځ ته کیږي، بیا هم د سپوږمۍ د سوري له امله د ځمکې پر مخ یا د لمر بشپړ تندر او یا نیم رامنځ ته کیږي. په دې وخت په بحرونو کې قوي مد او جذر رامنځ ته کیږي، خو کمزوري مدونه د سپوږمۍ او یا د لمر د جاذبې له امله هر وخت پر بحرونو تر سره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې د حرکتونو ډولونه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د ځمکې د حرکتونو په اړه به معلومات ومومي ځانګړې موخې: – د ځمکې د حرکت په ډولونو به پوه شي. – د وضعي او انتقالي حرکت توپیر به وکولی شي – د ځمکې د حرکت ډولونو نومونه به واخلي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنیت.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې ځمکه څو ډوله حرکتونو لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د ځمکې د حرکت د ډولونو په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د لمریز نظام د نقشې له مخې د ځمکې د حرکتونو توضیح کول. - د ځمکې حرکتونو په هکله په خپلو کې خبرې اترې مطرح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي فعالیت وټاکئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د ځمکې حرکت د ډولونو په اړه نظر څرګندوي. - د لوست غوره او مهم ټکي لیکي. - نقشې ته ګوري او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور آوري. - د خسوف او کسوف په اړه له ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې په واسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - مهمو ټکو او ستونزو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه وایي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي. - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د ځمکې پنځه ډوله حرکت:

۲- وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې د **۲۳** ساعتو او **۵۶** دقیقو په موده کې د لویدیځ له خوا ختیځ خواته په خپل محور څرخې، د ځمکې وضعې حرکت د بشر په ژوند، شرایطو، نباتاتو او همدارنګه د وخت په ټاکنه کې دلیدلو وړ اهمیت لري.

۳- ځمکه په یو کال **۳۶۵** ورځو او **۶** څلورو ساعتونو کې خپل حرکت په بیضوي مدار د لمر په ګرد چاپیره تر سره کوي، د ځمکې د مدار اوږدوالی **۹۳۱** میلیونو کیلو مترو ته نژدې دی، په مدار باندې د ځمکې د حرکت سرعت په یوه ثانیه کې **۳۰** کیلو متره حساب شوی دي.

مشهور انګریزي هیات برادلي په **۱۷۲۷** م کال کې د ځمکې انتقالي حرکت د ستورو د وړانګو د تمایل له مخې ثبوت کړ ځکه چې د ستورو د وړانګو تمایل د کال په فصلونو کې د ځمکې انتقالي حرکت پر بنسټ کله زیاتیږي او کله کمیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه پنځه ډوله حرکت لري چې له وضعي، انتقالي، نوساني، د ځمکې حرکت د ویګاه د ستوري خواته او په یوه نا معلوم استقامت د سحابي کهکشان په لور د ځمکې له حرکت څخه عبارت دي.

د ځمکې وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې په ۲۴ ساعتو (د ۲۳ ساعتو او ۵٦ دقیقو) کې د لویدیځ له خوا ختیځ ته په خپل محور څرخي.

انتقالي حرکت: هغه څېړنې چې د ساینس او حیات پوهانو په بیلو بیلو پېړیوکې تر سره کړي، ثابته کړې یې ده چې ځمکه په یو کال ۳٦۵ ورځو او ٦ ساعتونو کې خپل حرکت په بیضوي مدار تر سره کوي. ځمکه د نورو جسمونو غوندې د لمر په چاپیره څرخې او د لمریز نظام یوازنۍ سیاره ده چې ژوند پکې کیږي او د ټولو ژوندیو موجوداتو ژوند پکې برابر شوی دی او د ټولو سیارو په نسبت پکې ډیرې څېړنې تر سره شوي دي، لکه: څنګه چې ټول فضایي اجرام حرکت لري ځمکه نوساني حرکت هم لري چې په موضعي توګه د هغې نوسانات لیدل شوي دي، د جغرافیې پوهان له وضعې او انتقالي حرکت څخه دې حرکت سره علاقه لري، ځکه چې طبیعي او جغرافیې زیاتره پېښې او واقعات د ځمکې د وضعي او انتقالي حرکتونو په پایله کې منځ ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	جغرافیايي ټاکل شوي کمیتونه (طول البلد او عرض البلد)	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د طول البلد او عرض البلد په اړه به معلومات ومومي. ځانګړې موخې: - له طول البلد او عرض البلد سره به اشنايي پیدا کړي. - د طول البلد او عرض البلد دایرې به رسم کړي. - د طول البلد او عرض البلد دایرو په اوصافو به پوه شي - د طول البلد او عرض البلد خطونو په شمیر به پوه شي او ورسره به مینه پیدا کړی.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیايي ویدیويي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنیت.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول هڅوونکي پوښتنه: - د طول البلد او عرض البلد په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د طول البلد او عرض البلد په اړه پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې یا د ځمکې د کرې له مخې طول البلد او عرض البلد توضیح کړئ – د طول البلد په باره کې ورسره خبرې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی فعالیت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوي لوست په پټه خوله لولي. – د طول البلد او عرض البلد په اړه نظر څرګندوي. – د لوست غوره او مهمې برخې لیکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د خپل ښوونکي څرګندولوته غوږ نیسي – د لوست مهمې برخې لیکي – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه نوروته د استازې پواسطه وړاندې کوي. – مهمې برخې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي – د نوي لوست لنډیز ته ځیر کیږي او ځانونه ور باندې پوهوي – له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– طول البلد یا نصف النهار له هغو نیمو دایرو څخه دي چې له شمال قطب څخه پیل او تر جنوب قطب پورې اوږدې شوي او د استوا پر خط عمود دي، دګرینویچ خط چې د لندن له ښار څخه تېریږي، د طول البلدونو پیل دی او د ځمکې کره په دوو نیمو ختیځو او نیمه لویدیځو کرو ویشي

۲– عرض البلد له هغو دایرو څخه عبارت دي چې د استوا له خط سره موازي رسم شوي ختیځ او لویدیځ ته غځېدلی د استوا دایره د عرض البلدونو پیل دی، ځمکه یې په دوو نیمه شمالي او جنوبي کره ویشلې ده

۳– د عرض البلد دایرو اوصاف ۱۱ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۴– د طول البلد دایرو اوصاف ۷ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۵– ج– ۳٦۰ درجې

٦– ب– د ګرینویچ خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

فرضي خطونه چې له شمال قطب څخه پیل او تر سویل پورې رسیږي، د طول البلد د خطو (نصف النهار) په نوم یادیږي، څرنګه چې د دایرې محیط (۳٦۰) درجې دی، نو د طول البلدونو ټول شمیر (۳٦۰) درجې وي، د طول البلد خط چې دلندن د ګرینویچ له ښار څخه تیریږي، د طول البلدونو پیل دی او صفر درجه قبول شوی دی، چې (۱۸۰) درجې طول البلد یې دلندن د ګرینویچ ختیځ خواته موقعیت لري او د ختیځ طول البلدونو (۱۸۰) درجې نورې یې د ګرینویچ لویدیځ لورته موقعیت لري، د لویدیځو طول البلدونو په نوم یادیږي. د طول البد هره درجه په ٦۰ دقیقو او هره دقیقه یې په ٦۰ ثانیو ویشل کیږي، د طول البلد خطونه په یوازې توګه د نړۍ په بیلو بیلو سیمو کې د وخت توپیر ښیي. په نقشه کې د طول البلد خطونو تقاطع د ځایونو موقعیت ښیي.

د عرض البلد دایروته موازي دایرې هم وایي ځکه چې دغه ټول خطونه له استوا سره موازي خطونه دي چې په نقشه او کره کې په ښکاره لیدل کیږي. عرض البلد هغو دایروته ویل کیږي چې د استوا له خط سره موازي له ختیځ څخه لویدیځ خواته یو له بل سره موازي دي او د طول البلد په دایرو عمود دي. څرنګه چې ځمکه کروي ده، د عرض البلد دیره لویه دایره د استوا خط دی او د عرض البلدونو پیل شمیرل کیږي، نو ځکه صفر درجه منل شوی دی. د استوا د شمال عرض البلدونو ته شمالي عرض البلدونه وایي چې د N په توري ښودل شوي دي او د استوا د سویل (جنوب) عرض البلدونه د (S)په توري ښودل شوي، د عرض البلد هره درجه په ٦۰ دقیقو اوهره دقیقه په ٦۰ ثانیو ویشل شوې، چې په نقشو کې د درجې د قیقې او ثانیې په حساب پیژندل شوي دي (۹۰) درجې عرض البلد په شمالي نیمه کره کې او (۹۰) درجې په جنوبي نیمه کره کې شتون لري، د عرض البلد د دایرو د منځ دایرې ته د استوا خط وایي چې د ځمکې کره یې په دوو مساوي برخو ویشلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	اقلیم څه شی دی	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اقلیم پیژندنې سره به اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د اقلیم په اړه به معلومات پیدا کړي – د اقلیم له عناصرو او عواملو سره به مینه پیدا کړي – د لندبل او اورښت ګراف به رسم کړي	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلی فعالیت، لیدنه د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – د اقلیم او د هغه د عناصرو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - اقلیم څه دی، په اړه یې پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې اقلیم تشریح کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اقلیم په اړه خپل نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - تختې ته ګوري - د ټولګي د نه ډله ییز فعالیت کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- اقلیم د یوې سیمې د جوي پدیدو له تمام وسطي حد څخه عبارت دی چې په ټاکلې وخت او ځای کې بیل ببل صفتونه غوره کوي چې د میلان مفهوم وړاندې کوي (Klima) او لاتین کلمه ده.

۲- د اقلیم اړوند عناصر د تودوخې درجې، د هوا فشار، د بادونو بهیر، لنده بل او له اوربښت څخه عبارت دي.

۳- د اقلیم پیژندنې له پلوه تودوخه او د لمر وړانګو د لګېدو زاویه د ځمکې د سطحې د اقلیم په تغیر کې اساسي رول لري. تودوخې او هغه نور چې له لمر څخه پر ځمکه لګیږي، د انرژۍ او ژوند مولد دی او په هره یوه ثانیه کې ۱۲۶ تریلیون ته نژدې قوه ده، د لمر تودوخې د ځمکې په استقامت را رسیږي، د لمر د وړانګو سرعت په ثانیه کې ۳۰۰۰۰۰ کیلو متره ده چې طیفونه یې د بیلو بیلو موجونو په اوږدوالي ځمکې خواته حرکت کوي، په هغو برخو کې چې د لمر وړانګې عمودي لګیږي.د ځمکې پر سطحې په هر سانتي متر مربع باندې په هره ثانیه کې دوه کالوري تودوخه تولیدوي.

۴- صیحح او غلطې پوښتنې د کتاب له مخې حل کړئ.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقلیم له جغرفیایي موضوعګانو څخه روښانه موضوع ده چې د ټولو بشري او کلتوري فعالیتونو محور جوړوي، د نباتاتو وده، د نفوسو ځای پرځای کېدل، د حیواناتو تیتیدل، همدارنګه د ځمکې د مخ ودانۍ په لومړي پړ اوکې له اقلیم سره مستقیمې اړیکې لري.

د اقلیم پیژندنې د مطالعو له پلوه زیاتره د طبیعت د جبر موضوع په منځ کې رډي. په دې باره کې د طبیعي او اقلیمي سیمو چاپیریالونه د ژوند د ډول او له انسانانو سره ځانګړې اړیکې ښیي. له هغه ځایه چې د ځمکې د کرویت په نظر کې نیولو سره د طبیعي فکتورونولویه برخه بدلون مومي، په هماغه ترتیب اقلیمي ښلوالی د ځمکې د مخ په بیلو بیلو برخو کې له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته تغیرمنونکی دی، مثلاً ټول هغه حیاتي شرایط چې د استوا له سیمې د قطبونو خواته تغیر کوي په لومړي پړاوکې د هغه یوازنی عامل اقلیم حسابیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۹ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د باد لګېدل	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د باد د لګېدو په اړه به بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: - د باد د لګيدو لورى به رسم کړي. - په اقليم باندې د بادونو په اغيزو به پوه شي - د باد د بهيرد فشار له مرکزونو سره به پوره خبرتيا او بلدتيا ومومي - په اوارو او غرنيو سيمو کې به په لنده بل او اورښت پوه شي او نوروته به يې معلوات ورکړای شي.	
۳- د تدريس ميتود	توضيحي، او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شونې وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي دياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلې فعاليت، او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول. - هڅوونکې پوښتنه: - ايا د بادونو د لګېدو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷− د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
− پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. − د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. − د بادونو د لګېدلو په اړه پوښتنه وکړئ. − پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. − د نقشې له مخې د بادونو لېګدل روښانه کړئ − زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ − د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ − د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ − د لوست لنډیز وړاندې کړئ − له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.	− د نوي لوست سرلیک ته ګوري − نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. − د بادونو د لګېدو په اړه نظر څرګندوي. − نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري − د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. − د مهمو ټکو پوښتنې طرحه کوي. − د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. − د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي − له ټولګي وتلی فهالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸− د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱− هغه باد چې په بیلو بیلو مساوي فاصلو کې په لوړ او ټیټ فشار حرکت کوي، په اصطلاح د جیوستروفیک بادونو په نوم یادیږي او تقریباً د ۹۰ درجې زاویې، د هغه د لګېدلو د لوري، د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز په لور حرکت کوي.

۲− دویم لامل چې دبادونو د حرکت لورى کنترولوي (Coriolis) له قوې څخه عبارت دی، په نیمه شمالي او سویلي کره کې د ځمکې د وضعې حرکت په اساس بادونه له خپلې اصلي تګلارې څخه ګرځي.

۳− د فشار او مرکزونو له مخې بادونه په دریوو ډلو ویشل کیږي (استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه).

۹− د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د بادونو د حرکت لوري د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو د ایزو بار خطونو لرې والي او نژدیوالی د هغو د لګېدو چټکتیا د لیدو وړ اغیزه لري. د بادونو بهیر په عمومي توګه بادونه د لوړ فشار له مرکزونو څخه د ټیټ فشار مرکزونو ته په حرکت راځي. هر کله چې د ایزو بار خطونه سره نژدې وي، د بادونو لګېدل تیزیږي، بر عکس که د ایزوبار خطونه سره لرې وي، د بادونو چټکتیا لږه احساسیږي، هغه باد چې د لوړ او ټیټ فشار له مرکز څخه په مساوي فاصلو حرکت کوي، په اصطلاح د جیوستروفیک د بادونو په نوم یادیږي او ۹۰ درجې زاویې ته نژدې د هغه د لګېدو لوری دلوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي.

د اتموسفیر په شتون د ځمکې پر سطحه د فشار د مرکزونو په بدلون کې ډول ډول بادونه رامنځ ته کیږي، د فشار له مرکز څخه لوړ تل د ټیټ فشار د مرکز په لوري بادونه الوزي.

د پام وړ ده چې د باد الوتل د لوړ فشار د مرکزونو له لوري د ټیټ فشار په لوري پر یوه مستقیم خط نه تر سره کیږي بلکې ښي او چپې خواته کږیږي. چې د باد دا انحراف او کږیدل د ځمکې د وضعي حرکت له امله رامنځ ته کیږي، یا په بله وینا په شمالي نیمه کره کې د ساعت د عقرب مخالف بادونه په الوتلو پیل کوي.

د باد د الوتلو کچه د فشار د مرکز په ډیر بدلون ټیټوالي او لوړوالي پورې اړه لري، تیز بادونه ډیر وخت ورانی رامنځ ته کوي، د هریکن او تیفون بادونه یې ښه او څرګنده بیلګه کیدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اقلیم اغیزمن لاملونه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د اقلیم د اغیزو او لاملونو په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کول. ځانګړې موخې: - د اقلیم اغیزمن لاملونه به وپیژني. - د اقلیم اساسي عناصر به یو له بل څخه بیل کړای شي. - په هغو اقلیمي فکتورونو به پوه شي او ورسره به مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو د ځانګړنې په اړوند پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – دنقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري. – نقشې ته پام اړول او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له لارښوونې سره د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اقلیمي څلور فکتورونه عبارت دي له تودوخې، اورښت، لنده بل، د هوا فشار او د بادونو لګېدل دي.

– د لوست پوښتنې د کتاب له متن سره برابرې نه دي.

۱– د ګلخانه یي ګازونو زیاتیدل په نړۍ کې د اوزون د پوړ زیانمن کیدلو سبب شوي دی.

– د لمر وړانګې د ځمکې پر مخ په بیلا بیلو زاویو باندې لګیږي. (ص)

– په غرنیو لوړو برخو کې د هرو سلو مترو پوړ والې سره تودوخه لوړیږي. (غ)

– په افغانستان کې د سایبریا سړې څپې او د هند د سمندر موسیمي تو دې څپې د اقلیم د وچوالي لامل کیږي. (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د اقليم پيژندنې پوهانو د اقليم اغيزمن لاملونه په ترتيب سره داسې تر مطالعې لاندې نيولي دي

الف- د اقليم بنسټيز عنصرونه

ب- د اقليم اغيزمن لاملونه

د اقليم د بنسټيزو عنصرونو په مرسته د يوې سيمې اقليمي ځانګړنې په ښه ډول پيژندل کيږي، له دې امله د اقليم په بدلونونو کې لاندې څلور فکتورونه د يوې سيمې په آب و هوا باندې مستقيمه اغيزه لري، دغه فکتورونه عبارت دي له:

۱- د کال اومياشتې د شپې او ورځې د تودوخې درجه.

۲- د کال او مياشتې په اوږدو کې رطوبت او اورښت.

۳- په نړيوال او سيمه ييز ډول د لوړو او ټيټو فشارونو د مرکزونو جوړښت.

۴- په وچه او لنده باندې د بادونو لګېدل او د هغو ډولونه. دلته دغه څلورو اقليمي عنصروته يوازې د نورو مهمو او اغيزمنو لاملونو له مخې پاملرنه کوو چې عبارت دي

له:

۱- د لمر د وړانګو د لګېدو زاويه
۲- د عرض البلد درجه
۳- د ځمکې لوړې او جوړښتونه
۴- له بحر څخه لريوالى او نژدېوالى
۵- د بحري جريانونو نوعيت
٦- سيمه ييز بادونه
۷- د تودو او سړو جبهو ځرنګوالى
۸- د ګلخانه يي ګازونو پراختيا
۹- د اوزون د طبقې زيانمن کيدل
۱۰- د اورشيندونکو فعاليتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱ – د لوست موضوع	د اقليم ډولونه	
۲ – د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اقليم له ډولونو سره به بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: – د اقليم په ډولونو به پوه شي – د اقليمي سيمو نومونه به واخيستلی شي – په نقشه کې به په بيلو بيلو سيمو کې د اقليم ډولونه وښودلی شي او نوروته به يې روښانه کړای شي.	
۳ – د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې اترې، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴ – د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵ – د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶ – په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعاليت ليدل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زوړ لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ايا د اقليم د ډولونو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ. د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته پام اړوي او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورو زده‌کوونکو ته وړاندې کوي. - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ب) ځواب سم دی ۲۳$\frac{۱}{۲}$ درجې او ۶۶$\frac{۱}{۲}$ درجې

۲- (ب) ځواب سم دی له ختیځ څخه د لویدځ خواته

۳- معتدله اقلیم د ۳۵- او ۵۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو کې د ی، له تروپیک او قطبي دواړو خواو څخه اغیزمن کیږي.

۴- د منځنیو عرض البلدونو معتدله اقلیم په پنځو برخو ویشل شوی دی.

- د استوایي لاندې مرطوب اقلیم
- وچ او د لویدیځو سواحلو اقلیم
- له وچ اوړي سره د مدیترانې یا استوایي سیمې اقلیم
- دښتې او دستپ سیمې معتدله اقلیم
- د معتدله سیمې مرطوب او وچ اقلیم

۵- په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو کې د استوایي لاندې د ۲۵- ۳۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو اقلیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقلیم زیات ډولونه لري چې د حاره یا ګرمې سیمې اقلیم، د معتدلې سیمې اقلیم د منځنیو عرض البلدونو د استوا لاندې مرطوب اقلیم، د لویدیځو سواحلو اقلیم، مدیترانه یي اقلیم، صحرایي اقلیم، د معتدلې سیمې، سټپ، وچ او لوند اقلیم، قطبي سوړ او د غرنیو لوړو سیمو اقلیم، قطبي لاندې وچ اقلیم، د تندرا سیمه، یخچالي اقلیم او د غرنیو سیمو له اقلیم څخه عبارت دی. د صنعتي تولیداتو په زیات والي، د سون مواد زیاتې کارونې، د نفوس زیات والي، د ګل خانه يي غازونو زیات والي د ۱۹۸۰ کال را په دې خوا د ځمکې د تودوخې درجه مخ پر زیاتیدو ده. د اقلیم پیژندونکو د محاسبې له مخې هر کال یوه درجه د سانتي ګراد د ځمکې تودوخه لوړیږي، چې د هغې منفي اغیزې د قطبي او غرنیو یخچالونو کې تر سترګوکیږي. له دې سره سم اوږده وچ کالی، تر ځمکې لاندې د اوبو کمښت، د فلوریدا، دنمارک، او سلیون د سواحلو تر اوبو لاندې کیدل د دې هیوادونو اوسیدونکو او ټولې نړۍ ته سترګواښ دی، ځکه د ځمکې د تودوخې د درجې لوړیدل Global Warming دوام لري، چې په راتلونکي کې به ستره فاجعه رامنځ ته کړي.

د سونامي موضوع چې د ځمکې د ګرمیدو زاویه ده، په دوو ورستیوو لسیزو کې يې د آسیا سویلي او ختیځ سواحل له ګواښ سره مخامخ کړیدي، امکان لري چې د نړۍ د اقلیم ځانګړتیا وې تر یوې اندازې بدلون وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ٦٢ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اتموسفیر پوړونه (طبقې)	
۲- د زده (کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د اتموسفیر له پوړونو سره به پشړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د اتموسفیر د پوړونوپه اړه به معلومات تر لاسه کړي - له تروپوسفیر طبقې او ستراتوسفیر طبقې سره به اشنا شي - د میزوسفیر طبقه او د ترموسفیر طبقې توپیربه وکړای شي او نورو ته به یې روښانه کړي - له اکذوسفیر طبقې سره به اشنا شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې اترې، ډله ییزکار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکو ټینګول. - هڅوونکي پوښتنه: - د اتموسفیر د پوړونو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اتموسفیر د پوړو په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د اتموسفیر پوړونه توضیح کړئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ د هغوی د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - دارزونې پوښتنې مطرح کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اتموسفیر د پوړونو په اړه به نظر ښکاره کوي. - تختې ته ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې د خپلې ډلې د ښوونکي په لارښوونه د تختې مخې ته لیږي چې ستاسي نظر نوروته وړاندې کړي. - د ستونزمنو ټکو او پوښتنو طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د تروپوسفیر په ترکیب کې ۲۱٪ د اوکسیجن غاز، ۷۰٪ نایتروجن، ۰، ۹۳٪ ارګن، ۰، ۳٪ کاربن ډای اکساید وي.

۲- د اوزون پوړ په استراتوسفیر پوړ کې پروت دي.

۳- د ایونوسفیر پوړ د اتموسفیر ډیر تود پوړ دي چې د ترموسفیر په نوم هم یادیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر په بیلو بیلو پوړونو تشکیلیږي چې عبارت دی له:

۱- د تروپو سفیر طبقه

۲- د ستراتوسفیر طبقه

۳- د مزو سفیر او یا منځني پوړ (طبقه)

۴- د ترموسفیر پوړ (طبقه)

۵- د اکزوسفیر پوړ

د تروفوسفیر د پوړ ارزښت په دې کې دی چې د ځمکې حرارت د ګلخانې غوندي د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو لپاره په معیاری اندازه ساتي او اورښتونه هم په همدی پوړ کې کیږي.

د اوزون پوړ د ماوراي بنفش وړانګو له راتللو څخه مخنیوي کوي.

د ستراتوسفیر پوړ د الوتکو د الوتلو لپاره ښه برابر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې اتموسفیر	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اتموسفیر په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د ځمکې له اتموسفیر سره به بلدتیا پیدا کړي – د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو په ژوند کې به د اتموسفیر په رول وپوهیږي او نوروته به یې معلومات ورکړي. د اوزون د پوړ په هکله چې له بنفش څخه هغه خوا وړانګو د راتللو مخنیوي کوي مینه به پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي او وسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه – د ځمکې د اتموسفیر په باره کې څه معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د ځمکې د اتوسفیر په اړه نظر څرګندوي - نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي توضیحات په غور اوري - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې څرګندوي. - د مهمو برخو او خپلو پوښتنو څرګندونه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د ځمکې د اتموسفیر په اړه پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې د ځمکې اتموسفیر توضیح کړئ. - د لوست غوره او مهم ټکي پر تختې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلي فعالیت روښانه کړئ.

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د تروپوسفیر په پوړ (طبقه) کې د غازونو د سلنې په ترکیب کې اوکسیجن ۲۱فیصده، نایتروجن ۷۸ فیصده، ارګن ۰.۹۳فیصده، کاربن ډای اکساید غاز۰.۰۳ فیصده دی.

۲- ګلخانه یي غازونو کاربن داي اوکسایډ، co_2، متان او کلورو فلورو کاربن ډای چې د اوزون د پوړ د خرابیدو لپاره زیانمن دی.

۳- د تروپوسفیر په پوړ کې د فشار اندازه په چټکۍ را کښته کیږي که د سمندریز مخ ۷۶۰ ملي متره وي، د هوا د ۱۲ کیلو مترو په لوړ والي کې زر ځلې راکښته کیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر هغه غازي کره ده چې د ځمکې د سیارې شاوخوا یې پوښلې ده، د ځمکې په خارجې قشر کې ژوندي موجودات او نباتات دي چې د بایوسفیر په نامه یادیږي او انساني ژوند د همدغې سیمې برخه ده چې د اتموسفیر په قاعده او د ځمکې په سطحه کې ژوند کوي، د اتموسفیر موجودیت د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو د پایښت باعث کیږي او د ژوند لپاره یې لاره برابره کړې ده، د ځمکې اتموسفیر ۱۳۰۰۰ کیلومتره پنډوالی لري، خو په قطبونو کې یې پنډوالی لږ دی.

د اوبو سایکل د اتموسفیر په شتون کې بشپړیږي، په دې معنا چې اوبه په اتموسفیر کې راټولیږي، سړیږي، په پایله کې وریځ جوړوي، کله چې د اشباع نقطې ته رسیږي، د باران د اوریدو لامل کیږي، جاري او رواني اوبه جوړوي، د اتموسفیر په شتون او لوړ فشار کې رامنځ ته کیږي، له یوې سیمې بلې سیمې ته د بادونو د الوتلو سبب کیږي، په اتموسفیر کې د اوبو پر سایکل سربیره د کاربن ۱۴ د فوتو سنتیز عملیه او د نایتروجن سایکل رامنځ ته کیږي، اتموسفیر له ګلخانه یي غازونو څخه د یوې طبقې په بڼه جوړیږي او د ځمکې تودوخه ساتي. که چیرې اتموسفیر شتون و نه لري، د باد الوتل نه رامنځ ته کیږي، د میاشتې (سپوږمۍ) د فضا په شان ټول شیان د سکون په حالت کې پاتې کیږي.

د اتموسفیر په شتون کې استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه ټول رامنځ ته کیږي چې هریو په ځانګړي اقلیمي سیمه ځانګړې اغیزه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">په اقلیم کې د اتموسفیر برخه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– په اقلیم کې د اتموسفیر د برخې په اړه به معلومات پیدا کړي
ځانګړې موخې:
– په اقلیم کې به د اتموسفیر له نقش سره اشنایي تر لاسه کړي
– د انسانانو په ژوند کې به د اتموسفیر برخه او د اوکسیجن ګټور توب وپیژني
– د انسانانو په ژوند کې به د اوزون د طبقې په رول پوه شي او نوروته به یې تشریح کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">شفاهي او تحریري(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنۍ فعالیتونه.</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکې پوښتنه:
– ایا پوهیږئ چې اتموسفیر په اقلیم کې څه اغیزه لري؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقليم د اغيزمنو لاملونو پوښتنه طرحه کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - د نقشې له مخې د اقليم اغيزمن لاملونه توضيح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د هغو د ټولګي د ننه فعاليت روښانه کړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت روښانه کړئ.	- تختې ته ګوري. - نوی لوست په چو په خوله لولي. - په اقليم کې د اتموسفير په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته په غور ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي د ښوونکي توضيحات په غوره اوري - د ټولګي د ننه په ډله ييز فعاليت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - ستونزې او خپلې پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته ځيرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په اتموسفير کې د اکسيجن شتون په وچو او لندو کې د ژوند د دوام سبب کيږي، انسانان په مستقيم ډول هغه تنفس کوي. بحري حيوانات خپل اوکسيجن له اوبو څخه اخلي، نباتات په ورځ کې اوبه درېښو پواسطه او کاربن دای اکسايد له هوا څخه اخلي او د لمر په شتون کې کاربو هايدريت جوړوي، هغه تغذيه کوي، دغه عمليه د فوتوسنتيز په نامه يادېږي.

۲- د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو شتون د استوايي بادونو لګېدل، د قطبونو خواته کوي، په همدې ترتيب قطبي بادونه او سړه جبه ټول د اتموسفير او د لمر د تودوخې زيږنده ده

۳- د هوا تودوخه او سوړوالې د لوړ او ټيټ فشارونو د مرکزونو د منځته راتللو سبب کيږي، سړه هوا (لوړ فشار) د تودې هوا د مرکز د هر لوري (ټيټ فشار) تل د بادونو حرکت منځته راوړي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفير د ځمکې له مهمو پديدو څخه دی، د يوې لفافې په ډول يې د ځمکې کره پوښلې ده. اتموسفير د ژونديو موجوداتو لپاره حياتي رول لوبوي، د نړۍ او سيمه ييز اقليم د کنټرول له لاملونو څخه ګڼل کيږي.

اوکسيجن او نايتروجن دواړه د ځمکې پر مخ د ژوند په دوام کې ټاکونکی رول لري، ځينې نور مواد چې د تيرس غازونو په نوم يادېږي، هغه هم د انسانانو د ژوند د دوام لپاره ځانګړې ارزښت لري، لنډه دا چې اتموسفير په ژوند کې يو ټاکونکي عنصر دی، چې پرته له هغه کوم ژوندي موجود د ځمکې پر مخ خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولي، د اتموسفير شتون د بنفش شعاوو د راتلو مخه نيسي او د هغه له زيانونو څخه انسانان او نورو ژوندي موجودات ساتي.

بله دا چې د اتموسفير په شتون کې غږونه تر سره کيږي، د راديو، تلويزيون او د ټولو مخابراتي وسايلو موجونه غبنتلي کوي او د پيغامونو د رسيدو لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې پیژندنې د سنجش او لیدلو وسیلې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د هوا پیژنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به اشنا شي. - د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو او آلاتو سره به اشنایي حاصله کړي. - د هوا پیژندنې دلیدو او سنجش پخوانۍ او اوسنۍ وسیلې به یو له بله سره بیلې کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه - د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجش د وسیلو په باره کې څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د چوپې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د لیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه پوښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د نقشو له مخې د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجولو وسیلې توضیح کړئ. – پر تختې د لوست غوره اومهم ټکي ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ – د لوست د پای پوښتنې وکړئ – د زده‌کوونکو له ځوابونو نتیجه واخلئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی کار څرګند کړئ.	– تختې ته په مینه ګوري – نوی لوست په چوپه خوله لولي. – د هوا پیژندنې دلیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه نظر څرګندوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونې په غوره اوري – تختې ته ګوري – پوښتنوته ځوابونه وایي – د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. – د ټولګي په د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د – ترمامیر سم دی.

۲– ب– باروګراف سم دی.

۳– د مصنوعي سپوږمکیو د ځمکې په سطحه کې د پراخه لیدلو ساحه لري. په اتومات ډول جوي حالت د نړۍ او سیمې په سطحه د هر هېواد لپاره معلومات ورکوي.د مصنوعي سپوږمکیو شبکه د هوایي ډګرونو. د الوتکو د الوتنې، د لویوبېړیو د تګلارې، د کرنې د لارښوونې، حرو‌بولو د ژوند په چاپیریال کې د ژوند د ساتنې ځنګلونو او د سیلابونو، څړځایونو، صحرایي کېدلو د خطر طبیعي پېښې سونامې، هریکن او تیفون لپاره بشپړ معلومات ورکوي، تر څو چې اورګانونه او مسؤول خلک ټاعمومي تدبیرونه ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ساینس او تکنالوژۍ له پراختیا سره د هوا پېژندنې د څېړلو وسیلو تکامل وکړ، دغه وسیلې ډول ډول او هر رنګه رامنځ ته شوي. د ۱۹ پېړۍ په پیل کې د هوا پېژندنې ستیشنونه مختصر او ساده وو، په ورو ورو د تودوخې اندازه کولو اتومات او الکترونیکی، باد سنجولو، د فشار د سنجولو او لنده بل وسیلې په هوا پېژندنې کې ځای شوې دي. د هوا پېژندنې د شبکې وسایل او الات اوس مهال په نړیواله کچه کارول کېږي، د امریکا متحده ایالاتو مصنوعي سپوږمکۍ د هوا پېژندني ټول الکتروني وسایل او الات له ځان سره لري، چې د نړۍ له هرې برخې تیرېږي، تولې جوي ځانګړنې ثبت او ریکارت کوي اود ناسا NASA مرکز ته یې لېږدوي. دناسا مرکز همدغه معلومات او مشاهدات اروپایي هیوادونو، امریکا، جاپان، او هوايي ټاپو ته په معلوم او ټاکلي وخت کې معلومات ورکوي، د دې معلوماتو پر بنسټ په ټوله نړۍ کې د هوا او جوي وضعیت په اړوند وړاند وینه(پیش ګوي) کیږي، دا ډول څېړنې انګلستان، جرمني، فرانسه او د چین، جاپان او د هند یوه مصنوعي سپوږمکۍ یې هم تر سره کوي. چې خپل معلومات په اتوماتیک ډول هغو هیوادونو ته چې ور سره معلوماتي راکړه ورکړه لري، لیږدوي.

کچیرې ځینې هیوادونه د رادارو Radar په واسط دا معلومات په سیمه ییزه کچه راټولوي او د هوا په وړاند وینه کې له هغه کار اخلي په ځانګړي ډول د سونامي په طوفانونو، هریکن، تورندو، تیفون او د هوا حرکت په ټولو جبهو کې له ټولو ځانګړتیا وو سره پیش ګویې کوي، اوس مهال دا ډول مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې ته د نیژدې ستورو (سیارو) د هوا وضعیت هم تر څېړنې لاندې نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۶ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د با د منځ ته راتلو څرنګوالی	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د باد د منځ ته راتلو په اړه به بشپړمعلومات ترلاسه کړي. ځانګړې موخې: – د باد د پيدا کېدو په اړه به پوه پيدا کړي – په وچه او اوبو کې به د باد ډولونه وپيژني – د بادونو په ګټې او زيانونو به پوه شي – د سيمه ييزو بادونو په لګېدلو به پوه شي، دهغو له زيانه څخه به خبر شي او نورروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدريس ميتود	د لوست توضيح او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويډيويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحريري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنۍ فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه د وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ايا پوهيږي چې بادونه څه وخت منځ ته راځي؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– دښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په چوپه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د باد د رامنځ ته کېدو په اړه پوښتنه وکړئ. – پر تختې د لوست غوره اومهمې برخې وليکئ. – د کار په بيلوبيلو فصلونو کې د باد د لګېدو لورى په نقشه کې د باد د رامنځ ته کېدو څرنګوالى او د باد ډولونه توضيح کړئ – دا چې بادونه څنګه رامنځ ته کيږي، خپلو منځو کې پرې خبرې وکړئ – ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د نه فعاليت يې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلى فعاليت څرګند کړئ	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوى لوست په پټه خوله لولي. – د باد د رامنځ ته کېدو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري او مهمې برخې يې ليکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونو ته په غور غوږ نيسي – د باد د رامنځ ته کېدو په اړه له ښوونکي سره په خبرو کې ونده اخلي – د ټولګي په د ننه ډله ييزو فعاليتونو کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د ستونزو او مهمو برخو پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډيز ته ځيرېږي چې پوه شي – له ټولګي وتلى فعاليت په کور کې تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– بادونه د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو د اختلاف له مخې رامنځ ته کيږي. کله چې د ټيټ فشار د مرکزونو هوا د تودوخې په اثر پورته لوړه شي، د لوړ فشار د مرکزونو هوا چې نسبتاً سړه ده د هغې ځاى نيسي، په پايله کې د سيمه ييزو، قاره يي او يا د ځمکې د کرې په مقياس بېل بېل بادونه رامنځ ته کيږي.

۲– بادونه په پنځه ډوله دي.

۳– تيفون او هريکن بادونه، له سيمه ييزو بادونو څخه دي چې په اندازه کې ډير کم وي، خو سرعت او دورانى زوريې ډيروي، د هريکن بادونه زياتره د فلوريدا په سواحلو او د تکزاس په سيمو کې منځ ته راځي، چې هرکال د ودانيو د خرابيدو او د کرنيزو حاصلاتو له منځه تللو سبب کيږي، د تيفون بادونه د چين به ختيځو سواحلو کې رامنځ ته کيږي چې د هغې سيمې د اوسېدونکو د زيانمن کېدو سبب کيږي، همدارنګه ځينې ساري ناروغى له يوې سيمې بلې سيمې ته ليږدوي که له سونامي سره يو ځاى شي، د زرګونو خلکو د وژلو او د کوروونو دورانى سبب کيږي

۴– تجارتي بادونه په شمالي نيمه کره او سويلى نيمه کره کې د ۵– ۳۰ درجو عرض البلدونو په منځ کې پيدا کيږي، له شمال ختيځ څخه د سويل لويديځ خواته حرکت کوي خو په سويلي نيمه کره کې يې د حرکت لورى له سويل ختيځ د شمال لويديځ خواته کيږي. د تجارتي بادونو د لګېدو سيمې په اطلس اوقيانوس او بحر الکاهل کې دي چې په ۱۵– ۱۶ پيړيو کې چې په بيړۍ چلولو کې زيات ارزښت درلود. چې د شمال او سويل تجارتي مالونه سره بد لېدل.

۵– د لوړ او ټيټ فشار د مرکزونو د توپير په سبب بادونه منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار خواته لګيږي، په هوا پيژندنه کې د باد کلمه د هوا پراخه بهيرته ويل کيږي چې کيدای شي، د ځمکې په سطحه يا په ازاده فضا کې د ځمکې د سطحې په يو کيلومتری کې) شتون ولري. د هوا طبيعي بهيرونه جريانونه ډيرکم په يو ډول وي، دا ډول ګرد بادونه د ساعت له عقربې سره موافق يا مخالف وي، په بيلا بيلو بڼو او ځانګړي چتکتيا پرخوالي پيدا کوي.

باد د بيل بيل لوری او سرعت لرونکي دی، د باد لوری هغې خواته ويل کيږي چې باد له هغې پلو راځي.د ځمکې د سطحې د باد سرعت د ځمکې د وضعي حرکت تر اغيزې لاندې راځي، په تصوير يا انځور کې د بادونو جوړښت ته پاملرنه وشي، په نيمه شمالي کره کې هغه بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي، د ځمکې د وضعي حرکت د اغيزو له امله هميشه ښي خواته ميل لري او په جنوبي نيمه کره کې يې چپې خواته. د استوا په برخه کې هغه مهال چې له $23\frac{1}{2}$ درجو عرض البلدونو څخه د استوا خط پر لور حرکت کوي، ښي خواته خپل لوری ته بدلون ورکوي، کله چې له جنوبي نيمې کرې څخه د استوا خط خواته الوزي، چپې خواته خپل لوري ته بدلون ورکوي، په پايله کې استوا ته نيږدي بادونه د استوا له خط سره موازي بادونه وي.

تند بادونه د لوړ فشار د مرکز له سيمې او ټيټ فشار له ساحې څخه را پيدا کيږي هر څومره د فشار توپير زيات وي، سرعت او د باد شدت په همغه اندازه زيادتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">وریځې جوړېدنې CLOUDS</td></tr>
<tr><td>۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د ورېځو د ډولونو له جوړیدنې سره به اشنا شي.
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به پوه شي چې وریځ څنګه جوړیږي؟
– د وریځو ډولونه به وپیژني.
– د وریځو شکلونه به یوه له بلې توپیر کړاي شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">شفاهي او تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلې کار لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکې ټینګول.
– هڅوونکي پوښتنه:
– په آسمان کې څه وخت وریځ جوړیږي؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د وريځو د جوړېد په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې غوره او مهمې برخې وليکئ. - په نقشې کې د کال په بيلو بيلو فصلونو کې د وريځو جوړېدل توضيح کړئ - دا چې وريځې څنګه جوړيږي خبرې پرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د وريځو د جوړېدو په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست غوره او مهمې برخې ليکي - نقشې ته په غور ګوري او د محترم ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د وريځو د جوړېدو په اړه له ښاغلې ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- وريځ په فضا کې د اوبو د بړاسونو د يو ځای کېدو په اثر منځ ته راځي چې د لمر د تودوخې او د جهيلونو، د سمندرونو دريابونو او د نباتاتو د پاڼو د اوبو بړاس (بخار) له ځمکې پورته کيږي، توديږي، له بله پلوه د هوا د لويي جبې د سړيدوله مخې چې د اوبو بړاسونه د تکاثف په واسطه د هايدروسکوپي هستو په شاوخوا کې راټوليږي، په طبيعت کې د وريځو بيل بيل ډولونه رامنځ ته کوي.

۲- وريځې په ۱۵ ډولو دي چې دوه ډولونه يې له ستراتوس او کومولوس څخه عبارت دي.

۳- د ښو په شان وريځې يا سيروس په فضا کې د ښو په ښه ليدل کيږي او د ښکې په ښه يا سيرو کومولوس د سپين رنګه نازکو پر دو غونډې په فضا کې رامنځ ته کيږي

۴- هرمي او ګنبده.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

وريځې په اتموسفير کې د اوبو د بړاس پواسطه منځ ته راځي، دغه بړاسونه د تروپوسفير په لوړوالي کې سره نژ دې کيږي ښلې ښلې وريځې جوړوي، په استوايي توده هوا کې د اوبو د بړاسونو ځای نيونه ډېره ده او په سړه هوا کې کمه ده. د سړې او تودې هوا جبهې ښلې وې او په هره جبهه کې د هوا کتلې ښلې ښلې وريځې رامنځ ته کوي. د سړې هوا په جبه کې د کولونيمبوس وريځ جوړيږي چې د دغو وريځو تورې کتلې سخت تيز بارانونه رامنځ ته کوي او له نيمبوس څخه پورته د کومولوس وريځ منځ ته راځي. د رنګ خړوالی يې کم او د ګنبدي او هرم غونډې دی هغه توده هوا چې د سړې څپې د فشار په واسطه پرمخ ځي، يوه په بلې پسې په سړې هوا باندې اوړي. کله چې توده هوا د لوړوالي په سبب خپله تودوخه له لاسه ورکړي، د ستراتوس وريځو د جوړيدو سبب کيږي چې د کوچنيو او لويو طبقو ښه غوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د لوړتیا له مخې د اورښت بدلونونه</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د لوړ والي له مخې به د اورښتونو له بدلونونو سره اشنایي پیدا کړي.
ځانګړې موخې:
- د لوړ والي له مخې به د اورښتونو په بدلونونو پوه شي
- د اورښتونو د بهیر او د اوبو په دوران به وپوهیږي او ور سره مینه به پیدا کړي.
- په ژوند کې به د اورښتونو په ارزښت وپوهیږي
- په نقشه کې به سړې او تودې سیمې وښودلی شي او نور به هم پرې پوه کړي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">شفاهي، تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.</td><td>فعالیتونه، سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکي پوښتنه:
- ولې د ځمکې د کرې په ټولو برخو کې اورښتونه توپیر لری؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې باراني سیمې توضیح کړئ. - دا چې اورښت په اب و هوا څه اغیزه لري خبرې او بحث پرې وکړئ - پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اورښتونو په اړه نظر ښکاره کوي. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه نظر ورکوي. - نقشې ته ګوري او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - پر آب او هوا او د اورښت په اغیزو خبرې او بحث کوي. - د لوست غوره او مهمو برخو په هکله پاملرنه کوي. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه په غور اوري - په ډلو کې فعاله ونډه اخلي او پایله یې د ډلې د استازي پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته ځیرېږي او ځانونه پوهوي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي او په کور کې یې سر ته رسوي.	۳۵ دقیقې

۷- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د لنده بل لرونکي هوا کتله چې د غرنیو سیمو په ټیټو برخو کې وي، په ورو ورو په لوړوالي کې خپله تودوخه له لاسه ورکوي، د اورښت سبب کیږي، له دې امله په ټولو برخو کې یو ډول اورښت نه کیږي.

۲ـــ د لمر د لګېدو له مخې د سمندرونو جهیلونو، خلیجونو او بحیرو اوبه براس کیږي او د اوبو د براسونو په پایله کې فضا ته پورته کیږي، د اوبو د براسونو د لوړېدو په عملیه کې یې تودوخې کمیږي، سړیږي، د اورښتونو او وریځو د رامنځ ته کېدو سبب کیږي.

۳ـــ اورښت د انسانانو، حیواناتو، نباتاتو او ټولو ژویو په ژوند کې ډیر ارزښت لري، ځکه چې ژوندیې بې د اوبو له شتون څخه شونی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په ټولو ځایونو کې د اورښت اندازه یو ډول نه ده او د اورښت اندازه د سیمو په موقعیت پورې اړه لري، په ځینو وختو کې د غرونو د لړیو شتون د لنده بل لرونکو بادونو د تېرېدو خنډ کیږي او د هغو په ټیټو برخو کې اورښت کیږي، د استوا د سیمې د کالني اورښت اندازه د ۲۰۰۰ او ۳۰۰۰ ملي مترو ترمنځ ده او په معتدله کې له ۱۰۰۰ ملي مترو څخه زیاته ده او ځینې وختونه دغه اندازه له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ ملي مترو پورې رسیږي، د همالیا غرنیو سیمو کې د باران اندازه ډېره ده چې د هند له سمندر څخه د مونسوني بادونو پواسطه د اوبو بړاسونه هلته وړل کیږي په پایله کې دواورې او باران په ډول راکوزیږي.

د لوړ او ټیټ فشار چاپیریال د اورښت په اندازه مستقیمه اغیز لري، هغه اقلیمي سیمې چې ټیټ فشار لري، د اورښت اندازه یې ډېره وي، له همدې امله په معتدله او استوایي سیمه کې زیات اورښت کیږي.

په قطبي چاپیریال کې د استوا لاندې او د قطب لاندې چې د لوړ فشار چاپیریال ښکاره کوي، اورښت لږ لیدل کیږي، د استوا په چاپیریال کې د کالني اورښت اندازه دومره توپیرنه لري او ټولې ورځې یې سره برابرې دي، خو د معتدله او تر قطبي لاندې سیمو اندازه د کال په موسمونو او فصلونو کې بدلون کوي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library